

Economische toplocaties 2020

Special topics: Monitor Sociaal-Economische Dynamiek
Economische prestaties MKB

P.J. Louter
W. van Eikeren

Economische toplocaties 2020

Special topics:

**Monitor Sociaal-Economische Dynamiek
Economische prestaties MKB**

Auteurs:

Peter Louter

Pim van Eikeren

Bureau Louter
Rotterdamseweg 183c
2629 HD Delft
Telefoon: 015-2682556
peter@bureaulouter.nl
www.bureaulouter.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Bureau Louter.

Verwijzing naar resultaten uit dit onderzoek is toegestaan, mits voorzien van een duidelijke bronvermelding, namelijk: 'Bureau Louter (2021) Economische toplocaties 2020

Inhoudsopgave rapport

Inleiding	1
1 Economische prestaties totale bedrijvigheid	5
1.1 Ranglijsten gemeenten	5
1.2 Ranglijsten regio's	15
1.3 Ranglijsten gemeentetypen	24
2 Economische prestaties MKB	33
2.1 Ranglijsten gemeenten	33
2.2 Ranglijsten regio's	46
2.3 Ranglijsten gemeentetypen	52
3 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek	59
3.1 Inleiding	59
3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp	60
3.3 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek per gemeente	79
3.4 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek per regio	88
<i>Bijlagen</i>	
I Opstellen ranglijsten economische prestaties en dynamiek	91
II Gebiedsindelingen	92
III Ranglijsten gemeenten	96

Inleiding

Economische Toplocaties bestaat elk jaar uit een aantal vaste onderdelen (hoofdstuk 1). Daarnaast zijn er elk jaar 'special topics', dit jaar zelfs twee (de hoofdstukken 2 en 3). De inhoud van dit rapport is als volgt:

- De jaarlijkse ranglijsten van de economische prestaties (hoofdstuk 1). Ranglijsten zijn opgesteld voor gemeenten en regio's, met een onderscheid naar typen economische activiteiten. Tevens is bepaald hoe de economische prestaties zich hebben ontwikkeld sinds 2014 en wordt ook ingegaan op lange termijn ontwikkelingen (sinds 1996).
- Het eerste 'special topic': economische prestaties van het midden- en kleinbedrijf (zie hoofdstuk 2). Aan de hand van 26 indicatoren (het aantal ZZP'ers met een onderscheid naar economische sectoren, het aantal banen in bedrijven met 2-49 werkzame personen met een onderscheid naar economische sectoren en de toegevoegde waarde in het MKB met een onderscheid naar drie brede economische sectoren) is dit jaar voor de tweede keer een ranglijst opgesteld van gemeenten naar hun economische prestaties in het midden- en kleinbedrijf. In het rapport wordt aan de hand van kaarten, figuren en tabellen inzicht verschaft in de gemeentelijke verschillen in economische prestaties van het MKB en de ontwikkeling daarvan in de periode 2009-2019.
- Het tweede 'special topic': de monitor sociaal-economische dynamiek (zie hoofdstuk 3). Daarin wordt voor de periode 2005-2019 de ontwikkeling van de sociaal-economische dynamiek voor gemeenten en regio's gevolgd aan de hand van 25 indicatoren op het gebied van demografie, economie, woningmarkt, arbeidsmarkt en welvaart. Via tien kernindicatoren (ontwikkeling inwoners, vergrijzingsgraad, demografische druk, bruto participatiegraad, netto participatiegraad, opleidingsniveau van de beroepsbevolking, werkloosheidspercentage, verkoopprijzen van woningen, besteedbaar inkomen en werkgelegenheidsfunctie) is een totaalscore voor de sociaal-economische dynamiek bepaald. Naast ontwikkelingen op gemeentelijk niveau zijn ook ontwikkelingen op regionaal niveau bepaald. De monitor kan bijvoorbeeld nuttig zijn bij het opstellen van een omgevingsvisie. Als voorbeeld van de resultaten voor de monitor sociaal-economische dynamiek is Pijnacker-Nootdorp gekozen. Een dergelijke monitor kan uiteraard voor elke gemeente in Nederland worden opgesteld.

Economisch rapport per gemeente

Het is voor elke gemeente mogelijk dat een economisch rapport wordt opgesteld met de scores op alle indicatoren en voor elk jaar voor de totale economische prestaties (zie hoofdstuk 1), alsmede de MKB-prestaties (zie hoofdstuk 2). Op www.bureaulouter.nl/Startpagina verschijnt daarover informatie indien in de linkerkolom wordt geklikt op 'Economisch rapport'.

Pijnacker-Nootdorp in beeld

De foto's in dit rapport geven een impressie van de economie in de gemeente Pijnacker-Nootdorp¹. Die gemeente staat ook centraal als case in de monitor Sociaal-Economische Dynamiek (zie hoofdstuk 3).

Gegevens

Ook dit jaar vormden gegevens van Stichting LISA een belangrijke statistische bron bij het opstellen van de hoofdstukken 1 en 2 van Economische Toplocaties. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens van de Kamer van Koophandel. In hoofdstuk 3 is, naast gegevens van Stichting LISA veelvuldig gebruik gemaakt van gegevens van het CBS.

¹ De foto op de omslag is gemaakt door G. van der Ven Aannemingsbedrijf. Wij danken hen voor de toestemming om dit beeld te gebruiken. De foto's per hoofdstuk zijn gemaakt door Jacqueline Louter (www.jaxpix.nl).

Uitwerkingen voor uw gemeente of regio

Mocht u behoefte hebben aan nadere inzichten in het reilen en zeilen van uw gemeente of regio, dan is dat uiteraard mogelijk. Voorbeelden van onze projecten staan op www.bureaulouter.nl/Projecten. Wij verrichten onderzoek op het gebied van economie, demografie, de arbeidsmarkt en bedrijfsomroerend goed. Naast monitoren en benchmarks (zoals in dit rapport) stellen wij ook prognoses op voor ontwikkelingen op het gebied van economie en bedrijfsomroerend goed (bedrijventerreinen, kantoren en winkels). Dat gebeurt aan de hand van in eigen beheer ontwikkelde prognosemodellen. Naast gedegen statistische analyses interpreteren en duiden we de resultaten uiteraard.

Naast deze onderzoeken, die betrekking hebben op specifieke vragen, hebben wij ook een aantal standaardproducten ontwikkeld. Deze geven een scherp beeld van de stand van zaken in uw gemeente of regio. Veelal wordt daarbij ook vergeleken met een zorgvuldig samengestelde 'benchmarkgroep' van gemeenten/regio's. Op onze website staan voorbeelden (zie www.bureaulouter.nl, op de Homepage, in de linker kolom, onder 'Informatie/bestellen'). Daar is ook prijsinformatie te vinden. Voorbeelden van onze standaardproducten:

Woon aantrekkelijkheids scan Door Elsevier Weekblad en Bureau Louter wordt jaarlijks een ranglijst gepubliceerd van 'de beste woongemeente', gebaseerd op ongeveer honderd indicatoren. In een woon aantrekkelijkheids scan staan de scores per indicator, vergeleken met een benchmarkgroep van gemeenten.

Economisch rapport Jaarlijks stelt Bureau Louter een ranglijst op van de economische prestaties van gemeenten. Daarin staan de 'rapportcijfers' voor alle onderliggende indicatoren in de jaren vanaf 1996, een korte inhoudelijke interpretatie door Bureau Louter en totaalscores voor de economie, een onderscheid naar drie brede economische sectoren, een onderscheid naar drie typen indicatoren en werkloosheidsontwikkelingen (in alle gevallen steeds zowel voor uw eigen gemeente als voor de omliggende regio). Tevens is een ranglijst voor de prestaties van de MKB-bedrijven in uw gemeente opgesteld, inclusief een historische ontwikkeling.

Vitaliteits scan De vitaliteits scan bevat, naast het economisch rapport (zie hierboven), een overzicht van andere indicatoren op het gebied van economie, arbeidsmarkt en demografie. Daarnaast wordt een totaaloordeel gegeven over hoe uw gemeente er op economisch en demografisch gebied voorstaat. Eén van de onderdelen van de vitaliteits scan is een 'vitaliteitweb', waarin uw gemeente scores krijgt en wordt vergeleken met een benchmarkgroep voor een groot aantal met economie in ruime zin samenhangende indicatoren.

Gelijkenis profiel Aan de hand van 127 indicatoren, die vallen onder zes rubrieken is nagegaan in hoeverre gemeenten op elkaar lijken. Dat biedt objectieve maatstaven voor het vaststellen met welke andere gemeenten een gemeente het best vergeleken kan worden. Tevens biedt het Gelijkenis profiel zicht op waar een gemeente 'staat', niet alleen vergeleken met het nationaal gemiddelde, maar ook met 'soortgenoten'. Een gelijkenis profiel geeft dus in één oogopslag inzicht in de sterke en zwakke punten van een gemeente.

Relatie patronen scan Ontwikkelingen in gemeenten kunnen niet los worden gezien van hun omgeving. In de relatie patronen scan wordt de intensiteit van relaties met omliggende gemeenten inzichtelijk gemaakt op het gebied van voorzieningen, arbeidsmarktrelaties en woningmarktrelaties (verhuizingen van personen).

Profiel brede welvaart Voor zover ons bekend was Bureau Louter de eerste organisatie in Nederland die een gemeentelijk 'profiel brede welvaart' heeft opgesteld. Daarin wordt een gemeente op een groot aantal indicatoren vergeleken met het nationaal gemiddelde, met het gemiddelde voor een selectie van benchmark gemeenten en met de omliggende regio (het gebied waarmee de meest intensieve relaties worden onderhouden).

Monitor sociaal-economische dynamiek Dit instrument geeft aan hoe het er met het wonen en werken in een gemeente in brede zin voorstaat. Ontwikkelingen op het gebied van economie, demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt en welvaart komen aan de orde. Gezamenlijk geven deze een beeld van de 'sociaal-economische dynamiek'. Voor 27 indicatoren zijn ontwikkelingen in de tijd gevolgd voor de periode 2005-2019. Tevens is een totaalscore bepaald (zie hoofdstuk 3 van dit rapport).

Grote omgevings visie scan Om een breed beeld te krijgen van economische, demografische en ruimtelijke ontwikkelingen kan Bureau Louter een 'grote omgevings visie scan' opstellen, waarin de Vitaliteits scan (met als één van de onderdelen het Economisch rapport), de Woon aantrekkelijkheids scan, het Gelijkenis profiel, het Profiel brede welvaart, de Monitor Sociaal-Economische Dynamiek en de Relatie patronen scan worden gecombineerd. Zoals de naam al aangeeft kan dit belangrijke informatie opleveren voor het opstellen van een Omgevings visie, maar het kan ook voor andere doeleinden worden gebruikt.

Vragen? Neem gerust contact op:
peter@bureaulouter.nl
015-2682556

1 Economische prestaties totale bedrijvigheid

Al vele jaren stelt Bureau Louter jaarlijks een ranglijst op van economische prestaties van gemeenten en regio's op. In bijlage I is de daarbij gehanteerde methodiek beschreven. In dit hoofdstuk staan diverse ranglijsten en zijn ook veel kaarten en figuren opgenomen. In paragraaf 1.1 staat de ranglijst voor gemeenten en in paragraaf 1.2 wordt ingegaan op verschillen tussen 47 regio's. In bijlage II staat de gebiedsindeling daarvan. In paragraaf 1.3 staan verschillen tussen gemeentetypen (zie ook daarvoor bijlage II). Er zijn momenteel 355 gemeenten. In dit rapport wordt echter gewerkt met 350 (combinaties van) gemeenten: het zeer kleine Rozendaal is bij Rheden gevoegd en de vier Friese Waddeneilanden zijn samengevoegd. Daarnaast is Ouder-Amstel vanaf dit jaar bij Amsterdam gevoegd omdat een groot deel van de bedrijvigheid (in Duivendrecht) in feite een functioneel geheel vormt met de aangrenzende 'Amsterdamse' bedrijvigheid. Kortweg zal in het vervolg van dit rapport worden gesproken over de 350 'gemeenten' (hoewel er dus soms sprake is van combinaties van gemeenten).

1.1 Ranglijsten gemeenten

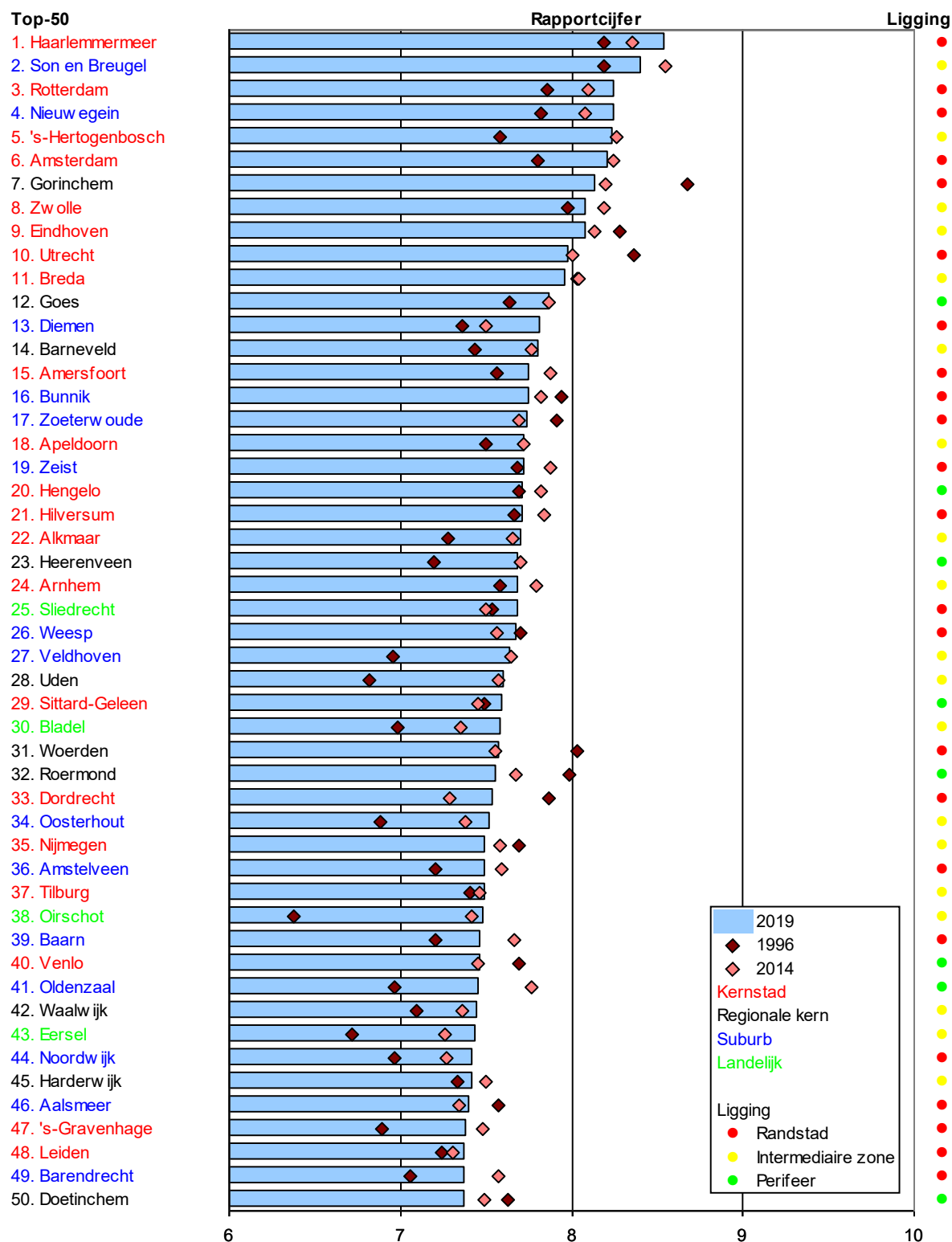
In figuur 1.1 staat de top-50 ranglijst van de economische prestaties van 350 gemeenten in Nederland. Gemeenten zijn onderverdeeld naar vier typen en naar hun ligging binnen Nederland (zie bijlage II voor beide gebiedsindelingen). In bijlage III staan de posities van alle 350 gemeenten, in alfabetische volgorde. In figuur 1.2 zijn de economische prestaties op de kaart gezet.

In de top-10 staan zeven kernsteden van stadsgewesten en bij de hoogste 25 staan er 14, naast zes suburbane gemeenten, vier regionale kernen en één landelijke gemeente (op plaats 25). In de top-50 staan slechts vier landelijke gemeenten (Eersel, Sliedrecht, Bladel en Oirschot), naast 21 kernsteden, 15 suburbane gemeenten en tien regionale kernen. De top-10 bestaat voornamelijk uit gemeenten in de Randstad (waaronder drie van de vier grote steden; Den Haag neemt slechts positie 47 in) en oostelijk Brabant, naast Zwolle.

In de top-50 staan 23 gemeenten uit de Randstad (waarvan tien in de top-17), 19 gemeenten uit de Intermediaire Zone en acht gemeenten uit de Nationale Periferie (of: nationaal decentraal gelegen regio's). Van de huidige top-50 gemeenten scoren er 36 een hoger rapportcijfer dan in 1996. Dat het merendeel van de huidige top-50 gemeenten in het verleden een toename van het rapportcijfer heeft gekend mocht worden verwacht. Toch zijn er ook veertien gemeenten die nog steeds in de top-50 staan, ondanks een afname van het rapportcijfer sinds 1996. Gemeenten met een vrij sterke afname zijn de regionale kernen Gorinchem (nummer één in 1996!), Woerden, Roermond en Doetinchem en de kernsteden Utrecht (nummer twee in 1996), Dordrecht en Venlo. Een zeer sterke groei sinds 1996 kenden landelijke gemeenten als Oirschot, Eersel en Bladel (alle uit zuidoostelijk Brabant), kernsteden als Haarlemmermeer, Rotterdam, 's-Hertogenbosch, Amsterdam, Alkmaar en Den Haag (drie van de vier grote steden dus), suburbane gemeenten als Nieuwegein, Diemen, Amstelveen, Oldenzaal, Veldhoven, Oosterhout, Barendrecht en Noordwijk en regionale kernen als Barneveld, Heerenveen, Uden en Waalwijk. Daaronder bevinden zich acht Brabantse gemeenten (waarvan zes uit oostelijk Brabant) en vier gemeenten uit de Amsterdamse regio. Ook op de wat kortere termijn (sinds 2014) zijn ontwikkelingen uit de figuur te halen. Gemeenten waar de prestaties recentelijk wat terugvielen (ondanks nog steeds een plaats bij de bovenste vijftig) zijn bijvoorbeeld Oldenzaal, Baarn en Barendrecht.

Uit figuur 1.2 blijkt dat alle 28 kernsteden van stadsgewesten bovengemiddelde economische prestaties leveren (zie ook paragraaf 1.3). Van de 32 regionale kernen scoren er slechts twee benedengemiddeld (Emmen en Den Helder). In de Randstad (vooral in de Noordvleugel) en aangrenzende delen van Gelderland en Noord-Brabant kleurt het kaartbeeld hoofdzakelijk rood (bovengemiddelde scores). Vooral zuidelijk van Amsterdam, rond Utrecht en westelijk van Eindhoven liggen veel economisch sterk presterende suburbane gemeenten. In nationaal perifeer gelegen delen van Nederland (het Noorden, Twente, Limburg, Zeeland) zijn het voornamelijk de kernsteden en regionale kernen (zie bijlage II voor een kaartbeeld) die bovengemiddeld presteren.

Figuur 1.1 Economische prestaties top-50, totale bedrijvigheid, 2019

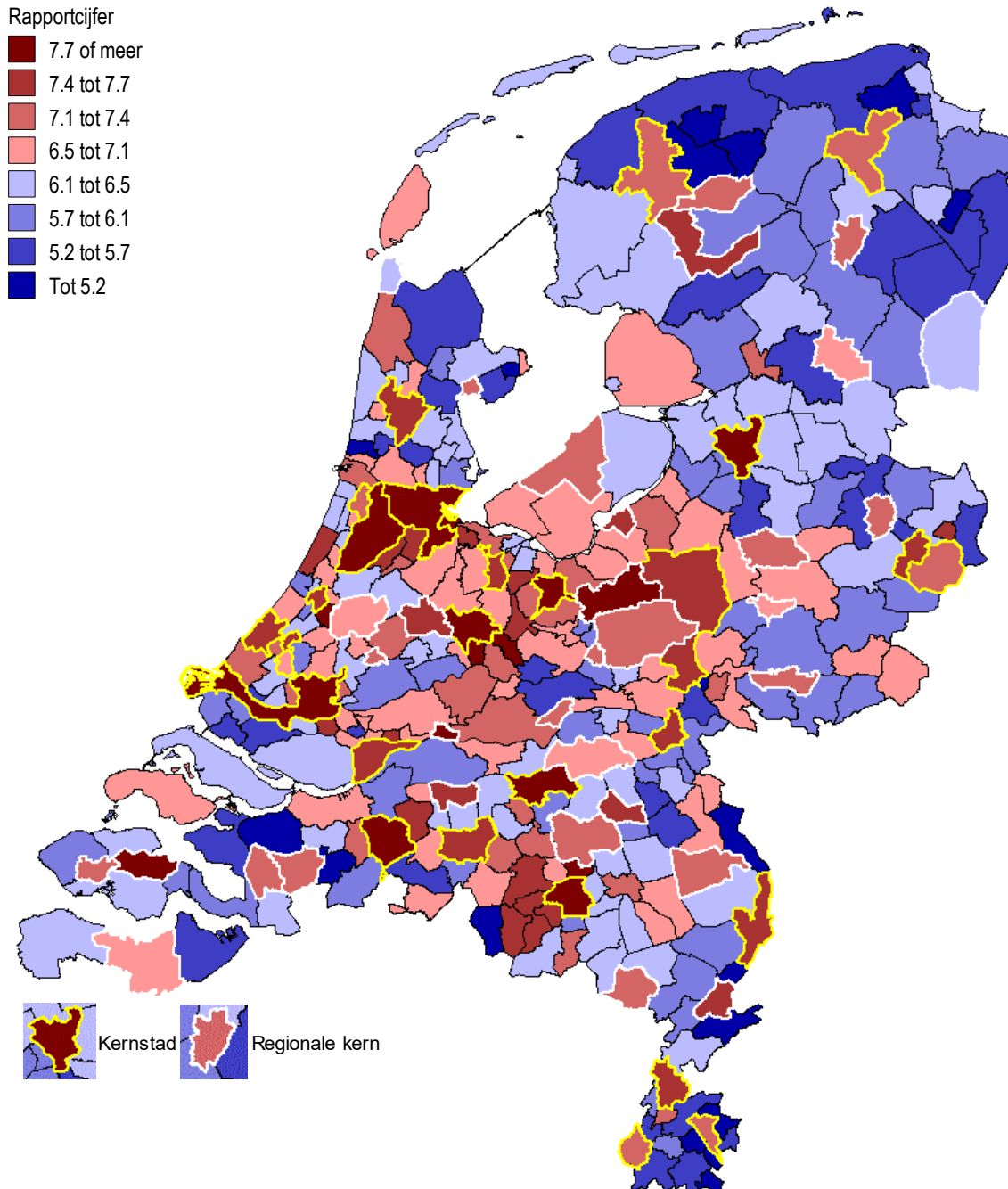

Materiaalgeoriënteerde activiteiten

Activiteiten die zich bezighouden met de winning, productie en distributie van materiële goederen (landbouw, industrie, bouwnijverheid, groothandel, transport) zijn duidelijk minder sterk in kernsteden en

regionale kernen geconcentreerd dan de totale bedrijvigheid (zie figuur 1.3): in de top-50 staan vier kernsteden en zes regionale kernen (waaronder drie Brabantse regionale kernen).

Figuur 1.2 Rapportcijfer totale bedrijvigheid, 2019

Terwijl in de ranglijst voor de totale bedrijvigheid slechts drie landelijke gemeenten staan, geldt dat voor de top-50 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten 23 maal (waaronder de nummers één en twee). Er moet aan worden herinnerd dat het hier, en ook elders in dit rapport, steeds gaat om *relatieve* cijfers, dus gecorrigeerd voor bevolkingsomvang. Daarnaast staan er nog 17 suburbane gemeenten in de top-50 (vijf uit Zuid-Holland, vier uit Noord-Holland en vier uit Noord-Brabant). Bij de landelijke gemeenten en suburbs gaat het soms om clusters rond agribusiness/visserij (naast de primaire productie ook gerelateerde

productie, groothandel en transport en gespecialiseerde bouwbedrijven), zoals in Reimerswaal, Uithoorn, Westland, Urk (alle in de top-10) en Aalsmeer, en soms om gemeenten met een sterke vertegenwoordiging van zware industrie, al dan niet in combinatie met distributie-activiteiten (Zoeterwoude, Moerdijk, Meierijstad, Velsen, Terneuzen, Rotterdam en Delfzijl). Gemeenten uit de Nationale Periferie staan niet vaak in de top-50 (vijf maal), met name door de veelal matige vertegenwoordiging van transport en groothandel, maar leveren wel de nummer één (Reimerswaal). Bijna de helft (23 maal) van de top-50 posities wordt ingenomen door gemeenten uit de Intermediaire Zone. Ook de Randstad is vrij sterk vertegenwoordigd (22 maal), deels door specialisaties in agribusiness, deels door een met de gunstige ligging samenhangende sterke vertegenwoordiging in transport en groothandel. Figuur 1.4 toont ook dat aan de sterk verstedelijkte delen van de Randstad en Noord-Brabant flankerende suburbane/ landelijke gemeenten vaak hoog scoren. Dat geldt bijvoorbeeld voor een vrijwel aaneengesloten gebied in het Groene Hart, Rivierenland en het noordelijk deel van Noord-Brabant en in de regio's Eindhoven en Amersfoort. Slechts elf kernsteden scoren bovengemiddeld, waaronder acht in Rijnmond/Drechtsteden, Noord-Brabant of Limburg, aangevuld met Haarlemmermeer, Hengelo en Apeldoorn. Van de regionale kernen scoort driekwart (24 van de 32) bovengemiddeld.

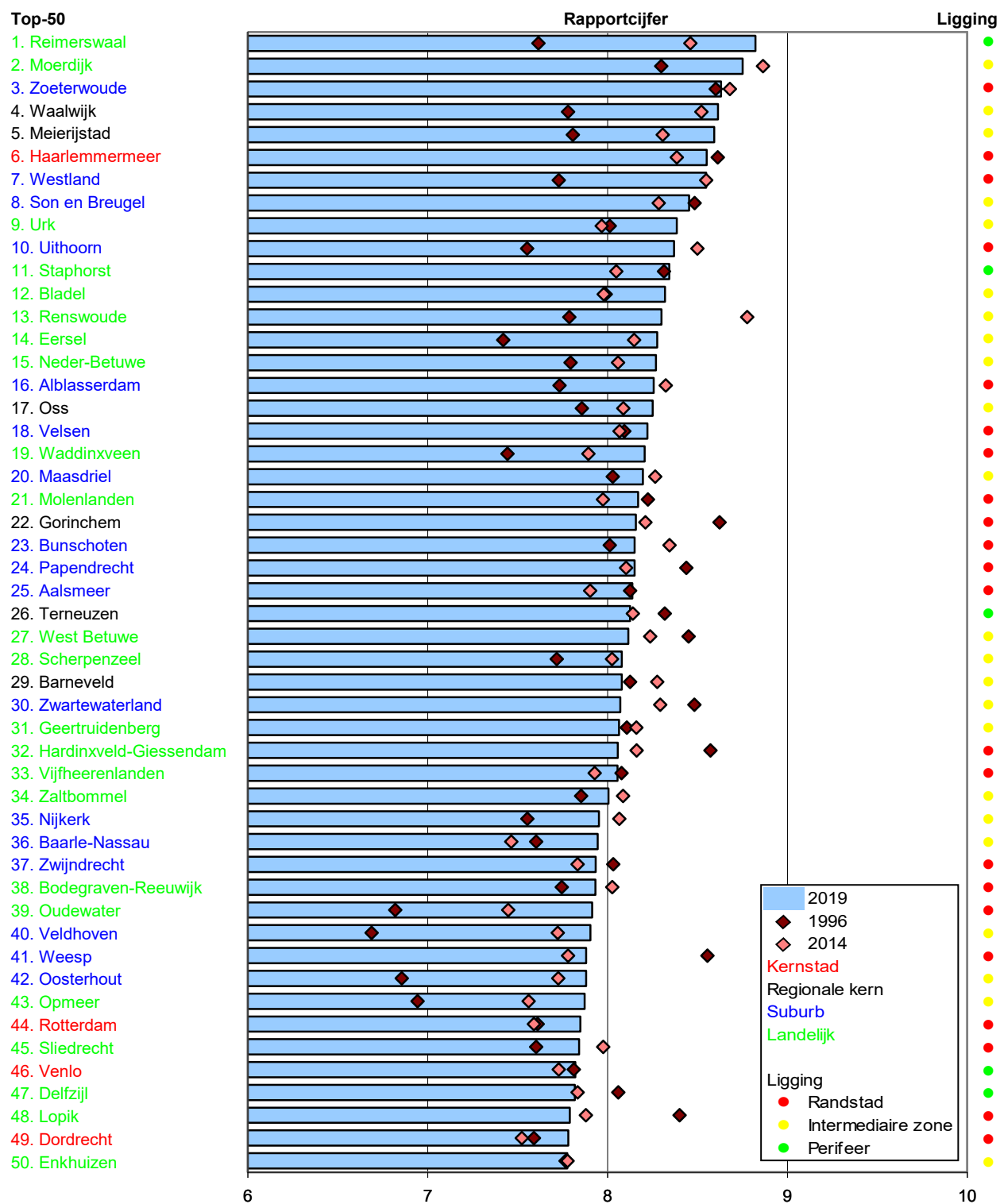
Ook in de top-50 van materiaalgeoriënteerde activiteiten scoort het merendeel (34 van de 50) momenteel een hoger rapportcijfer dan in 1996. Een gunstige ontwikkeling hebben gekend vooral de landelijke gemeenten Moerdijk, Reimerswaal, Renswoude, Urk, Bladel, Eersel, Neder-Betuwe, Waddinxveen, Scherpenzeel, Opmeer en Oudewater, de suburbane gemeenten Uithoorn, Westland, Nijkerk, Baarle-Nassau, Alblasserdam, Veldhoven en Oosterhout en de regionale kernen Waalwijk, Oss en Meierijstad. Daaronder bevinden zich negen Brabantse gemeenten. Vrij sterk teruggevallen zijn de suburbane gemeenten Papendrecht, Zwartewaterland en Weesp en de landelijke gemeenten West Betuwe, Gorinchem, Hardinxveld-Giessendam en Lopik: onder andere vier gemeenten uit de A15-as dus.

Informatiegeoriënteerde activiteiten

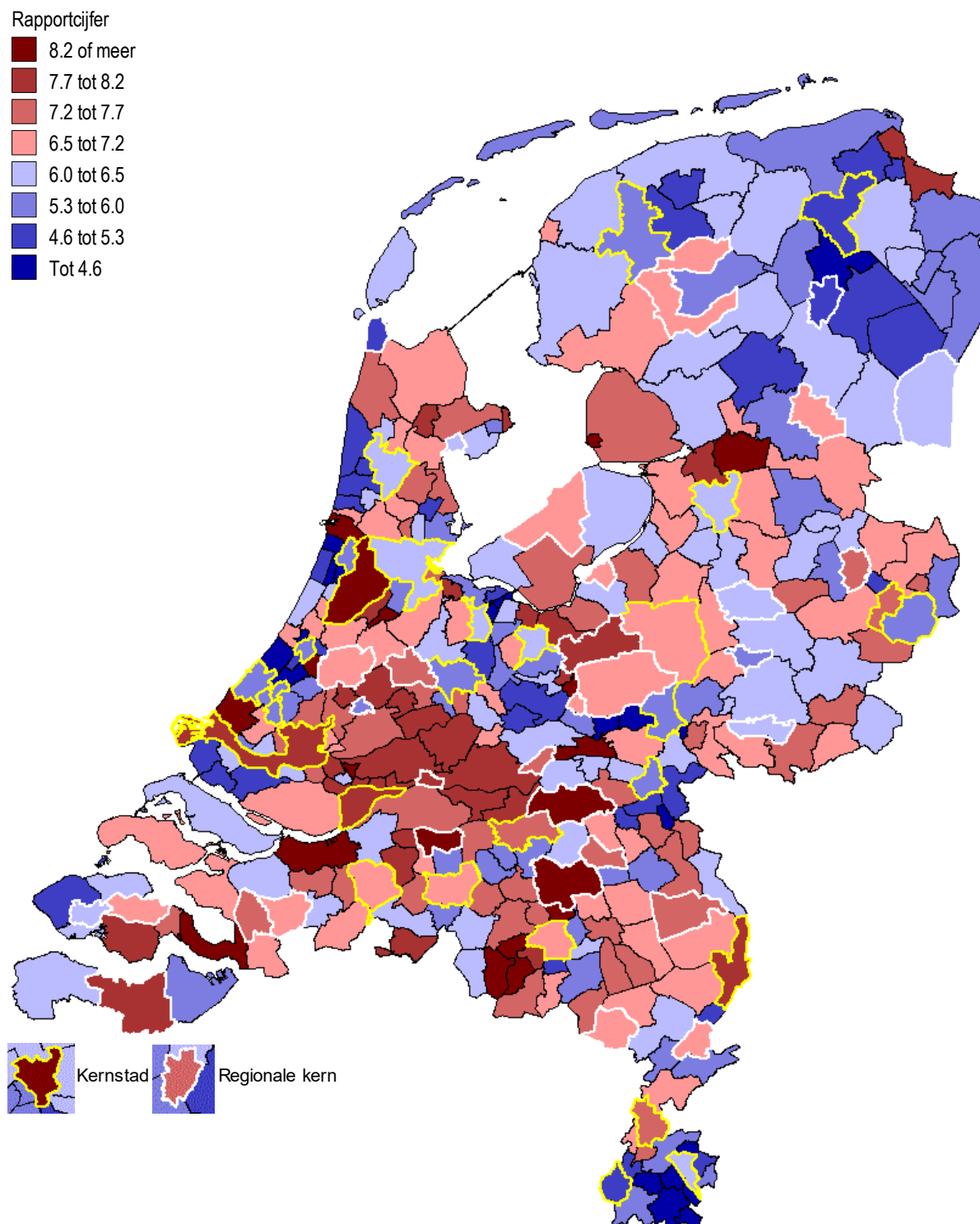
De top-50 voor activiteiten die zich bezighouden met het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie (financiële diensten, openbaar bestuur, kennisdiensten) is totaal anders opgebouwd dan de top-50 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.5). In deze ranglijst staan slechts twee landelijke gemeenten (waarbij bovendien Wageningen net niet de status van 'regionale kern' kent). Ook bereiken slechts zes regionale kernen top-posities (waaronder drie in het Groene Hart, flankerend aan de meest verstedelijkte delen van de Randstad) en staan zij bovendien in de staart van de top-50 (met Woerden als hoogste). Het overgrote deel van de top-50 posities wordt dus ingenomen door gemeenten die in stadsgewesten liggen. Maar liefst 21 van de 28 kernsteden zijn vertegenwoordigd en 21 suburbs. Pas op plaats 30 staat de eerste gemeente die niet in een stadsgewest ligt (Wageningen). Veel meer dan materiaalgeoriënteerde activiteiten zijn informatiegeoriënteerde activiteiten dus gevestigd in verstedelijkte gebieden. Tweederde deel (33) van de gemeenten ligt in de Randstad, aangevuld met elf gemeenten uit de Intermediaire Zone (waaronder zeven kernsteden) en slechts zes gemeenten uit de Nationale Periferie (waaronder de provinciehoofdsteden Groningen, Leeuwarden, Assen en Maastricht). Uit figuur 1.6 blijkt dat in vrijwel de gehele Randstadring (veelal ruim) bovengemiddelde scores resulteren, evenals in alle 28 kernsteden. De meeste (24 van de 32) regionale kernen scoren ook bovengemiddeld. Ook de suburbs rond de kernsteden in Gelderland en Noord-Brabant kennen vaak bovengemiddelde prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten, met name rond Eindhoven en rond Arnhem. In de Nationale Periferie kleuren voornamelijk kernsteden en regionale kernen rood. Slechts incidenteel scoren suburbane of landelijke gemeenten daar bovengemiddeld.

Tweederde deel (33) van de gemeenten in de huidige top-50 kent in deze ranglijst momenteel een hoger rapportcijfer dan in 1996. De sterkste stijgers zijn de kernsteden Amsterdam, 's-Hertogenbosch, Delft, Haarlemmermeer en Rotterdam, de suburbane gemeenten Rijswijk, Amstelveen, Capelle a/d IJssel, Baarn, Wassenaar, IJsselstein en Vught, de regionale kern Heerenveen en de landelijke gemeente Wageningen. Tien van de dertien maal gaat het om een gemeente uit de Randstad. De sterkste afnames van het rapportcijfer sinds 1996 resulteerden voor de suburb Nieuwegein, de kernstad Leeuwarden en de regionale kernen Woerden en Gorinchem.

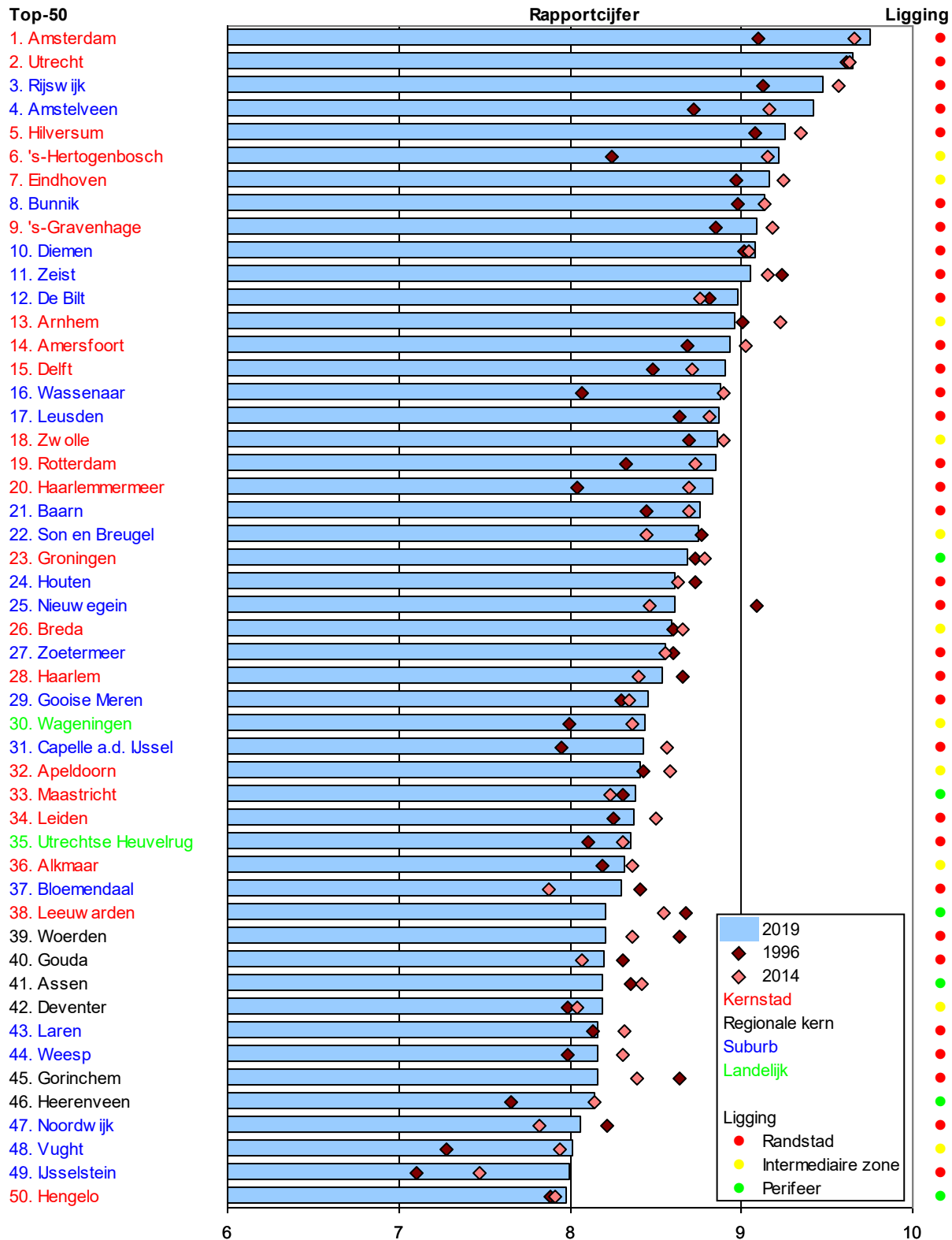
Figuur 1.3 Economische prestaties top-50, materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2019

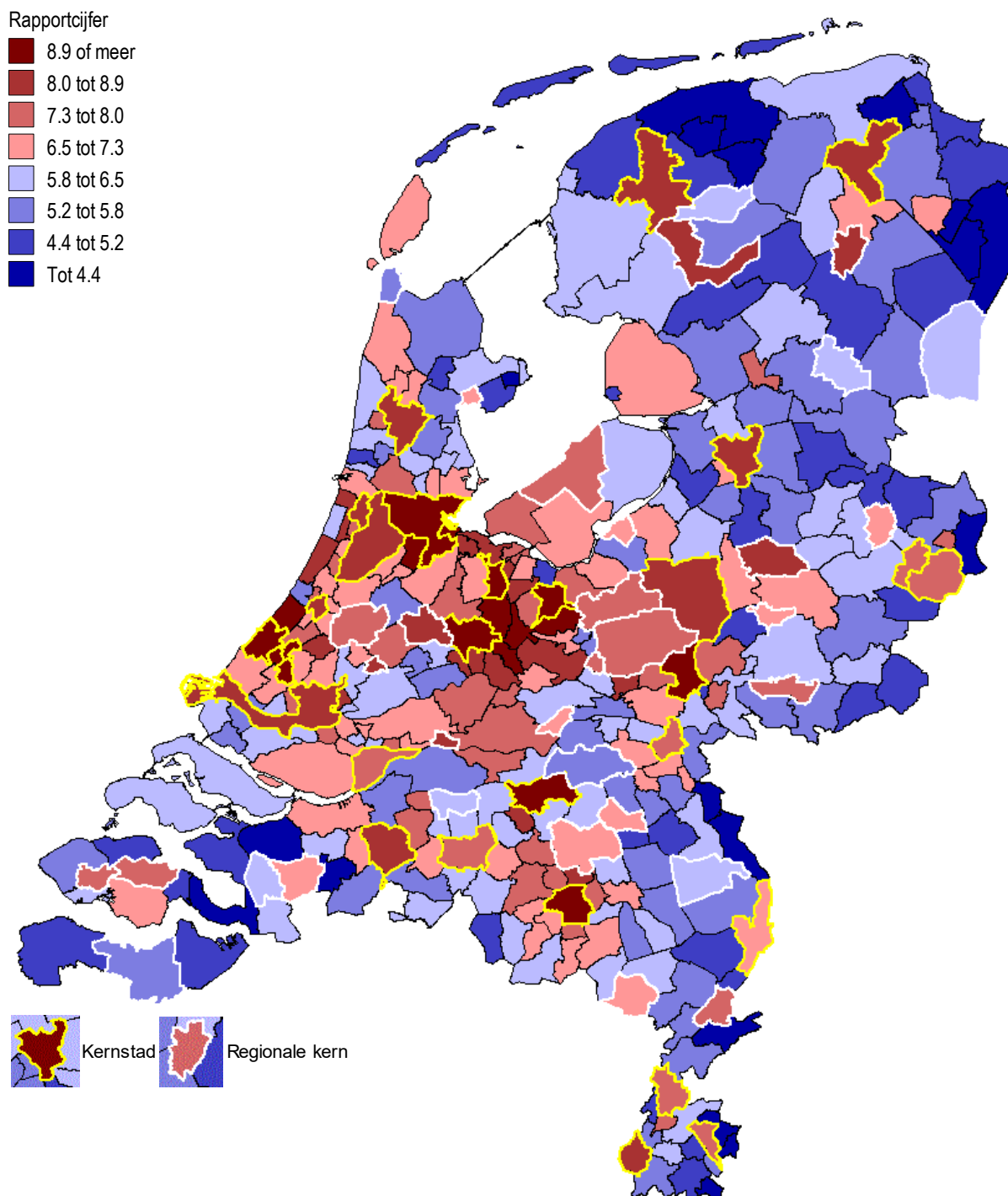
Figuur 1.4 Rapportcijfer materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 1.5 Economische prestaties top-50, informatiegeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 1.6 Rapportcijfer informatiegeoriënteerde activiteiten, 2019

Personengeoriënteerde activiteiten

Ook activiteiten die zich bezighouden met directe persoonlijke dienstverlening (detailhandel, vrijetijdsactiviteiten, onderwijs en zorg) zijn grotendeels (voor ruim tweederde deel) in stadsgewesten of suburbane gebieden geconcentreerd (in 22 kernsteden en 12 suburbs). Uit figuur 1.7 blijkt verder dat er elf regionale kernen in de top-50 staan en vijf landelijke gemeenten (waaronder een zesde plaats voor

Ermelo). Concentraties van zorg en/of toerisme vormen vaak de reden voor de hoge klassering van landelijke gemeenten. Bij de regionale kernen gaat het onder andere om vier gemeenten in de Nationale Periferie (Goes, Assen, Roermond, Doetinchem) en is Gelderland vier maal vertegenwoordigd. Van de kernsteden ontbreken slechts de drie subkernen Delft, Dordrecht en Haarlem, Enschede en de Limburgse steden Venlo en Sittard-Geleen in de top-50.

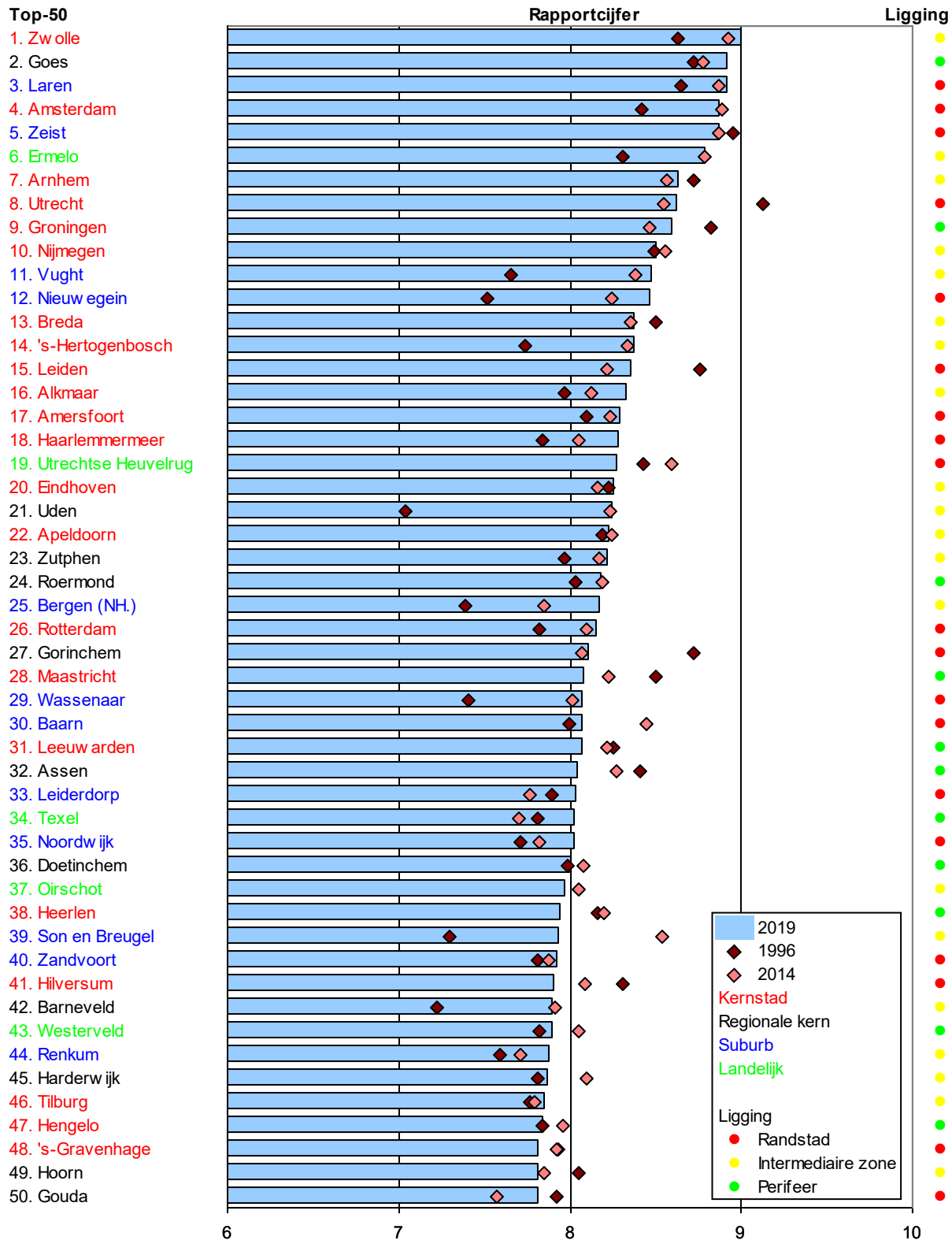
In de top-10 staan enkele opvallende gemeenten. De luxe suburb Laren dankt de hoge positie onder andere aan de belangrijke winkelfunctie. Goes is een regionaal centrum voor winkelen, onderwijs en vooral zorg. Ook in Zeist en Ermelo zijn veel zorgactiviteiten geconcentreerd. Nog voor Amsterdam (belangrijke functie op het gebied van zorg, onderwijs en toerisme) neemt Zwolle (onder andere een omvangrijk regionaal achterland voor zorg en onderwijs) de eerste plaats in. Diverse 'luxe suburbs', zoals Laren, Wassenaar, Zeist, Vught, Baarn en Renkum danken hun top-50 klassering mede aan de hoge koopkracht in die gemeenten. Bergen (NH), Zandvoort en Noordwijk combineren dat met een toeristische functie.

Alle drie delen van Nederland zijn vertegenwoordigd in de top-50: de Randstad negentien maal, de Intermediaire Zone twintig maal en de Nationale Periferie elf maal. Voor veel typen personengeoriënteerde activiteiten is sprake van regionale (of zelfs lokale) markten, zodat ruimtelijke concentratie van een groot deel van de gemeenten in een deel van Nederland (zoals de Randstad voor informatiegeoriënteerde activiteiten) hier minder voor de hand ligt. Niet alleen alle kernsteden, maar ook vrijwel alle regionale kernen kennen een bovengemiddelde score op dit type activiteiten (zie figuur 1.8). Slechts Oss scoort benedengemiddeld.

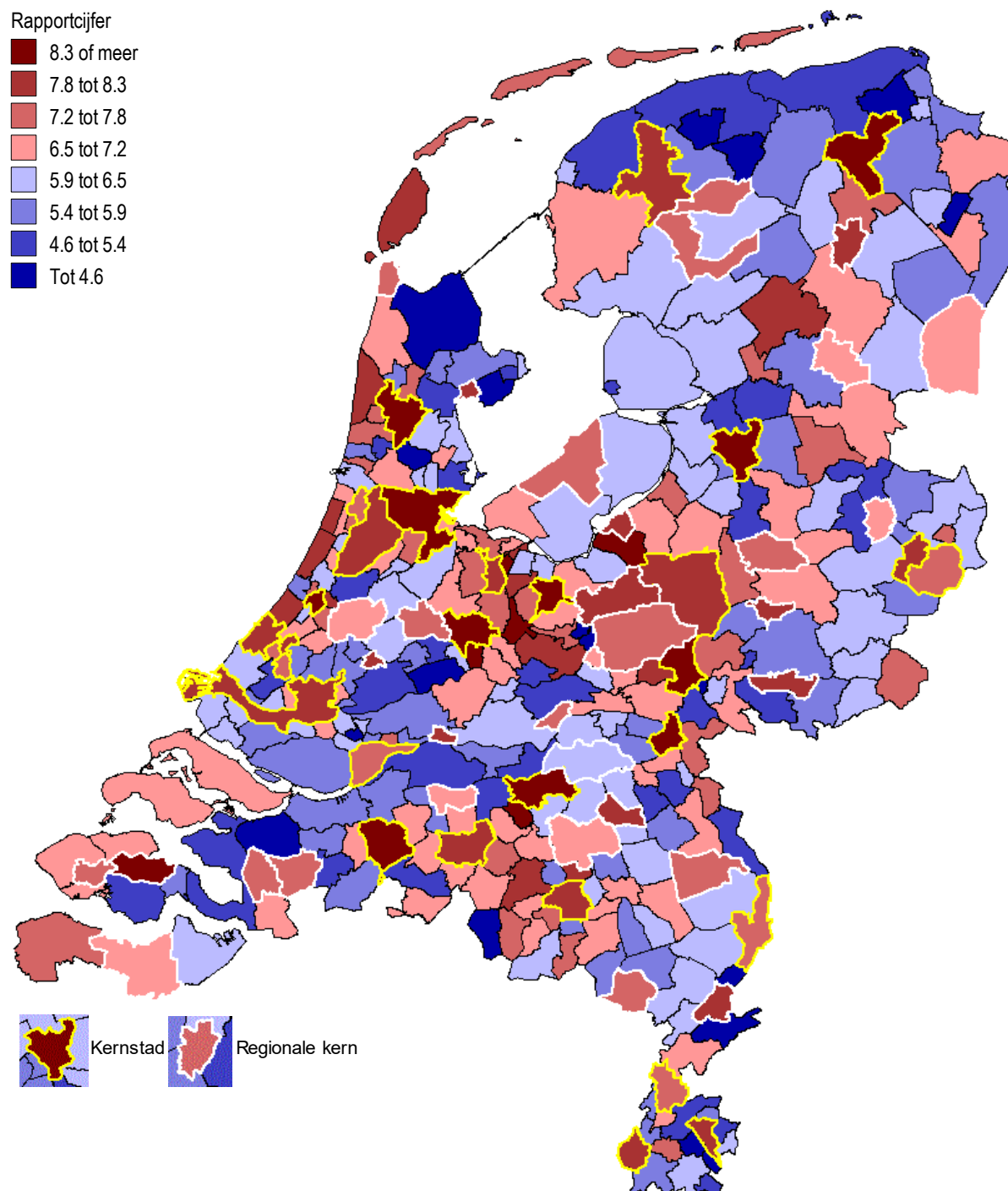
Ook hier is de score voor tweederde deel (33 van de 50) van de gemeenten in de huidige top-50 toegenomen sinds 1996. Van een sterke toename was sprake in de Randstedelijke suburbs Wassenaar, Laren, Nieuwegein en Noordwijk, alsmede in Bergen (NH), alsmede in Son en Breugel, Vught en Renkum. Ook in de kernsteden Zwolle, Amsterdam, 's-Hertogenbosch, Haarlemmermeer, Rotterdam en Alkmaar stegen de economische prestaties sterk. Amsterdam kende mede door de groei van de toeristische functie (vrijtidsactiviteiten en gerelateerde detailhandel) een sterke toename: kernsteden als Groningen, Utrecht, Arnhem, Breda, Leiden en Maastricht scoorden in 1996 nog hoger dan Amsterdam, maar inmiddels niet meer². De landelijke gemeente Ermelo en de regionale kernen Barneveld en Uden completeren de lijst met sterk stijgende gemeenten. De kernsteden Utrecht, Hilversum, Leiden en Maastricht en regionale kern Gorinchem zagen hun economische prestaties sinds 1996 duidelijk teruglopen (waarbij Utrecht, dat in 1996 op plaats 1 stond, overigens nog steeds in de top-10 staat). Ook in de kernsteden Groningen, Arnhem, Breda, Hilversum, Den Haag en Heerlen vielen de economische prestaties in personengeoriënteerde activiteiten wat terug, evenals in Zeist (in 1996 nog nummer 2 op de ranglijst).

² Er moet aan worden herinnerd dat alle indicatoren zijn geschaald naar de omvang van een gemeente (het aantal inwoners van 18-66 jaar). In absolute zin was Amsterdam ook in 1996 al duidelijk het belangrijkste in personengeoriënteerde activiteiten.

Figuur 1.7 Economische prestaties top-50, personengeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 1.8 Rapportcijfer personengeoriënteerde activiteiten, 2019

1.2 Ranglijsten regio's

In bijlage II staat de indeling in 47 regio's van Bureau Louter. Daarin is een onderscheid gemaakt tussen 22 stadsgewesten (elk met één of meer kernsteden) en 22 landelijke gebieden. Daarnaast is er nog een specifiek type regio's, namelijk suburbane gebieden met gemeenten waar wel veel forensen wonen, maar waarbij geen sprake is van een overheersende kernstad waar zij op gericht zijn. Er zijn drie van dergelijke

suburbane regio's, namelijk Duin- en Bollenstreek, Beverwijk/Castricum en Soest/Huizen (tussen Hilversum en Amersfoort). In deze drie suburbane regio's bevindt zich geen regionale kern. Dat geldt overigens ook voor Oostelijk Groningen, waar Delfzijl, Winschoten (in Oldambt) en Stadskanaal niet voldoen aan de criteria om als regionale kern aangemerkt te worden. En ook in Boxtel/Bladel e.o. bevindt zich geen regionale kern.

In figuur 1.9 staat de ranglijst van de economische prestaties van de 47 regio's voor de totale bedrijvigheid. Naast de score in 2019 (de staafjes) is tevens de score in 1996 aangegeven (blauwe stippen) en is vermeld op welke van de drie brede typen economische activiteiten de hoogste score resulteerde in 2019. Voor de top-15 zijn in figuur 1.10 de scores op alle drie typen bedrijvigheid aangegeven.

In 1998 werd, op basis van het onderzoek van Bureau Louter, in Elsevier Weekblad gesteld dat de A2-as (vooral het gedeelte Amsterdam-Eindhoven) zeer gunstige economische perspectieven zou hebben. Hoewel er sindsdien conjuncturele schommelingen zijn geweest in het economisch functioneren van de vier stadsgewesten op deze as (Amsterdam, Utrecht, 's-Hertogenbosch, Eindhoven) valt het op dat zij momenteel alle van de top-5 op de regionale ranglijst staan, aangevuld met stadsgewest Amersfoort. Met uitzondering van Utrecht zijn hun economische prestaties sinds 1996 verder toegenomen. In alle vier A2-stadsgewesten zijn de scores het hoogst voor informatiegeoriënteerde activiteiten.

Uit figuur 1.9 blijkt dat de top-9 volledig uit stadsgewesten bestaat. Slechts vijf stadsgewesten kennen een benedengemiddelde score, alle in de Nationale Periferie (Maastricht, Venlo, Groningen en vooral Leeuwarden en Heerlen). Van de 'perifere stadsgewesten' scoren slechts Enschede/Hengelo en Sittard/Geleen bovengemiddeld. Van de landelijke gebieden nemen Gorinchem e.o., Noord-Veluwe en Bladel/Boxtel e.o. de hoogste posities in en scoren Ede/Veenendaal, Zeeland en Deventer e.o. iets bovengemiddeld. Van de drie suburbane regio's geldt dat voor Soest/Huizen.

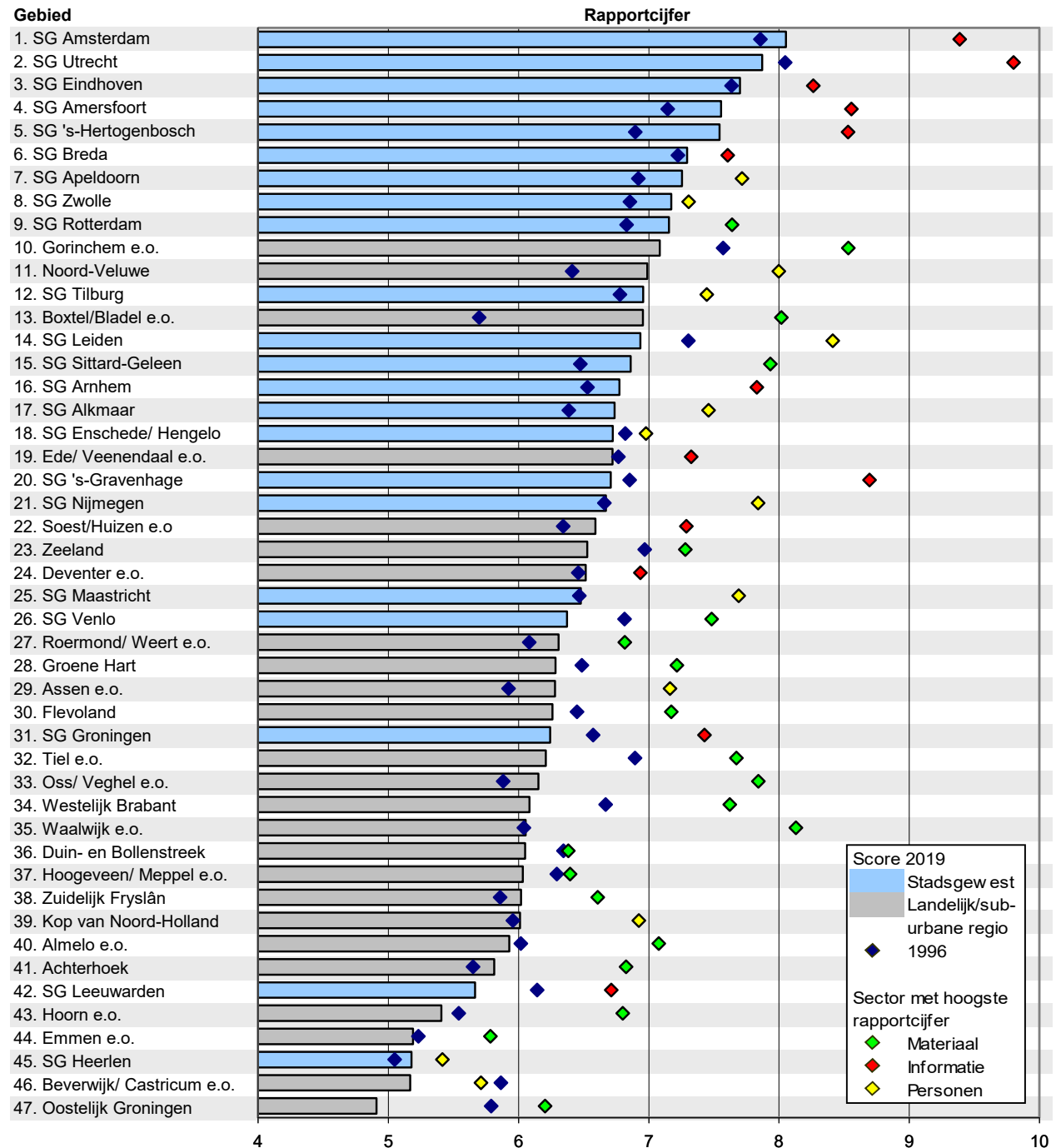
Het verschil tussen de staafjes en de blauwe stippen geeft aan hoe het regionaal rapportcijfer zich heeft ontwikkeld sinds 1996. Het sterkst gestegen is Boxtel/Bladel, een Brabants landelijk gebied tussen Eindhoven en Tilburg, met een hoge score op materiaalgeoriënteerde activiteiten. Ook een sterke toename kenden de stadsgewesten 's-Hertogenbosch en Amersfoort en het landelijk gebied Noord-Veluwe. De economische prestaties zijn sinds 1996 vrij sterk afgenomen in de landelijke gebieden Oostelijk Groningen, Tiel e.o., Gorinchem e.o., Zeeland en Westelijk Brabant en daarnaast in de stadsgewesten Leiden, Venlo, Groningen en Leeuwarden en in subuurbaan gebied Beverwijk/Castricum.

Ter illustratie zijn in figuur 1.11 de verschillen in rapportcijfer tussen 1996 en 2019 (figuur 1.11a) en tussen 2014 en 2019 (figuur 1.11b) op de kaart gezet. Ook bij regio's waarvoor het rapportcijfer is afgenomen kan overigens in 2019 nog sprake zijn van goede economische prestaties. Stadsgewest Utrecht, stadsgewest Leiden en landelijk gebied Gorinchem zijn daar voorbeelden van. 'Groeigebieden' (een hogere score in 2019 dan in 1996; zie figuur 1.11a) zijn een vrijwel aaneengesloten gebied van stadsgewest Rotterdam, via Noord-Brabant tot Limburg, de Noordvleugel van de Randstad (exclusief stadsgewest Utrecht) en de Gelderse/Overijsselse stedenrij (Zwolle, Deventer, Apeldoorn, Arnhem, Nijmegen, inclusief Noord-Veluwe). 'Afnamegebieden' (een lagere score in 2019 dan in 1996) zijn zuidwestelijk Nederland (Zeeland en westelijk Brabant), het nationaal meest decentrale deel van het Noorden (aan de noord- en de oostzijde) en een nationaal centraal gelegen gebied, dat loopt van Holland Rijnland/Den Haag tot Ede/Tiel. Het gaat hier om drie stadsgewesten (Den Haag, Utrecht en Leiden), het suburbane gebied Duin- en Bollenstreek en vier landelijke gebieden die flankeren aan de sterk verstedelijkte delen van de Randstad. Dit gebied wordt omgeven door drie groeigebieden en heeft zich in de afgelopen twee decennia economisch wat minder sterk ontwikkeld dan nationaal gemiddeld.

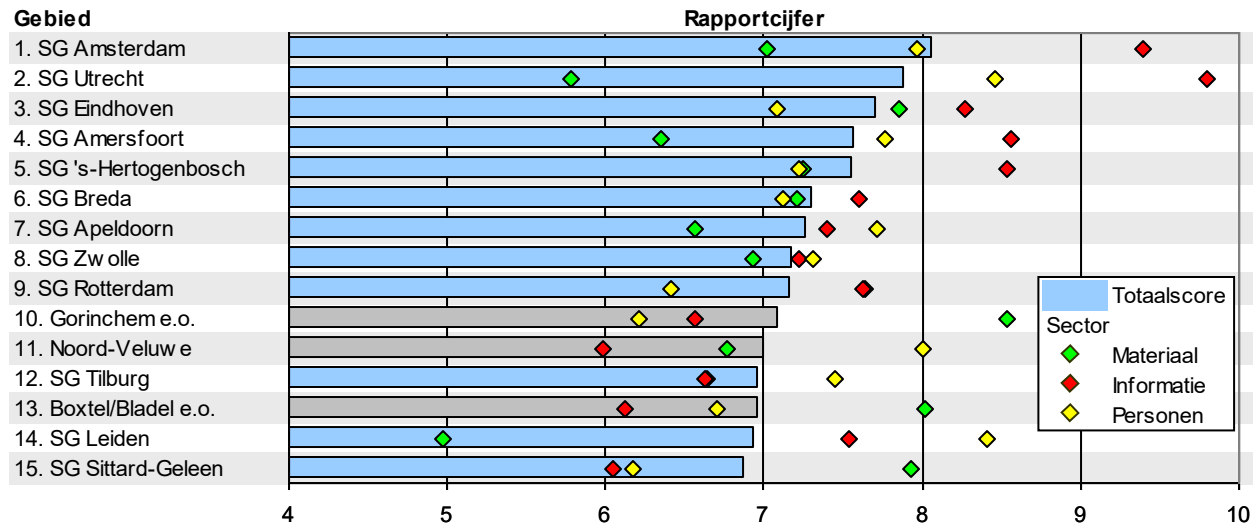
Recentere ontwikkelingen (zie figuur 1.11b) maken duidelijk dat de economische prestaties sinds 2014 wat zijn verbeterd in Zuid-Holland (met uitzondering van stadsgewest Den Haag), Zeeland, grote delen van Noord-Brabant en Limburg (met uitzondering van Maastricht/Heerlen) en delen van Gelderland en Overijssel. Wat terugvallende economische prestaties (steeds ten opzichte van het nationaal gemiddelde)

kenden de Noordvleugel van de Randstad, de noordelijke delen van Noord-Holland, Flevoland en Noord-Nederland (met uitzondering van stadsgewest Groningen).

Figuur 1.9 Economische prestaties stadsgewesten, 2019

Figuur 1.10 Top-15 Economische prestaties stadsgewesten, 2019

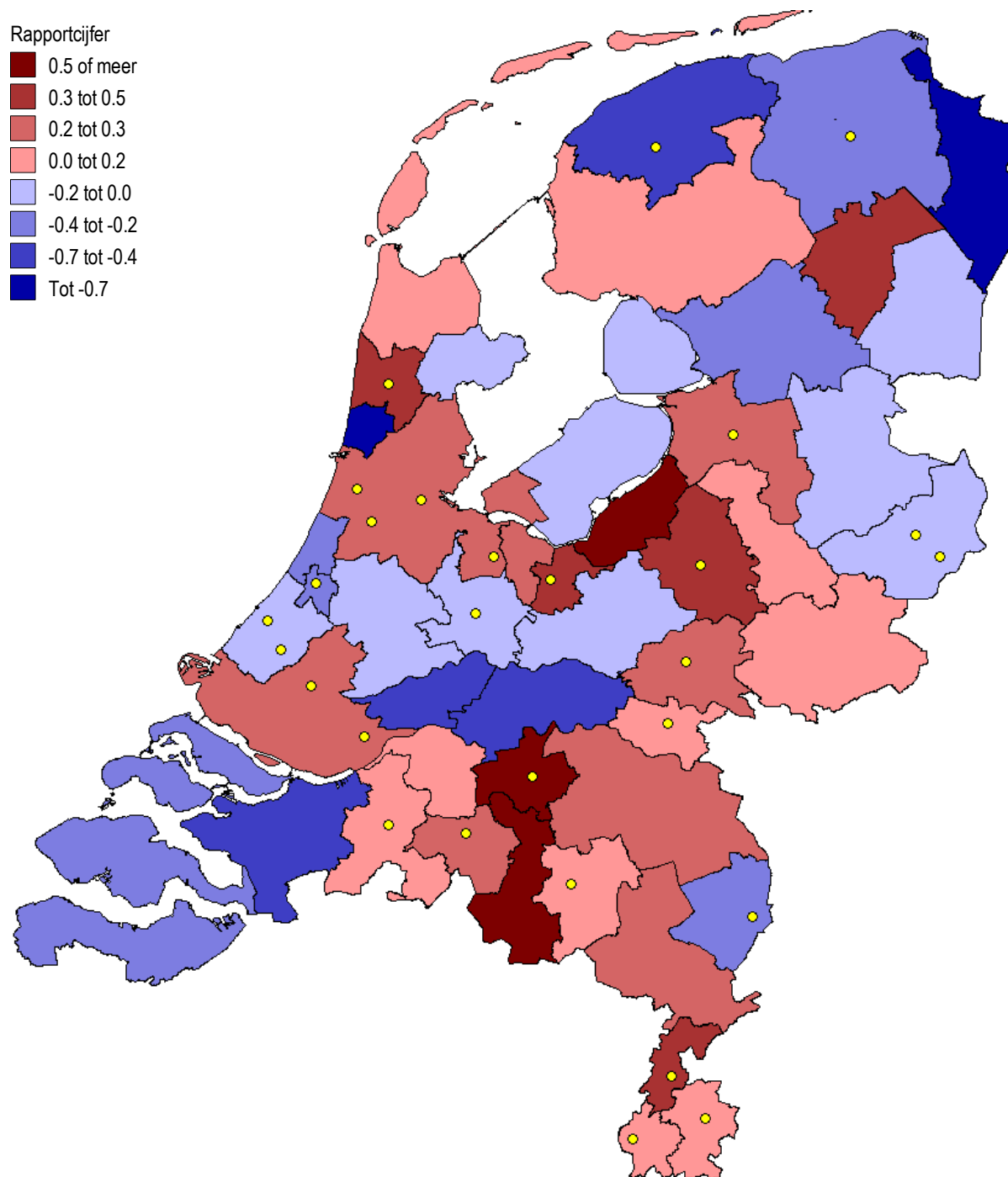

In figuur 1.9 en 1.10 staat ook informatie over de economische prestaties per breed type economische activiteiten. In dertien regio's kennen informatiegeoriënteerde activiteiten de hoogste score, waaronder de zes hoogste in de totale ranglijst. Het gaat om tien stadsgewesten (waaronder drie van de vier grootstedelijke stadsgewesten), een suburbane regio (Soest/Huizen) en twee oostelijke landelijke gebieden (Ede/Veenendaal en Deventer e.o.). In dertien regio's resulteert de hoogste score voor personeengeoriënteerde activiteiten. Ook hier zijn de stadsgewesten in de meerderheid, namelijk negen maal, aangevuld met de suburbane regio Beverwijk/Castricum (overigens met een vrij lage totaalscore) en de landelijke regio's Noord-Veluwe, Assen e.o. en Kop van Noord-Holland. Voor 21 regio's tenslotte geldt dat de hoogste score resulteert voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Veelal staan deze regio's wat lager op de over-all ranglijst: bij de laagste 25 van die ranglijst staan zeventien regio's waarvoor materiaalgeoriënteerde activiteiten relatief het hoogst scoren. Regio's met een hoogste score op materiaalgeoriënteerde activiteiten die vrij hoog op de over-all ranglijst staan, zijn de stadsgewesten Sittard-Geleen (zeer sterk in chemie en automobiellindustrie) en Rotterdam (chemisch complex en transport & distributie) en de landelijke gebieden Boxtel/Bladel e.o. en Gorinchem. Van de 22 stadsgewesten zijn er slechts drie waar materiaalgeoriënteerde activiteiten het hoogst scoren (Rotterdam en de Limburgse stadsgewesten Venlo en Sittard-Geleen), terwijl dat voor 17 van de 22 landelijke gebieden geldt (en daarnaast nog voor subuurbaan gebied Duin- en Bollenstreek). De, vergeleken met stadsgewesten, veelal duidelijk lagere dichtheden maken dat er in landelijke gebieden meer mogelijkheden zijn voor activiteiten als industrie, distributie en vooral landbouw: activiteiten die veelal veel meer ruimte per arbeidsplaats vergen dan informatiegeoriënteerde en personeengeoriënteerde activiteiten.

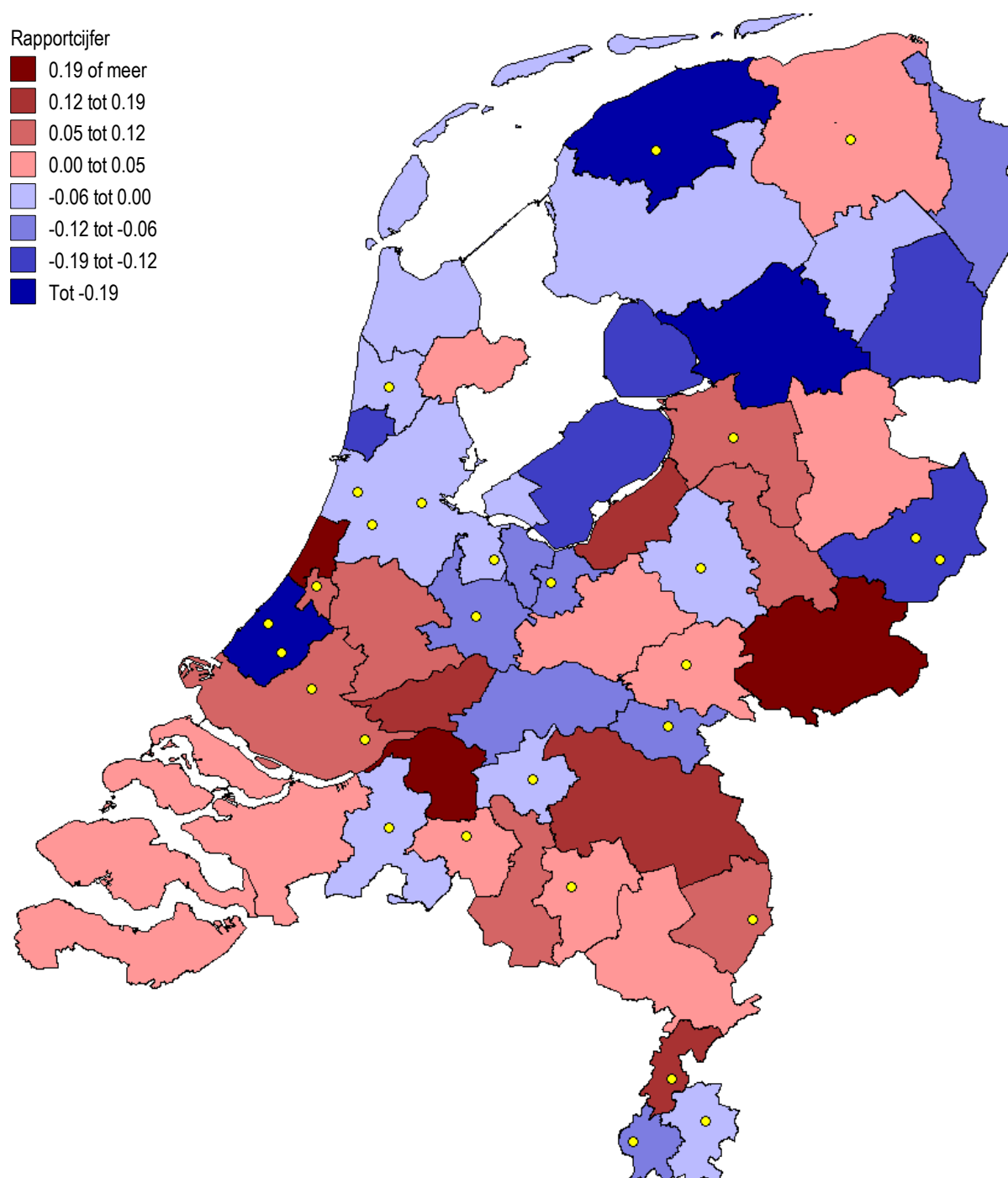
Voor drie van de vier grootstedelijke stadsgewesten zijn de scores het hoogst voor informatiegeoriënteerde activiteiten en het laagst voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Vooral voor de stadsgewesten Den Haag en Utrecht zijn de verschillen groot. Stadsgewest Rotterdam is de uitzondering: daar is de score voor materiaalgeoriënteerde activiteiten zelfs iets hoger dan voor informatiegeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.10). Ook stadsgewest Amersfoort voldoet aan dit 'grootstedelijk profiel'. De verschillen tussen de drie brede sectoren zijn klein voor de stadsgewesten Breda en Zwolle: het gaat hier om regio's met een sterk gediversifieerde economie. Stadsgewest Apeldoorn en landelijk gebied Noord-Veluwe zijn vrij sterk gericht op personeengeoriënteerde activiteiten, waarbij stadsgewest Apeldoorn wel duidelijk hoger presteert op informatiegeoriënteerde activiteiten dan Noord-Veluwe. In stadsgewest Leiden blijven de prestaties van materiaalgeoriënteerde activiteiten duidelijk achter bij de andere twee brede sectoren. Deze regio scoort zeer hoog op personeengeoriënteerde activiteiten (met name zorg en onderwijs). Landelijk gebied Boxtel/Bladel heeft de hoge economische prestaties vooral te danken aan materiaalgeoriënteerde

activiteiten. Eindhoven kent de hoogste score op informatiegeoriënteerde activiteiten en de laagste op personeengeoriënteerde activiteiten. Samen met Sittard-Geleen behoort Eindhoven tot de stadsgewesten met hoge scores op materiaalgeoriënteerde activiteiten.

Figuur 1.11a Verandering regionale rapportcijfers tussen 1996 en 2019

Figuur 1.11b Verandering regionale rapportcijfers tussen 2014 en 2019

In figuur 1.12 staat de top-15 van regio's per breed type economische activiteiten, in figuur 1.13 staan kaartbeelden (inclusief de resultaten voor de totale ranglijst). Regio's met zeer hoge scores op *materiaalgeoriënteerde activiteiten* zijn vrijwel volledig te vinden in zuidelijk Nederland (inclusief wat de A15-corridor genoemd zou kunnen worden, bestaande uit stadsgewest Rotterdam en de landelijke gebieden Gorinchem en Tiel). Dat gebied levert de twaalf hoogst genoteerde regio's. Het gaat zeker niet alleen om stadsgewesten: in de top-7 staan vijf landelijke gebieden. De stadsgewesten Eindhoven (de belangrijkste high-tech regio in Nederland), Sittard-Geleen (chemie en automobiellndustrie), mainport Rotterdam (met een groot petro-chemisch complex) en Venlo (metaalindustrie en logistiek) staan in de top-10. Met uitzondering van Zuidelijk Fryslân scoren alle regio's in het Noorden benedengemiddeld. Sinds 1996 zijn Gorinchem e.o. (dat overigens nog steeds op nummer één staat), Tiel, Westelijk Brabant en stadsgewest Venlo teruggevallen. Sterke stijgers zijn te vinden in Noord-Brabant (Waalwijk e.o., Boxtel/Bladel e.o. en stadsgewest 's-Hertogenbosch), terwijl ook stadsgewest Sittard-Geleen en landelijk gebied Zeeland sterk zijn gestegen. Buiten het zuiden kenden het Groene Hart en Flevoland een vrij sterke groei.

Stadsgewesten vormen de volledige top-13 voor *informatiegeoriënteerde activiteiten*. De top-3 bestaat uitsluitend uit grootstedelijke stadsgewesten. De economische prestaties volgen hier dus duidelijk de stedelijke hiërarchie. Stadsgewest Maastricht neemt de hoogste positie in van de nationaal perifeer gelegen regio's (plaats 10), gevolgd door stadsgewest Groningen (plaats 12).

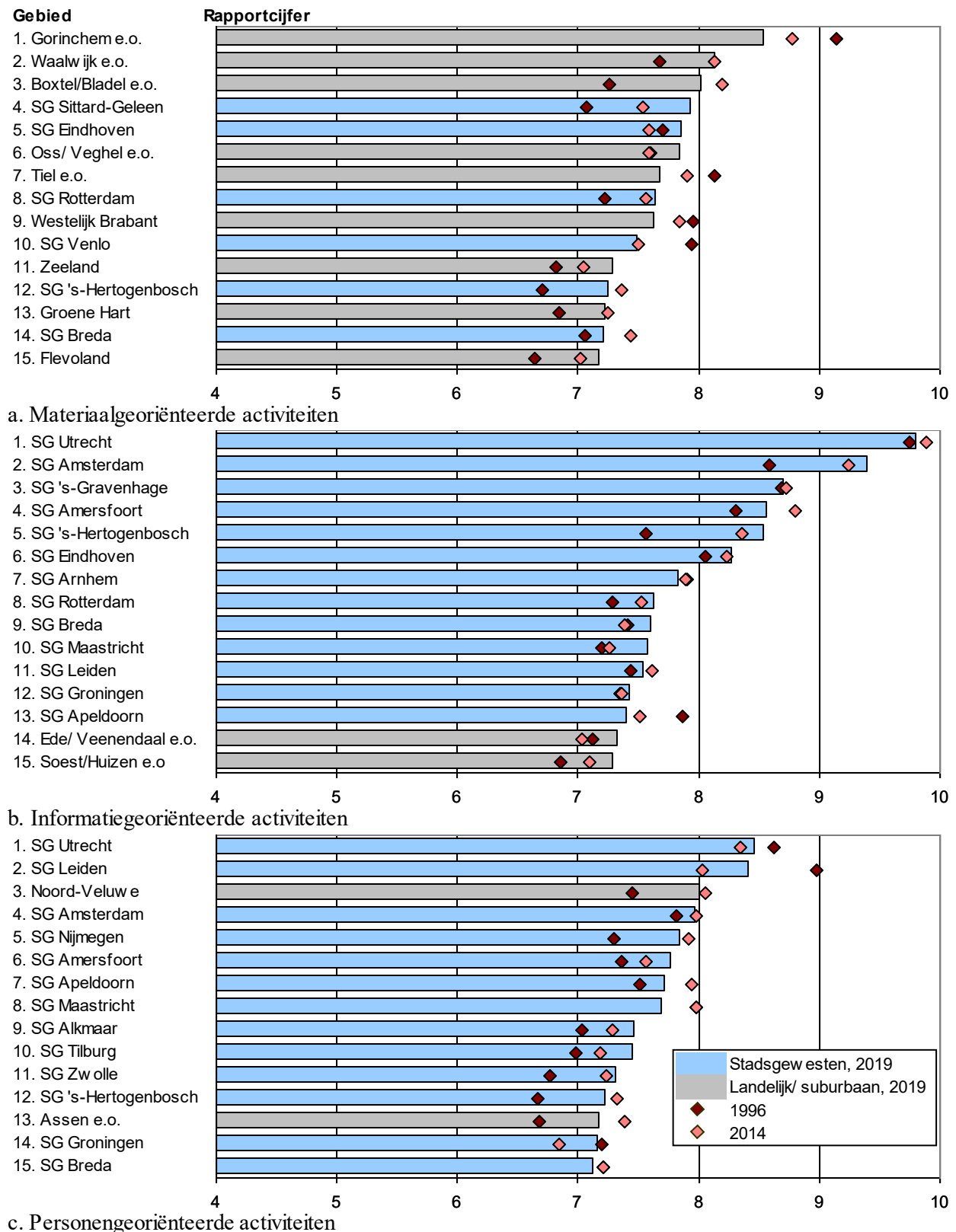
Vrijwel alle stadsgewesten presteren bovengemiddeld (zie figuur 1.13b). Stadsgewest Nijmegen en drie van de vier Limburgse stadsgewesten vormen de enige uitzonderingen. De Noordvleugel van de Randstad, met een uitloper over de Veluwe richting Apeldoorn en Arnhem vormt het gebied met de hoogste prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten, naast de Zuidvleugel (Leiden/ Haaglanden/ Rijnmond) en de twee Oost-Brabantse stadsgewesten. In de top-15 zijn de rapportcijfers van de stadsgewesten Maastricht, Rotterdam en vooral Amsterdam en 's-Hertogenbosch toegenomen. Ook suburbaan gebied Soest/Huizen kende een toename van de economische prestaties. Vooral in stadsgewest Apeldoorn vielen de relatieve economische prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten terug.

Ook de top-15 voor *personengeoriënteerde activiteiten* wordt overheerst door stadsgewesten, maar hier neemt landelijk gebied Noord-Veluwe (waar zorgactiviteiten en vrijetijdsactiviteiten vrij sterk zijn vertegenwoordigd) wel de derde plaats in. Verder staat Assen e.o. in de top-15. Evenals bij informatiegeoriënteerde activiteiten scoren personengeoriënteerde activiteiten vooral hoog in de Noordvleugel van de Randstad met een uitloper in oostelijke richting. In de 'oostelijke uitloper' scoren vooral Noord-Veluwe, stadsgewest Apeldoorn en stadsgewest Nijmegen (met een universiteit en een academisch ziekenhuis) hoog (zie figuur 1.13c). De Zuidvleugel van de Randstad presteert duidelijk lager dan de Noordvleugel. Evenals bij de informatiegeoriënteerde activiteiten scoren de Brabantse stadsgewesten, Maastricht, Enschede/Hengelo, Zwolle en Groningen/Assen bovengemiddeld. Benedengemiddeld presteren ook hier drie Limburgse stadsgewesten, deze keer niet vergezeld door Nijmegen, maar door de stadsgewesten Leeuwarden en Rotterdam. In de top-15 zijn de rapportcijfers van diverse regio's gestegen, met name van de stadsgewesten Zwolle, 's-Hertogenbosch, Alkmaar, Amersfoort, Nijmegen en Tilburg en van de landelijk gebieden Noord-Veluwe en Assen e.o. Er zijn overigens ook regio's uit de top-15 waar de relatieve economische prestaties zijn teruggevallen sinds 1996. Dat geldt vooral voor stadsgewest Leiden (in 1996 nog nummer één) en in wat mindere mate voor de stadsgewesten Utrecht en Maastricht.

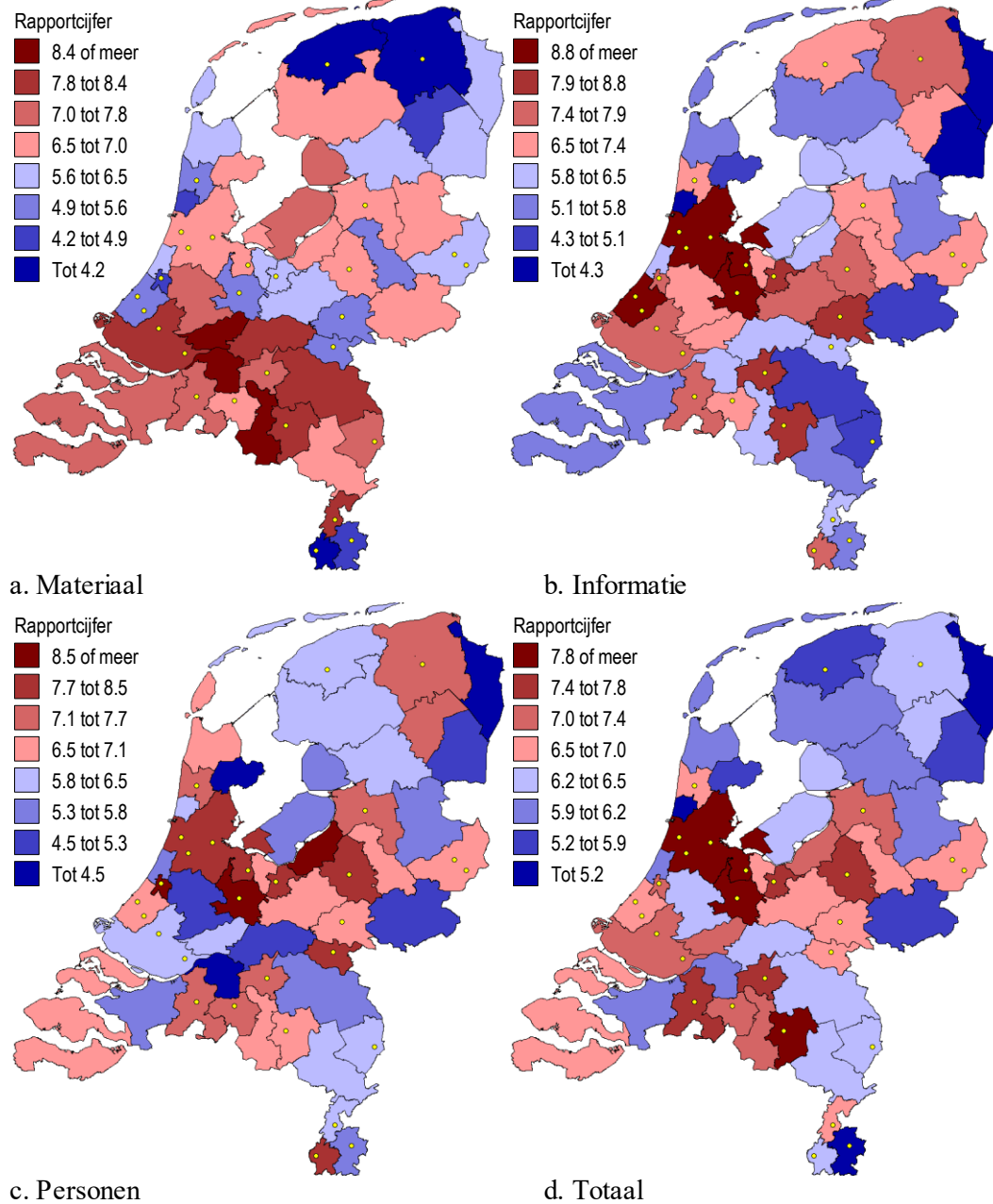
In figuur 1.9 stond al de totale ranglijst voor de totale bedrijvigheid. In figuur 1.13d is dit ook op de kaart gezet. Globaal zijn er twee zones met bovengemiddelde economische prestaties:

- de Noordvleugel van de Randstad, via de Veluwe aangesloten op de oostelijk stedenrij Arnhem-Nijmegen/Apeldoorn/Zwolle, met nog een uitloper richting Enschede/Hengelo
- de Zuidvleugel van de Randstad, aangesloten op de Brabantse stedenrij.

Figuur 1.12 Top-15 Economische prestaties stadsgewesten naar brede sectoren, 2019

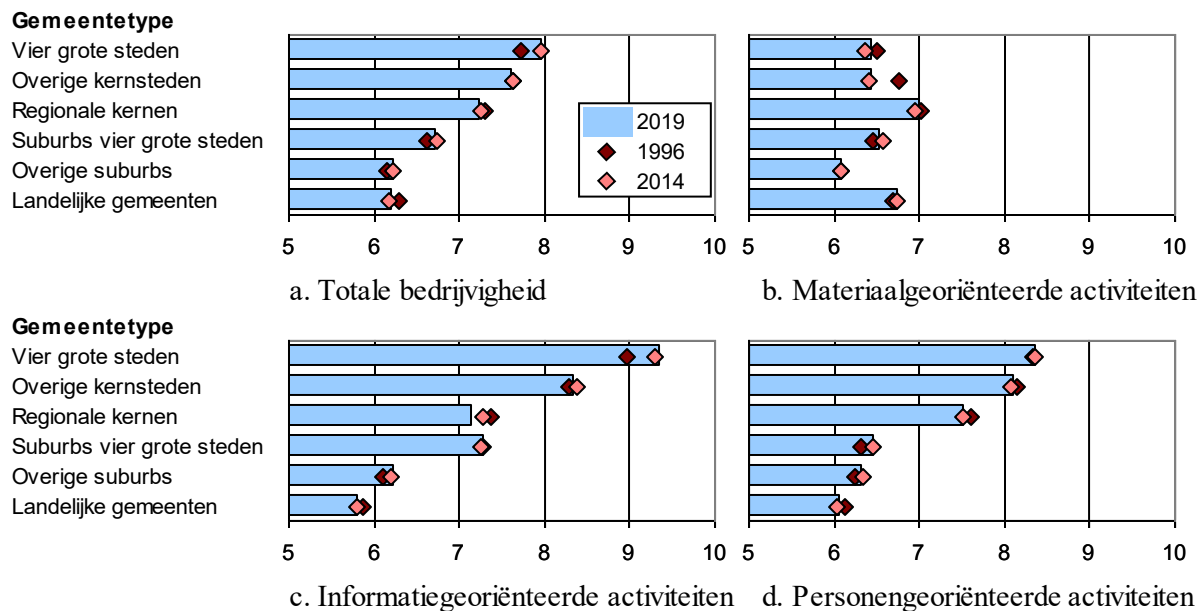
Figuur 1.13 Economische prestaties stadsgewesten, totaal en per brede sector, 2019

1.3 Ranglijsten gemeentetypen

In het algemeen leveren kernsteden betere economische prestaties dan landelijke gemeenten, waarbij er overigens nog wel verschillen bestaan tussen economische sectoren. Om economische prestaties van gemeenten in perspectief te plaatsen is het daarom nuttig om ze met 'soortgenoten' te vergelijken. Dat is wat in deze paragraaf gebeurt: er worden naar type gemeenten en type economische activiteiten onderscheiden ranglijsten van gemeenten gepresenteerd. De resultaten daarvan zijn overigens slechts in hoofdlijnen besproken. Eerst zijn in figuur 1.14 de ongewogen gemiddelde rapportcijfers voor een zestal typen gemeenten weergegeven, met een onderscheid naar de drie typen brede economische activiteiten.

Figuur 1.14 Economische prestaties gemeentetypen, totaal en naar brede sectoren, 2019

Aangenomen is dat sprake is van hogere economische prestaties naarmate een gemeente hoger in de 'stedelijke hiërarchie' staat. Bovenin die hiërarchie staan kernsteden en regionale kernen, waarbij grote steden worden geacht economisch beter te presteren dan de overige kernsteden en die weer beter dan de regionale kernen. De kernen worden vervolgens geacht economisch beter te presteren dan hun suburbane gemeenten. De suburbane gemeenten zullen naar verwachting wel beter presteren dan landelijke gemeenten omdat suburbs profiteren van de nabijheid van kernsteden: dat levert koopkrachtige vraag en effecten door uitbesteding, maar ook uitstralingseffecten doordat bedrijven waarvoor geen (betaalbare) plaats is te vinden in kernsteden verplaatsen naar omliggende suburbane gemeenten. De suburbs van de vier grote steden worden geacht meer te profiteren dan de overige suburbs. In deze stedelijke hiërarchie is dus sprake van twee deeleffecten, namelijk een 'hiërarchisch effect' (economische prestaties lopen op naarmate een kern groter is) en een 'nabijheidseffect': suburbane gemeenten profiteren dan zodanig van de nabijheid van kernsteden dat het positieve effect zwaarder weegt dan hun gebrek aan stedelijkheid. Ook allerlei andere factoren zullen overigens een rol spelen bij het bepalen van economische prestaties.

De economische prestaties voor de *totale bedrijvigheid* blijken vrijwel precies overeen te komen met wat op grond van de positie in de stedelijke hiërarchie voorzien werd. Slechts de 'overige suburbs' presteren wat lager dan op grond van dit theoretische model verwacht mocht worden (namelijk dat zij hoger zouden scoren dan landelijke gemeenten). De verschillen tussen de gemeentetypen zijn aanzienlijk, van een gemiddelde van bijna een 8 tot een gemiddelde van een ruime 6. Sinds 1996 zijn de gemiddelde economische prestaties van de grote steden verder toegenomen, van de beide typen suburbs iets

toegenomen en van de overige kernsteden, regionale kernen en de landelijke gemeenten afgenomen. Gemeenten in de vier grote stadsgewesten zagen hun prestaties dus toenemen, terwijl gemeenten in landelijke gebieden relatief wat terugvielen.

Voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten* levert de positie in de stedelijke hiërarchie geen enkele verklaring voor verschillen in economische prestaties: regionale kernen presteren hier beter dan kernsteden en dat geldt zelfs ook voor landelijke gemeenten (die ook hoger scoren dan suburbs). Gemeenten in landelijke gebieden presteren dus beter dan gemeenten in stadsgewesten. De onderlinge verschillen tussen gemeentetypen zijn overigens niet groot. Sinds 1996 hebben kernsteden (vooral de 'overige kernsteden') terrein verloren, terwijl landelijke gemeenten en suburbs van de vier grote steden (beide gemeentetypen met een groot aantal gemeenten) hun economische prestaties voor materiaalgeoriënteerde activiteiten iets verbeterden.

De economische prestaties voor *informatiegeoriënteerde activiteiten* volgen vrijwel exact de stedelijke hiërarchie. Slechts de hogere score van de suburbs van de grote steden dan van de regionale kernen vormt een uitzondering op dat patroon. Hier kan overigens een rol spelen dat het nabijheidseffect (ligging dichtbij een grote stad) meer voordeel biedt dan het hiërarchisch effect. De onderlinge verschillen in gemiddelde economische prestaties van de gemeentetypen zijn hier zeer groot, van een ruime 9 tot minder dan een 6. Sinds 1996 zijn vooral de verschillen tussen kernen groter geworden: de vier grote steden zagen hun economische prestaties verder verbeteren, terwijl de prestaties van regionale kernen relatief terugvielen.

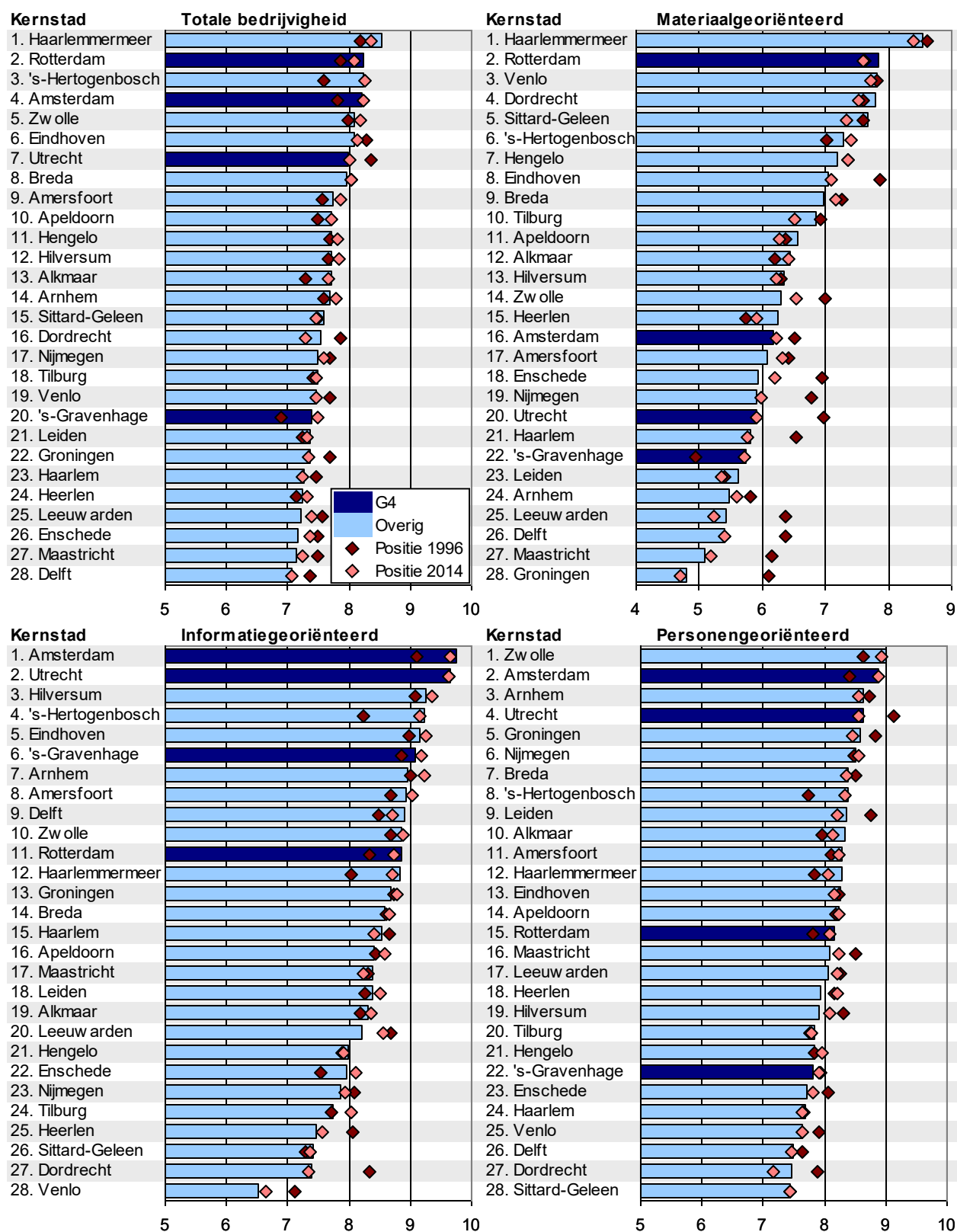
De economische prestaties voor *personengeoriënteerde activiteiten* volgen exact de stedelijke hiërarchie. Er is sprake van een duidelijk verschil tussen kernsteden/regionale kernen enerzijds en suburbs/landelijke gemeenten anderzijds, maar ook binnen die groepen zijn de scores conform de verwachting: de economische prestaties zijn hoger naarmate de kernen groter zijn, suburbs presteren beter dan landelijke gemeenten (door nabijheidseffecten) en suburbs van grote steden realiseren hogere rapportcijfers dan de overige suburbs. Sinds 1996 zijn de gemiddelde scores enigszins verschoven: de twee typen suburbs hebben lichte winst geboekt, terwijl de scores voor de regionale kernen en de landelijke gemeenten iets terugvielen. Stadsgewesten wonnen dus wat terrein op landelijke gebieden. Dit zou te maken kunnen hebben met schaalvergrotingstendensen en een verdergaande relatieve concentratie in meer verstedelijkte gebieden in sectoren als zorg en onderwijs.

Kernsteden

In figuur 1.15 staan de economische prestaties van alle 28 kernsteden voor de totale bedrijvigheid en voor de drie brede typen bedrijvigheid. In de ranglijst voor de totale bedrijvigheid staan de eerste 21 kernsteden in de top-50 van alle gemeenten (zie figuur 1.1). Ook de overige kernsteden staan overigens vrijwel alle in de top-100 (zie tabel III.1), met Delft op plaats 102 als enige uitzondering. Sinds 1996 is het rapportcijfer voor drie van de vier grote steden gestegen. Slechts voor Utrecht is dat niet het geval.

Voor materiaalgeoriënteerde activiteiten staan slechts vier kernsteden in de gemeentelijke top-50 (zie figuur 1.3) en slechts elf kernsteden scoren boven het nationaal gemiddelde (voor de informatiegeoriënteerde en personengeoriënteerde activiteiten geldt dat voor alle kernsteden). Uit figuur 1.14 bleek al dat de rapportcijfers voor de kernsteden gemiddeld lager zijn geworden sinds 1996. Dat blijkt ook voor veel individuele kernsteden het geval te zijn: een ruime afname (soms zelfs van bijna een compleet punt) resulteerde met name voor Groningen, Maastricht, Leeuwarden, Utrecht, Enschede en Zwolle, Eindhoven, Nijmegen, Haarlem en Delft. Soms is er ook sprake van een toegenomen rapportcijfer. Dat geldt voor 's-Hertogenbosch, Heerlen, Alkmaar en Apeldoorn en de Zuid-Hollandse kernsteden Leiden, Dordrecht, Rotterdam en vooral Den Haag (voor Den Haag overigens vanaf een lage basis).

Figuur 1.15 Economische prestaties kernsteden, totaal en per brede sector, 2019

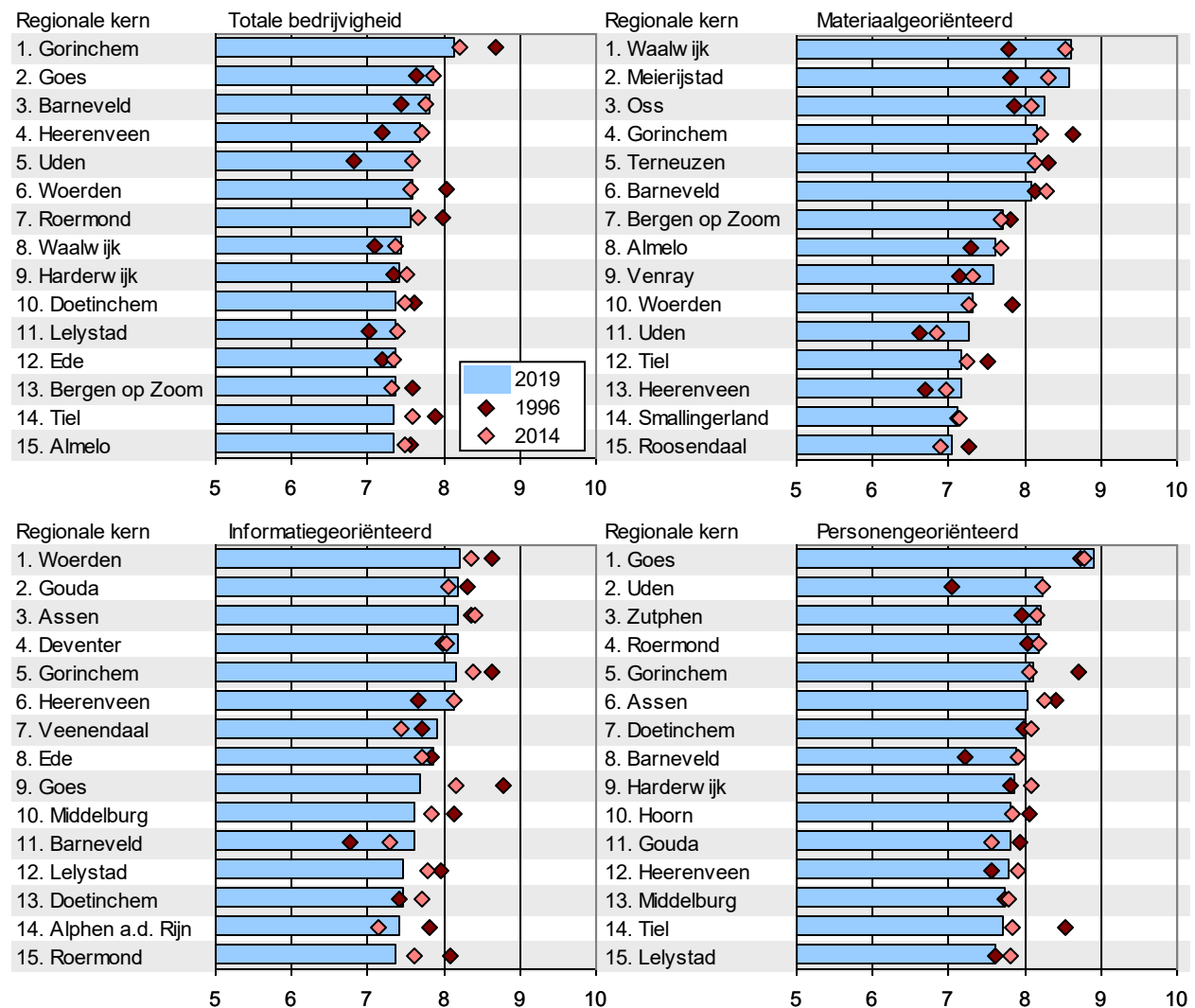
Maar liefst 21 kernsteden staan in de gemeentelijke top-50 voor informatiegeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.5). Ook de overige zeven kernsteden scoren overigens (veelal ruim) boven het nationaal gemiddelde. Vooral nationaal perifeer gelegen kernsteden uit Limburg scoren vergeleken met andere kernsteden laag. Het rapportcijfer van Dordrecht is sinds 1996 duidelijk lager geworden. Amsterdam, Haarlemmermeer en vooral 's-Hertogenbosch zijn de kernsteden met de sterkst gestegen scores.

In de gemeentelijke top-50 van personeengeoriënteerde activiteiten staan zelfs 22 kernsteden. De zes die niet in de top-50 staan kennen overigens alle scores die duidelijk boven het nationaal gemiddelde liggen. De top-5 bestaat volledig uit hoofdsteden. Amsterdam, Zwolle, 's-Hertogenbosch, Alkmaar en Haarlemmermeer hebben sinds 1996 de sterkste toename van het rapportcijfer gekend, terwijl de rapportcijfers van de Randstadsteden Leiden, Hilversum, Utrecht en Dordrecht het sterkst zijn afgenomen.

Regionale kernen

In figuur 1.16 staat de top-15 voor de totale bedrijvigheid en per breed type bedrijvigheid voor de regionale kernen.

Figuur 1.16 Top-15 economische prestaties regionale kernen, totaal en per brede sector, 2019

Bij de totale bedrijvigheid staan in de top-15 vooral twee typen regionale kernen. Ten eerste kernen binnen korte afstand van de meest verstedelijkte delen van de Randstad, met een gunstige ligging in het

snelwegennet (Gorinchem en Tiel langs de A15, Barneveld langs de A1, Woerden en Ede langs de A12, Harderwijk langs de A28, Waalwijk langs de A59 en Lelystad langs de A6). Ten tweede kernen binnen de Nationale Periferie met een regionaal 'achterland' (Goes, Roermond, Doetinchem, Almelo en Heerenveen). Vrij sterk teruggefallen sinds 1996 zijn de 'snelwegelocaties' Gorinchem, Woerden en Tiel, alsmede Roermond. Gestegen zijn Barneveld, Goes, Waalwijk, Lelystad, Heerenveen en vooral Uden. Met uitzondering van Heerenveen en Goes gaat het daarbij om kernen in de Intermediaire Zone.

Alle zes Brabantse regionale kernen staan in de top-15 van materiaalgeoriënteerde activiteiten. Zij nemen ook de eerste drie plaatsen voor hun rekening. Samen met Gorinchem, Tiel en Venray is sprake van een zone waarbinnen alle regionale kernen in de top-15 staan. Teruggefallen sinds 1996 zijn Gorinchem, Terneuzen, Woerden, Tiel en Roosendaal. Sterk gestegen sinds 1996 zijn vooral drie Brabantse regionale kernen, namelijk Waalwijk, Meierijstad (met Veghel) en Uden, terwijl ook Oss, Almelo en Heerenveen hun prestaties verbeterden.

In de top-15 voor informatiegeoriënteerde activiteiten staan de vier regionale kernen uit het Groene Hart/Gorinchem e.o. (Woerden en Gouda vormen zelfs de top-2, aangevuld met Gorinchem en Alphen aan den Rijn) en de drie regionale kernen aan de westzijde van de Veluwe (Ede, Barneveld en Veenendaal³). Verder staan er nog vijf kernen uit de Nationale Periferie in de top-15 (Goes, Heerenveen, Assen, Roermond en Doetinchem). Van de zes Brabantse regionale kernen staat er geen enkele in de top-15. De huidige top-3 scoorde in 1996 overigens nog hoger dan momenteel. Dat geldt ook voor Goes, Roermond, Alphen aan den Rijn, Middelburg, Gorinchem en Lelystad. Alle vier regionale kernen in het Groene Hart vielen dus terug, mogelijk door sterkere concurrentie vanuit nabijgelegen kernsteden. Van de regionale kernen uit de top-15 verbeterden Barneveld en Heerenveen hun score het meest sinds 1996.

In de top-15 voor de personengeoriënteerde activiteiten staan zes kernen uit de Nationale Periferie, namelijk Goes, Assen, Roermond, Doetinchem, Middelburg en Heerenveen. Daarnaast is sprake van een zestal in de top-15 staande regionale kernen in een ring rond de Randstad (Hoorn, Lelystad, Harderwijk, Barneveld, Tiel en Gorinchem). Uden is de enige Brabantse regionale kern in de top-15. Die regionale kern kende ook de sterkste toename van het rapportcijfer sinds 1996. Daarnaast is het cijfer aanzienlijk toegenomen in Barneveld. In Gouda, Hoorn, Assen en vooral Tiel en Gorinchem nam het rapportcijfer af sinds 1996.

Van de 32 regionale kernen staan er drie in elke top-15, namelijk Gorinchem, Heerenveen en Barneveld.

Suburbs

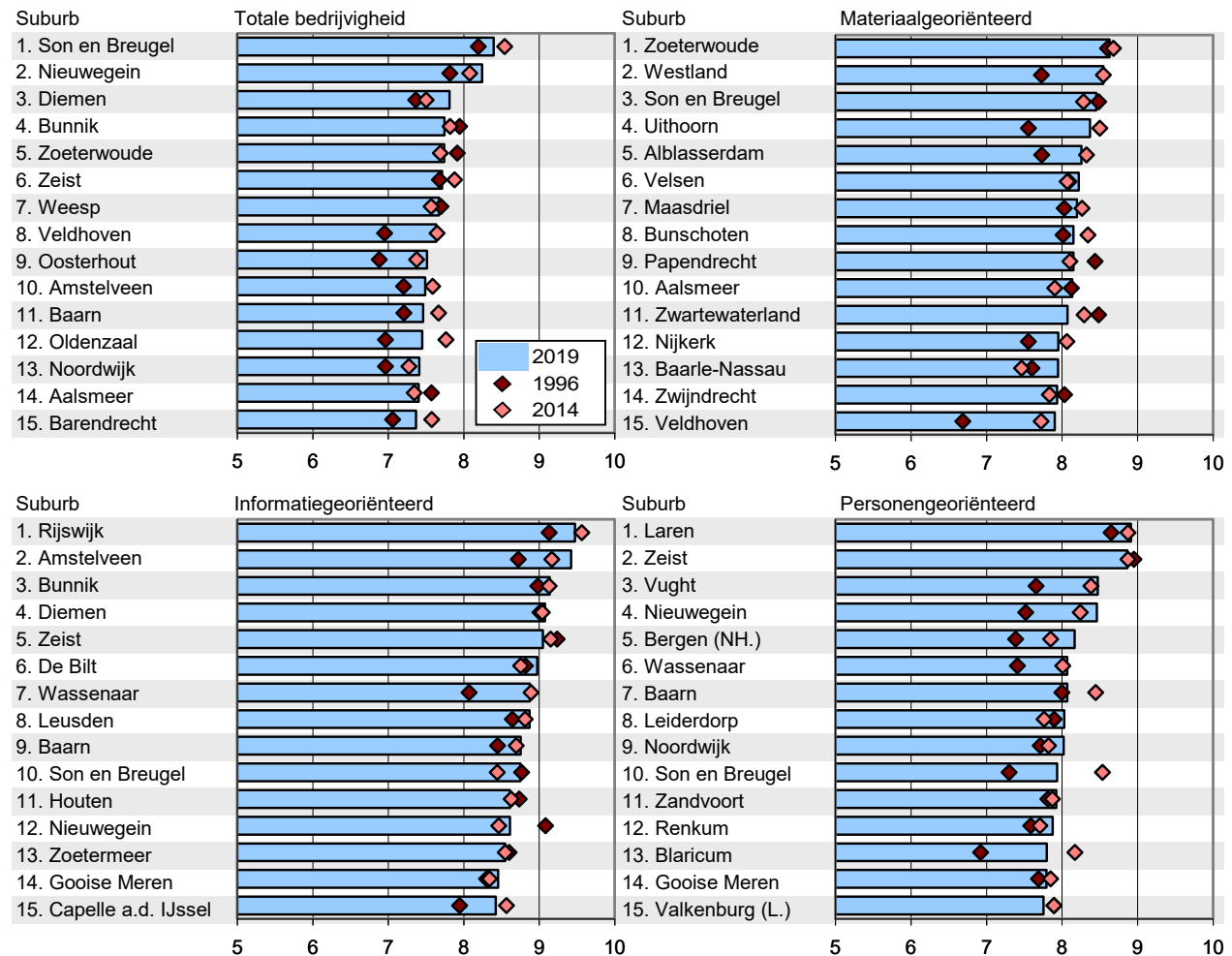
Son en Breugel is de suburb die het hoogst staat op de ranglijst voor de totale bedrijvigheid. Alle vijftien suburbs staan ook in de top-50 voor alle gemeenten. Na Son en Breugel staan er zes suburbs uit de Randstad in de top-7, waarvan vijf uit de Noordvleugel (de nummers 2, 4 en 6 uit stadsgewest Utrecht). Sinds 1996 zijn Bunnik, Zoeterwoude en Aalsmeer wat achteruit gegaan wat betreft het rapportcijfer, maar zijn diverse andere suburbs vooruit gegaan. Dat geldt het meest voor Oosterhout, Veldhoven, Diemen, Oldenzaal, Barendrecht en Noordwijk.

In de top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten staan zeven suburbs van grote steden en nog twee andere suburbs uit de Randstad, waaronder nummer één Zoeterwoude. Ook staan er drie Brabantse suburbs in de top-15. Teruggefallen sinds 1996 zijn Papendrecht en Zwartewaterland. Sterk opgekomen zijn Uithoorn, Westland, Nijkerk, Alblasserdam en vooral Veldhoven (met ASML).

Met uitzondering van Son en Breugel staan er in de top-15 voor informatiegeoriënteerde activiteiten slechts suburbs uit de Randstad, waarvan 12 uit de vier grootstedelijke stadsgewesten (vijf maal Utrecht, drie maal Amsterdam, drie maal Den Haag en één maal Rotterdam). Voor de meeste top-15 suburbs is het rapportcijfer hoger geworden sinds 1996. Dat geldt vooral voor Amstelveen, Rijswijk, Capelle aan den IJssel en Wassenaar. Slechts in Nieuwegein is het rapportcijfer duidelijk lager geworden.

³ Bovendien haalt Wageningen net niet de status van regionale kern, maar scoort deze universiteitsplaats het hoogst van de landelijke gemeenten op informatiegeoriënteerde activiteiten.

Figuur 1.17 Top-15 economische prestaties suburbs, totaal en per brede sector, 2019

Suburbs uit de grootstedelijke stadsgewesten zijn minder overheersend in de top-15 voor personengeoriënteerde activiteiten: ze zijn daarin slechts vier maal vertegenwoordigd. Opvallend is dat de suburbane regio's Soest/Huizen drie maal in de top-10 staat (Laren zelfs op de eerste plaats, en daarnaast nog Blaricum en Baarn). In de top-15 staan diverse 'luke suburbs' (met veel inwoners met een hoog inkomen en/of vermogen). De top-2 (beide in de Randstad) valt daaronder, maar ook Baarn, Leiderdorp, Wassenaar, Noordwijk, Blaricum, Gooise Meren en Zandvoort (ook in de Randstad) en Vught, Renkum en Bergen (NH) kunnen als 'luke suburbs' worden aangemerkt. De hoge scores kunnen samenhangen met de hoge koopkrachtige vraag in deze gemeenten. Maar ook kennen sommige van deze gemeenten een toeristische functie en vormt de groene omgeving een verklaring voor de vestiging van zorginstellingen. Een terugvallend rapportcijfer sinds 1996 resulteert slechts voor Zeist (dat overigens momenteel nog steeds zeer hoog scoort) en Valkenburg a/d Geul, maar voor de meeste gemeenten in de top-15 geldt dat zij momenteel hoger scoren dan in 1996, met name voor Vught, Nieuwegein, Bergen (NH), Wassenaar, Blaricum en Son en Breugel.

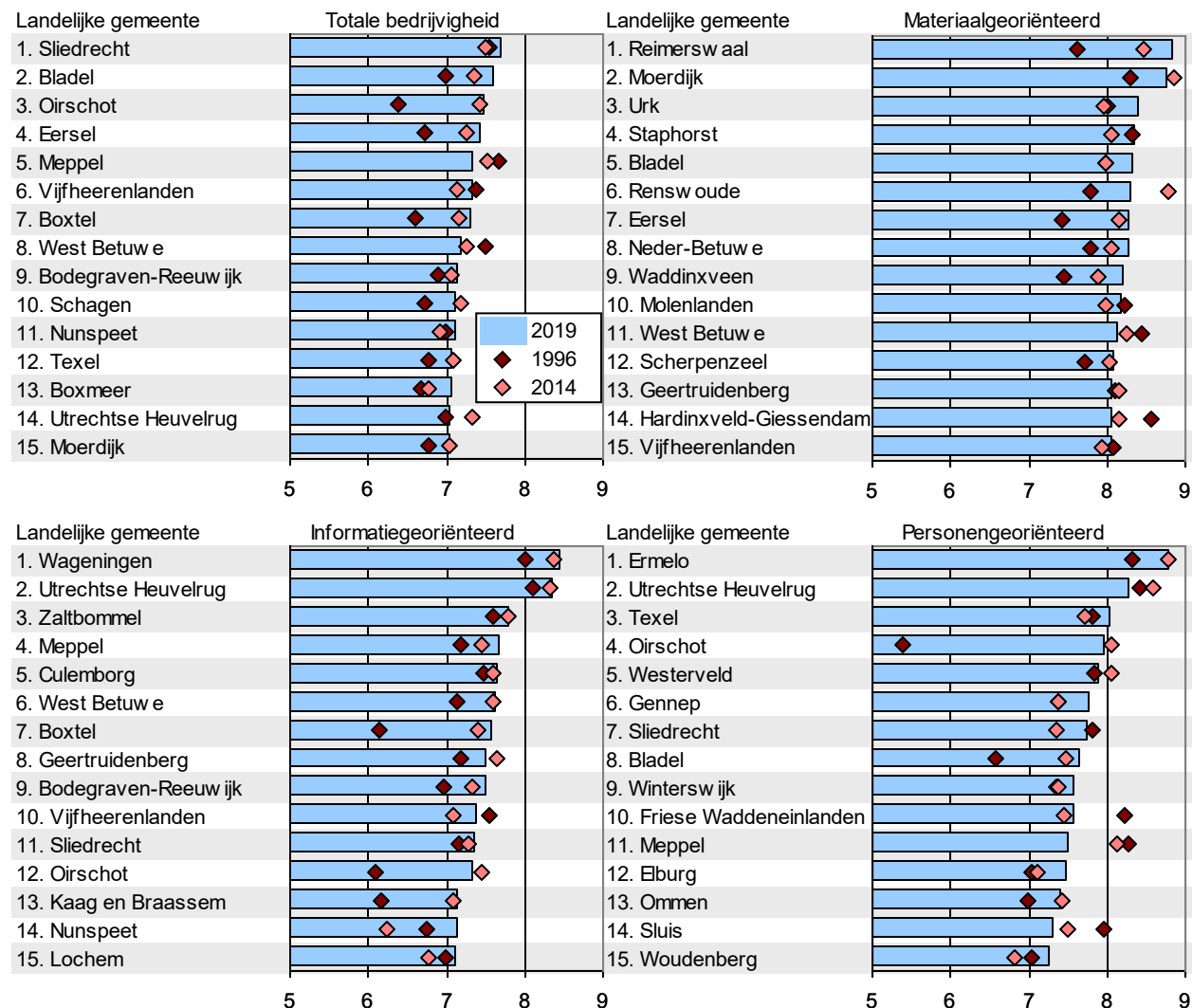
Son en Breugel staat als enige in de top-10 van elke van de drie brede typen economische activiteiten. Verder komt het slechts incidenteel voor dat een suburb in twee van de drie top-15 lijsten staat. Dat geldt slechts voor Zeist, Baarn, Wassenaar, Nieuwegein en Gooise Meren (in alle gevallen informatie- en personengeoriënteerd).

Landelijke gemeenten

In figuur 1.18 tenslotte staan de ranglijsten voor de landelijke gemeenten. Daarvan staan er slechts vier in de gemeentelijke top-50 (zie figuur 1.1). Zeer opvallend is dat de plaatsen 2 tot en met 4 worden bezet door gemeenten uit de regio Boxtel/Bladel e.o., terwijl Boxtel op zeven staat. In al die vier gemeenten zijn de economische prestaties sinds 1996 ook sterk verbeterd. Uit het Noorden staat slechts één gemeente in de top-15, namelijk Meppel, dat net niet aan de criteria voldoet om als regionale kern aangemerkt te worden.

Sinds 1996 zijn de economische prestaties wat teruggevallen in West-Betuwe, Vijfheerenlanden en Meppel. Naast de gemeenten uit landelijk gebied Boxtel/Bladel zagen ook gemeenten als Texel, Schagen, Moerdijk, Boxmeer en Bodegraven-Reeuwijk hun economische prestaties verbeteren.

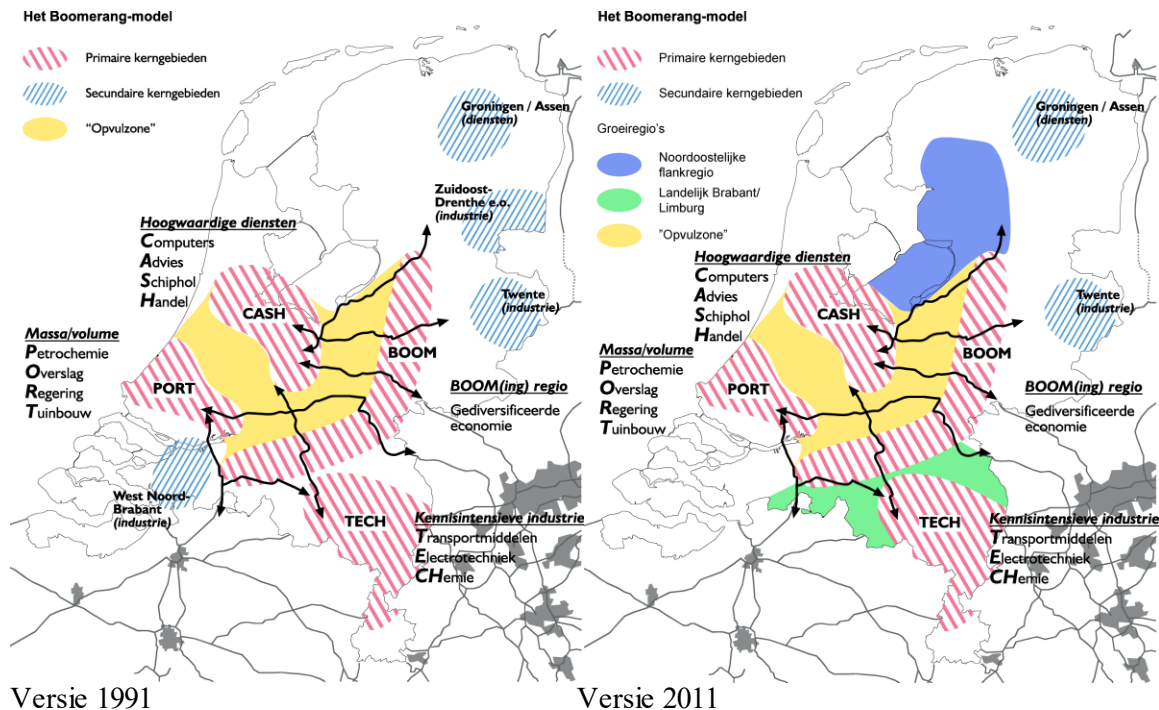
Figuur 1.18 Top-15 economische prestaties landelijke gemeenten, totaal per brede sector, 2019

Bij het onderscheid naar de drie brede typen economische activiteiten valt opnieuw de bescheiden vertegenwoordiging van landelijke gemeenten uit het Noorden op. In de lijst met materiaalgeoriënteerde activiteiten ontbreken zij volledig en in de ranglijst voor informatiegeoriënteerde activiteiten is slechts Meppel vertegenwoordigd. Bij personengeoriënteerde activiteiten komen er meer noordelijke gemeenten naar voren: Westerveld (met vrijetijdsactiviteiten en de zorgsector), de Friese Waddeneilanden (met toerisme) en Meppel (met een regionaal-verzorgende functie).

In het Boomerangmodel van Bureau Louter (zie figuur 1.19) is een zogenaamde 'Opvulzone' onderscheiden. Dat gaat om een gebied dat zelf niet sterk verstedelijkt is, maar wel dicht bij verstedelijkte gebieden ligt (de Randstad, de Brabantse steden, de Gelderse steden). Er worden daarom in deze Opvulzone 'uitstralingseffecten' verwacht van activiteiten die worden 'weggedrukt' (in verband met gebrek aan ruimte en/of hoge vestigingskosten) vanuit de omliggende verstedelijkte gebieden.

Figuur 1.19 Boomerangmodel van Bureau Louter

Bron: Louter (1991) en Louter en Van Eikeren (2011)

In de top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten blijken maar liefst negen gemeenten uit deze Opvulzone te staan. Voor veel bedrijven in groothandel en transport, bouwbedrijven en het industrieel MKB vormt dit een prima vestigingsgebied: in de buurt van grote afzetmarkten, maar tegen lagere huisvestingskosten dan in de steden. In de top-15 van informatiegeoriënteerde activiteiten staan zelfs elf gemeenten uit de Opvulzone, waaronder de volledige top-3. Het gaat bijvoorbeeld om goed bereikbare snelweglocaties, als uitvalsbasis voor bedrijven in de zakelijke dienstverlening. Maar het kan ook gaan om starters die voorheen in de omliggende steden woonden, maar in hun eigen woongemeente een bedrijf zijn begonnen (dat soms ook verder is doorgesloegen). In de top-15 voor personeengeoriënteerde activiteiten staan 'slechts' vijf landelijke gemeenten uit de Opvulzone, waaronder overigens wel de nummer één (Ermelo) en twee (Utrechtse Heuvelrug). In deze ranglijst staan onder andere diverse landelijke gemeenten met een belangrijke toeristische functie, zoals strandtoerisme (Texel, Friese Waddeneilanden) en natuurtoerisme/ recreatie (bijvoorbeeld Ermelo, Westerveld, Gennep, Ommen, Elburg).

2 Economische prestaties MKB

Dit jaar is voor de tweede keer een ranglijst voor de prestaties van het midden- en kleinbedrijf (MKB) opgesteld. De grens voor het MKB is hierbij gesteld bij vijftig arbeidsplaatsen. De scores op de 'MKB-prestaties' zijn gebaseerd op drie groepen indicatoren, met in totaal 26 indicatoren. In 'Methodiek MKB-ranglijst' is aangegeven hoe de ranglijst is bepaald.

Methodiek MKB-ranglijst

De score op de economische prestaties van het MKB is opgebouwd uit 26 indicatoren. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeente op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend (maximaal 10; minimaal 3). Daarbij zijn stapjes van een tiende gehanteerd. De kans op het scoren van een 6.5 is hoger dan de kans op het scoren van een 10 of een 3. Indien een gemeente op alle indicatoren gemiddeld scoort, resulteert een 6.5.

Er zijn drie 'blokken' van typen gegevens:

- 'Arbeitsplaatsen MKB': Het aantal arbeidsplaatsen in het MKB (vestigingen met 2-49 werkzame personen) per duizend inwoners van 18-66 jaar. Daarbij is een onderscheid gemaakt in twaalf economische sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, vrijetijdsactiviteiten, kennisintensieve diensten, financiële diensten, openbaar bestuur, onderwijs, zorgsector, groothandel, detailhandel en transport.
- 'Zelfstandigen': Het aantal eenmanszaken, met een onderscheid naar elf sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, vrijetijdsactiviteiten, kennisintensieve diensten, financiële diensten, openbaar bestuur & onderwijs, zorgsector, groothandel, detailhandel en transport.
- 'Toegevoegde waarde MKB': De toegevoegde waarde (de omzet minus de inkoop van goederen en diensten) bij bedrijven en instellingen met minder dan vijftig arbeidsplaatsen in Euro's per inwoner van 18-66 jaar. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren materiaalgeoriënteerde activiteiten (de productie en distributie van materiële goederen), informatiegeoriënteerde activiteiten (het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie) en personeengeoriënteerde activiteiten (directe persoonlijke dienstverlening aan consumenten).

De aan de thema's arbeidsplaatsen MKB, zelfstandigen en toegevoegde waarde MKB toegekende 'gewichten' zijn gebaseerd op een enquête onder wetenschappers, onderzoeksbureaus en beleidsmedewerkers met in totaal 150 respondenten. De gemiddeld toegekende gewichten zijn 0.390 voor de arbeidsplaatsen in het MKB, 0.238 voor zelfstandigen en 0.372 voor Toegevoegde Waarde. Binnen deze drie typen 'blokken' is het gewicht van de sectoren bepaald op basis van het nationale aandeel dat die sectoren per jaar innemen in het totaal aantal arbeidsplaatsen in het MKB, zelfstandigen respectievelijk toegevoegde waarde.

Eerst wordt ingegaan op de gemeentelijke scores (paragraaf 2.1). Naast de totaalscore is ook een onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren (materiaal-, informatie- en personeengeoriënteerde activiteiten). Vervolgens staan in paragraaf 2.2 de resultaten op regionaal niveau. Tenslotte wordt een onderscheid gemaakt naar gemeentetypen (paragraaf 2.3).

2.1 Ranglijsten gemeenten

In figuur 2.1a staat de top-50 van gemeenten naar hun MKB-prestaties en in figuur 2.2 zijn de resultaten op de kaart gezet. In de top-50 staat naast het rapportcijfer in 2019 ook, door middel van een stip, het rapportcijfer in 2009. Ook is met behulp van kleuren het type gemeente aangegeven en met behulp van stippen (aan de rechter kant van de figuur) de ligging binnen Nederland. In figuur 2.1b staat de ranglijst nogmaals, maar deze keer met de exacte rapportcijfers en de provincie. In bijlage III staat de positie van alle Nederlandse gemeenten in deze ranglijst van economische prestaties van het MKB.

Opvallend is dat kernsteden op de MKB-ranglijst een aanzienlijk minder prominente rol innemen dan op de ranglijst voor de totale bedrijvigheid (zie figuur 1.1). Van de 28 kernsteden staan er 21 in de top-50 voor de totale ranglijst, 14 in de top-25 en zeven in de top-10. In de MKB-ranglijst zijn kernsteden tien maal vertegenwoordigd in de top-50, waaronder één top-10 notering (Amsterdam: op plaats 4).

Benedengemiddelde scores resulteren overigens niet vaak voor de kernsteden. Dat geldt slechts voor Den Haag en Delft.

Regionale kernen zijn even vaak in de top-50 voor de totale ranglijst vertegenwoordigd als in de top-50 voor de MKB-ranglijst (beide tien maal). Suburbs staan negentien maal in de MKB-ranglijst, tegenover vijftien maal in de ranglijst voor de totale bedrijvigheid. Voor landelijke gemeenten is het verschil nog wat groter. Terwijl zij slechts vier maal in de top-50 voor de totale bedrijvigheid staan, zijn zij elf maal vertegenwoordigd in de MKB top-50.

Noord-Brabant is de provincie met het grootste aantal gemeenten in de MKB top-50, namelijk twaalf (waarvan vier in de top-10). Daarnaast staan Noord-Holland en Utrecht beide acht maal in de top-50 en Gelderland zeven maal. Groningen en Flevoland staan met geen enkele gemeente in de MKB top-50 en Drenthe en Friesland beide slechts één maal. Het Noorden is dus matig vertegenwoordigd in de top-50.

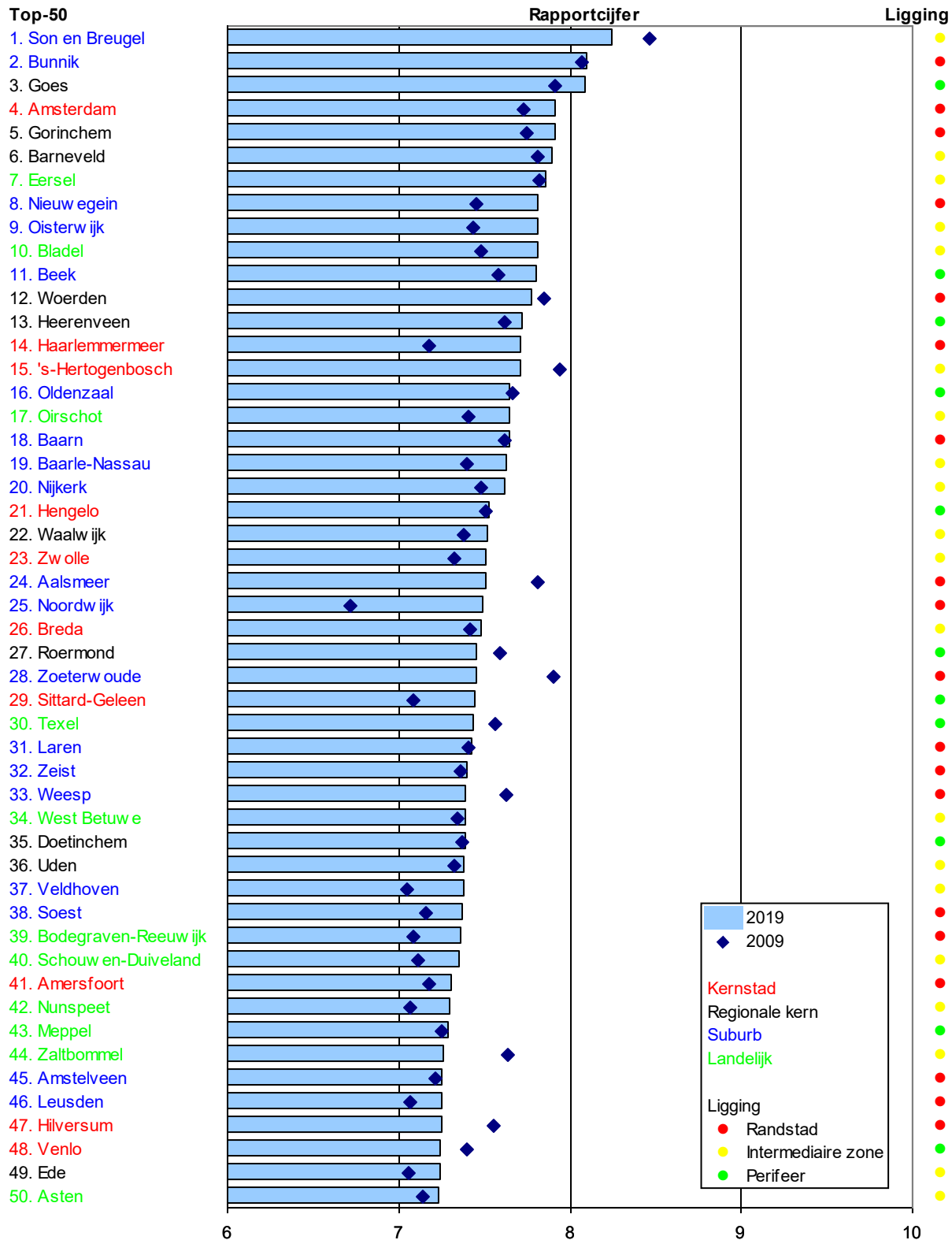
Tabel 2.1 *Hoogst scorende gemeente per provincie, MKB-economie 2019*

Positie	Gemeente	Provincie
1	Son en Breugel	Noord-Brabant
2	Bunnik	Utrecht
3	Goes	Zeeland
4	Amsterdam	Noord-Holland
5	Gorinchem	Zuid-Holland
6	Barneveld	Gelderland
11	Beek	Limburg
13	Heerenveen	Friesland
16	Oldenzaal	Overijssel
43	Meppe	Drenthe
83	Zeewolde	Flevoland
154	Groningen	Groningen

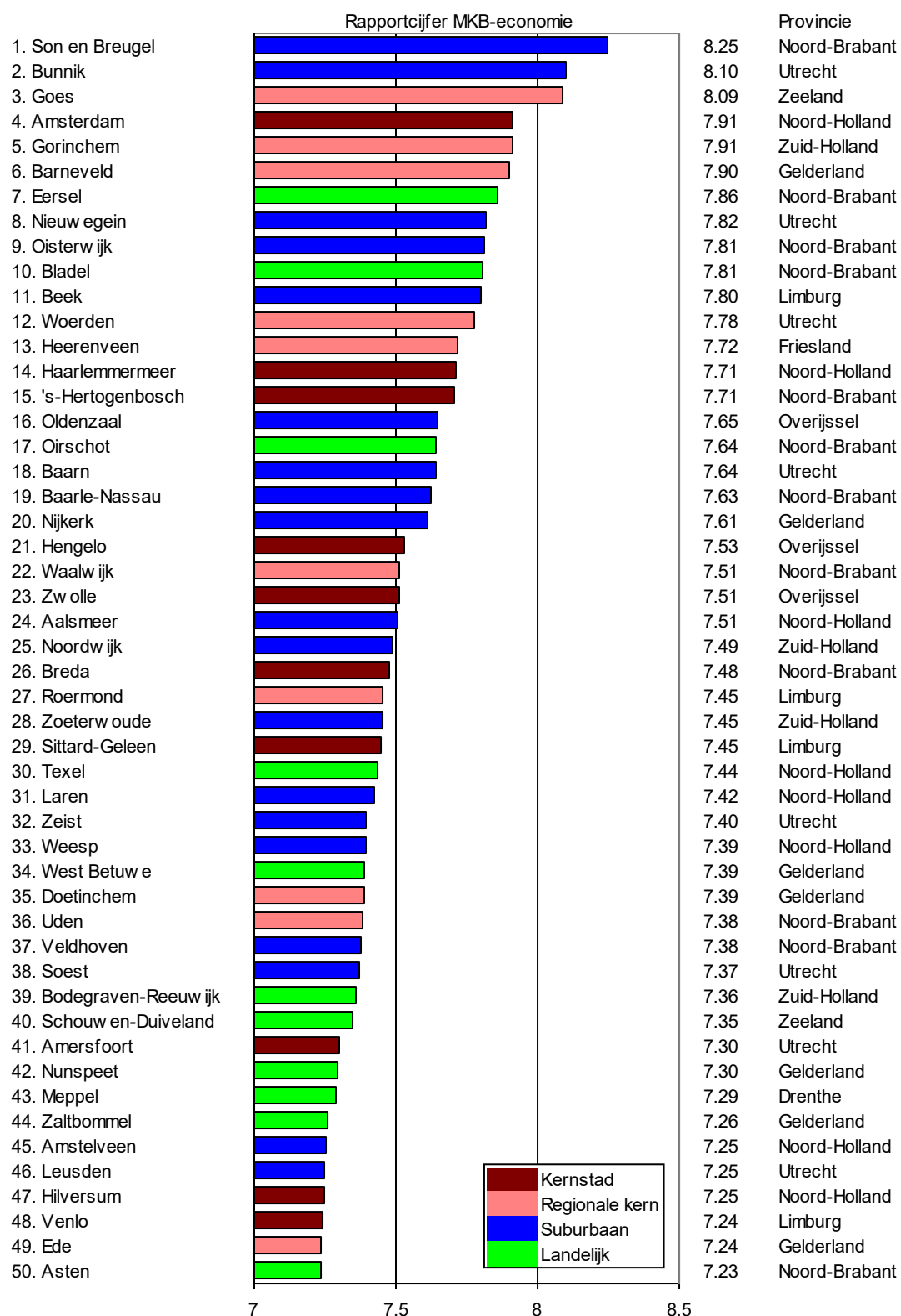
Son en Breugel is, naast de nummer twee op de totale ranglijst (zie hoofdstuk 1), ook de gemeente met de sterkste gemeentelijke MKB-economie. Bunnik, Goes, Amsterdam en Gorinchem complementeren de top-5. Amsterdam kent van de kernsteden duidelijk de hoogste positie op de ranglijst, op ruime afstand gevolgd door Haarlemmermeer en 's-Hertogenbosch

Delen van Nederland met veel gemeenten met een sterke MKB-economie zijn de Noordvleugel van de Randstad (met een uitloper tot de Veluwe), oostelijk Noord-Brabant en delen van Zeeland (vooral richting de kust). Sommige gemeenten langs de Noordzeekust staan hoog op de ranglijst. Zo staat Noordwijk op 25, Texel op 30 en Schouwen-Duiveland op 40. Dat is mede te danken aan toerisme & recreatie en daaraan gekoppelde detailhandel. Delen van Nederland met uitsluitend of hoofdzakelijk laag tot zeer laag scorende gemeente zijn Groningen, het noordelijk deel van Friesland, het oostelijk deel van Drenthe en de niet-stedelijke delen van zuidelijk Limburg (zie figuur 2.2). De tien gemeenten met de laagste score op de MKB-prestaties zijn achtereenvolgens Westervoort, Pekela, Stede Broec, Landgraaf, Heemskerk, Dantumadiel, Brunssum, Loppersum, Simpelveld en Nissewaard. Duidelijk is dus ook dat het westen van Nederland vertegenwoordigd is in dit lijstje met laag scorende gemeenten, namelijk met Nissewaard (met Spijkenisse) en Heemskerk en Stede Broec (beide in Noord-Holland).

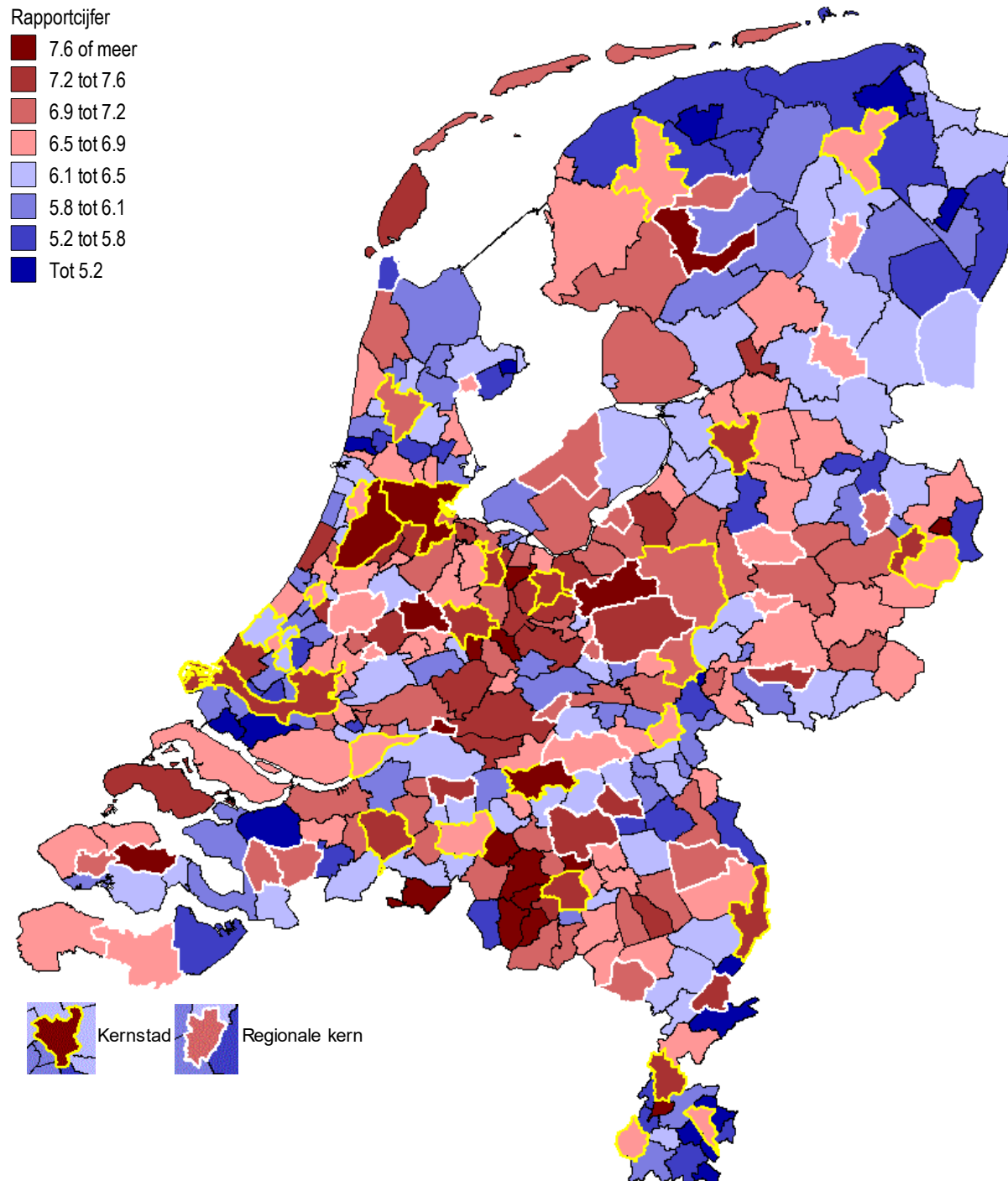
Figuur 2.1a Economische prestaties MKB top-50, totale bedrijvigheid, 2019, deel 1

Figuur 2.1b Economische prestaties MKB top-50, totale bedrijvigheid, 2019, deel 2

Figuur 2.2 Rapportcijfer MKB, 2019

Materiaalgeoriënteerde activiteiten

Naast de totaalscore voor de MBK-economie is tevens een onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren. In figuur 2.3 staat de gemeentelijke top-50 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten, in figuur 2.4 staat het kaartbeeld met de scores en in tabel 2.2 staat de top-10 met de exacte rapportcijfers. Materiaalgeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met de productie en distributie van materiële goederen. Het gaat om landbouw, industrie, bouwnijverheid, groothandel en transport. Met uitzondering van landbouw is dit type activiteiten vaak te vinden op bedrijventerreinen.

Tabel 2.2 Top-10 Materiaalgeoriënteerde activiteiten gemeenten, MKB-economie 2019

Positie	Gemeente	Cijfer
1	Renswoude	8.99
2	Zoeterwoude	8.92
3	Moerdijk	8.92
4	Reimerswaal	8.77
5	Eersel	8.74
6	Westland	8.71
7	Bladel	8.61
8	Maasdriel	8.54
9	Waalwijk	8.53
10	Staphorst	8.52

In de top-10 staan vier Brabantse gemeenten (Moerdijk, Eersel, Bladel en Waalwijk) en twee Zuid-Hollandse gemeenten. Westland dankt de hoge positie vooral aan het tuinbouwcomplex. In de top-10 staan geen enkele kernstad, slechts één regionale kern, drie suburbane gemeenten en maar liefst zes landelijke gemeenten. Uit figuur 2.3 blijkt dat er zelfs slechts één kernstad in de top-50 staat (namelijk Haarlemmermeer; acht maal resulteert een bovengemiddelde score - zie figuur 2.4) en naast Waalwijk nog slechts vier andere regionale kernen. In de top-50 staan vijftien suburbs en maar liefst 29 landelijke gemeenten. Landelijke gemeenten vormen dus bij uitstek het type gemeenten met een sterke MKB-economie wat betreft materiaalgeoriënteerde activiteiten. Dat hangt samen met de sterke vertegenwoordiging van landbouw, maar ook met bouwnijverheid, distributiebedrijven en kleinschalige industrie. Sinds 2009 zijn de scores het sterkst verbeterd in Nederweert. De scores zijn vrij sterk teruggevallen in Son en Breugel, Weesp en Hardinxveld-Giessendam.

De tien laagst scorende gemeenten zijn Bloemendaal, Wageningen, Simpelveld, Leidschendam-Voorburg, Vaals, Oegstgeest, Brunssum, Delft, Heemstede en Groningen. Gemeenten met een universiteit zijn dus drie maal vertegenwoordigd, evenals 'luxe' suburbane gemeenten (Bloemendaal, Leidschendam-Voorburg, Oegstgeest en Heemstede), naast drie Zuid-Limburgse gemeenten.

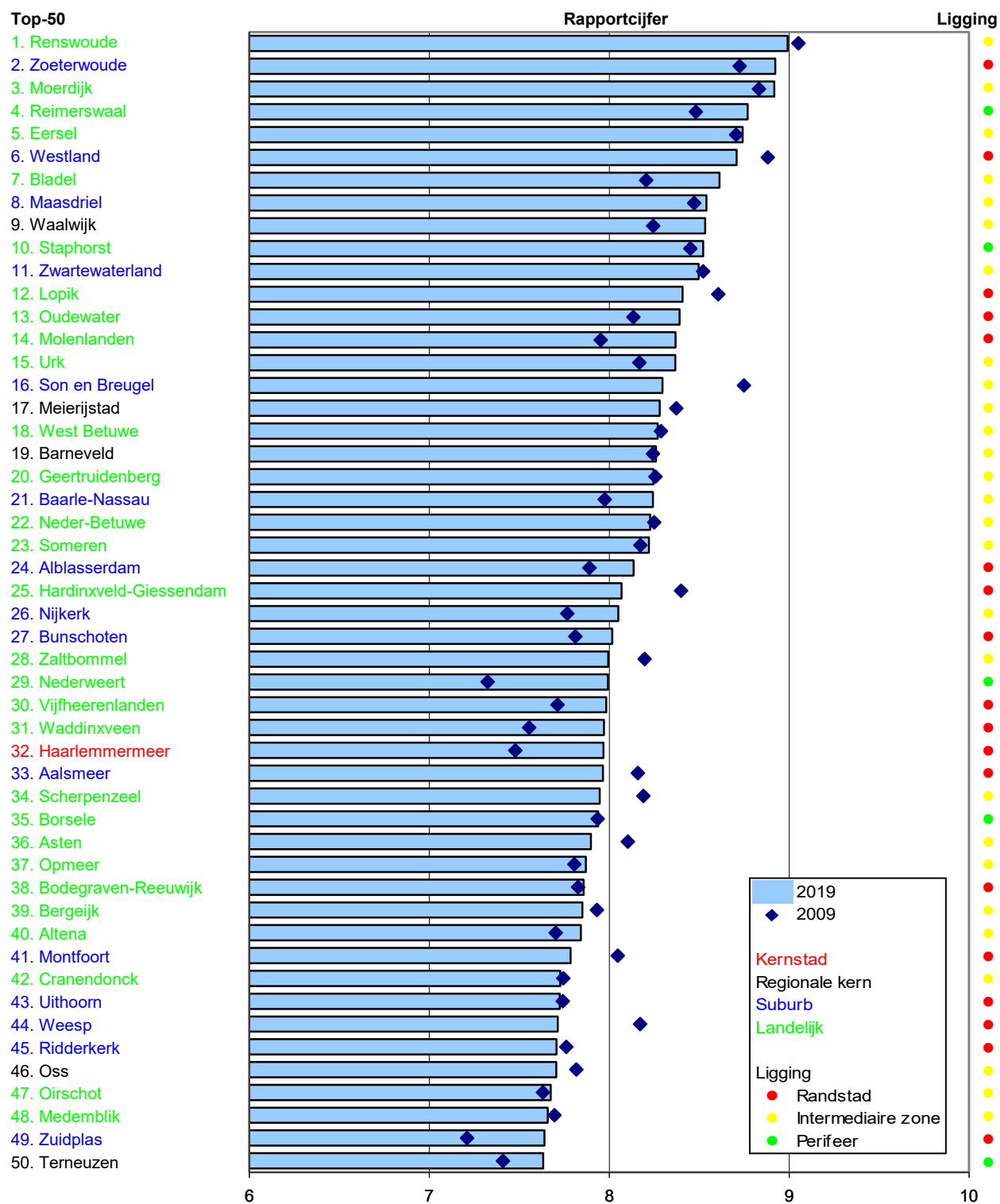
Noord-Brabant is met maar liefst vijftien gemeenten in de top-50 vertegenwoordigd, gevolgd door Zuid-Holland met negen gemeenten. Gelderland (zeven maal), Utrecht en Noord-Holland (beide zes maal) vormen een middengroep. Het Noorden is in het geheel niet vertegenwoordigd in de top-50.

Uit figuur 2.4 blijkt dat vooral in het Groene Hart, in het Rivierenland, rond Eindhoven en in delen van Zeeland veel gemeenten met een sterke MKB-economie in materiaalgeoriënteerde activiteiten zijn te vinden. Laag scoren de provincies Groningen en Drenthe, zuidelijk Limburg, de regio Den Haag/Leiden, grote delen van Utrecht en Arnhem/Nijmegen.

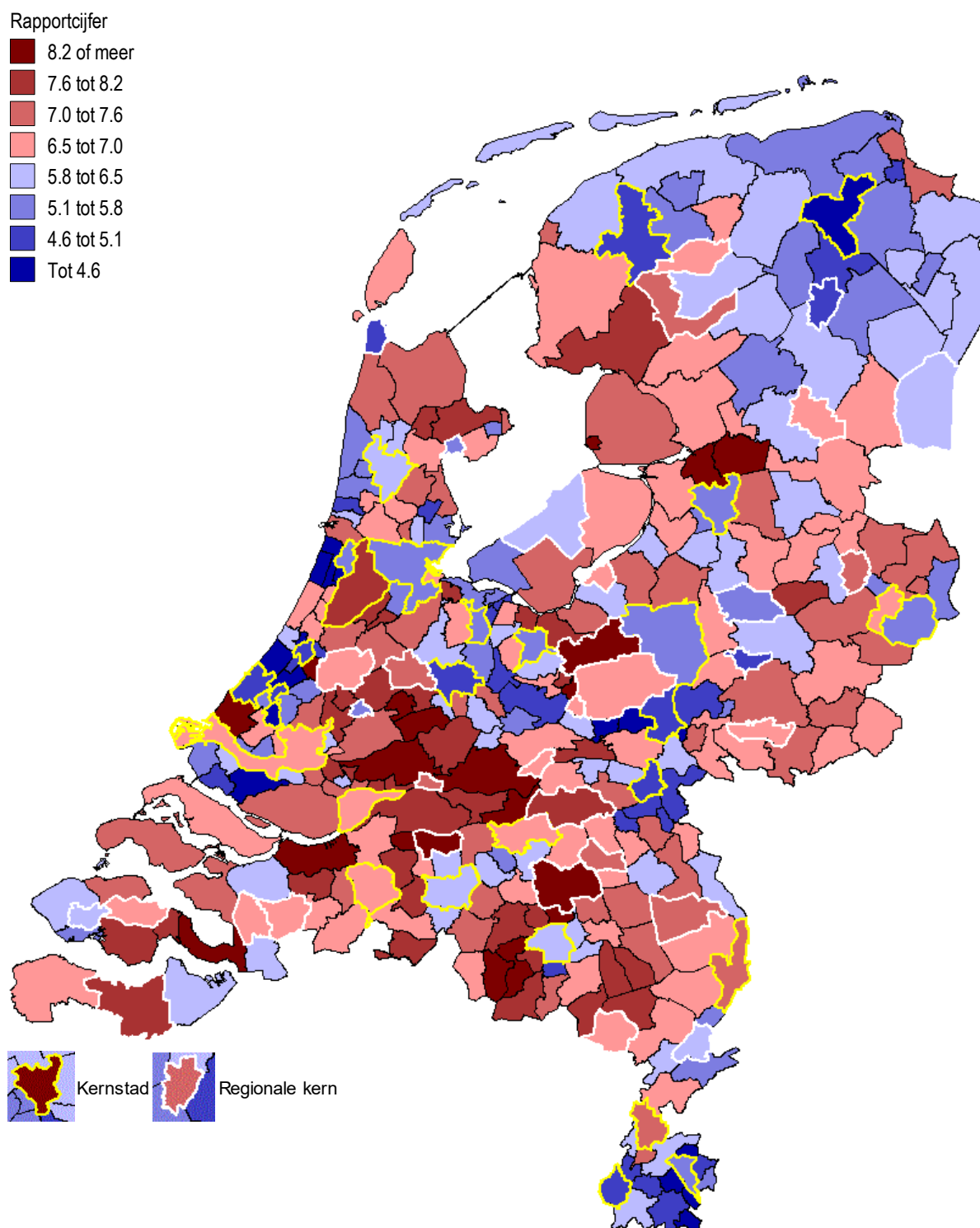
Informatiegeoriënteerde activiteiten

In figuur 2.5 staat de top-50 voor informatiegeoriënteerde activiteiten, in figuur 2.6 zijn de scores op de MKB-economie voor informatiegeoriënteerde activiteiten op de kaart gezet. Informatiegeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie. Hiertoe worden gerekend (kennisintensieve) zakelijke diensten, financiële diensten en openbaar bestuur. Veelal is dit type activiteiten gevestigd in kantoren.

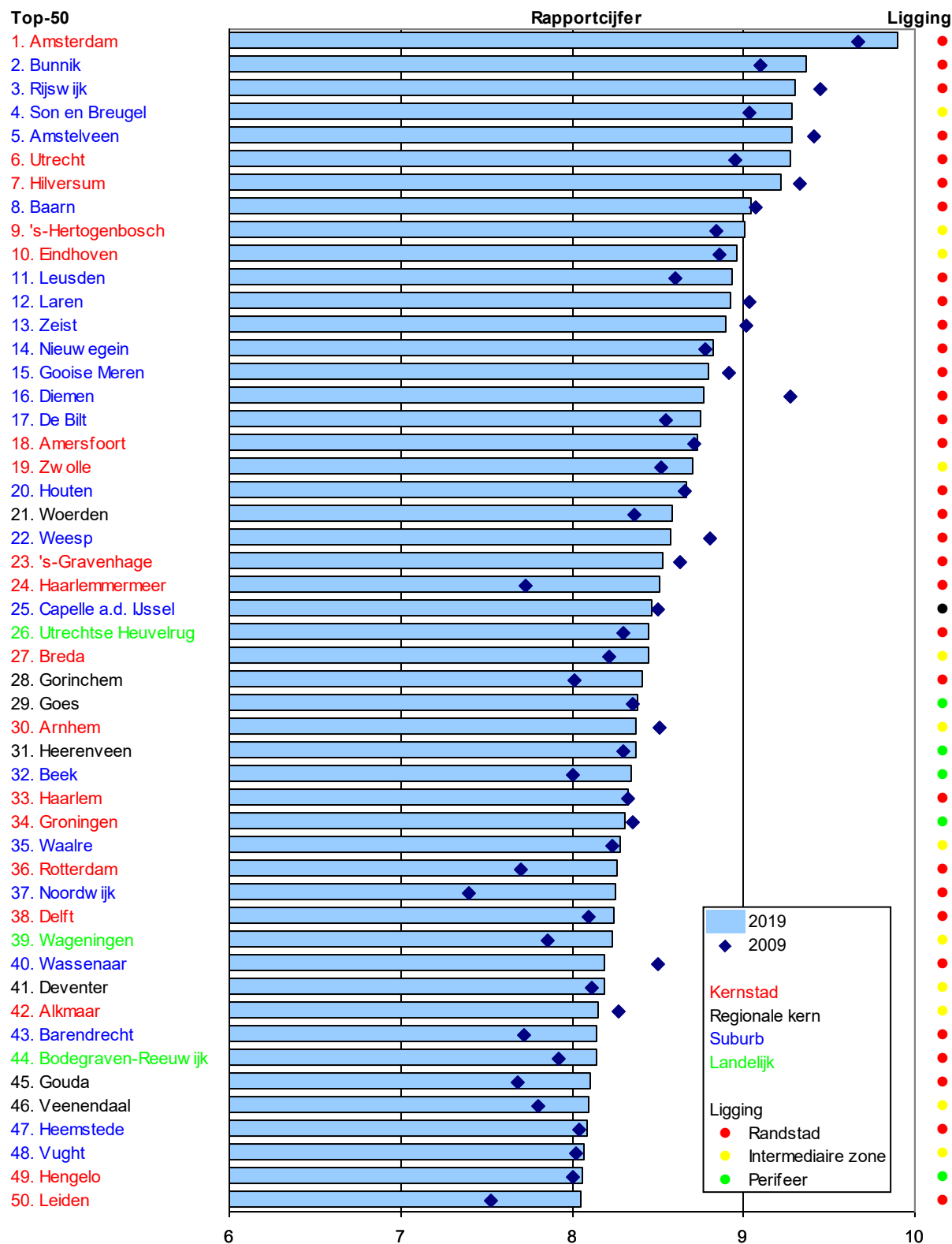
Figuur 2.3 Economische prestaties MKB top-50, materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2019

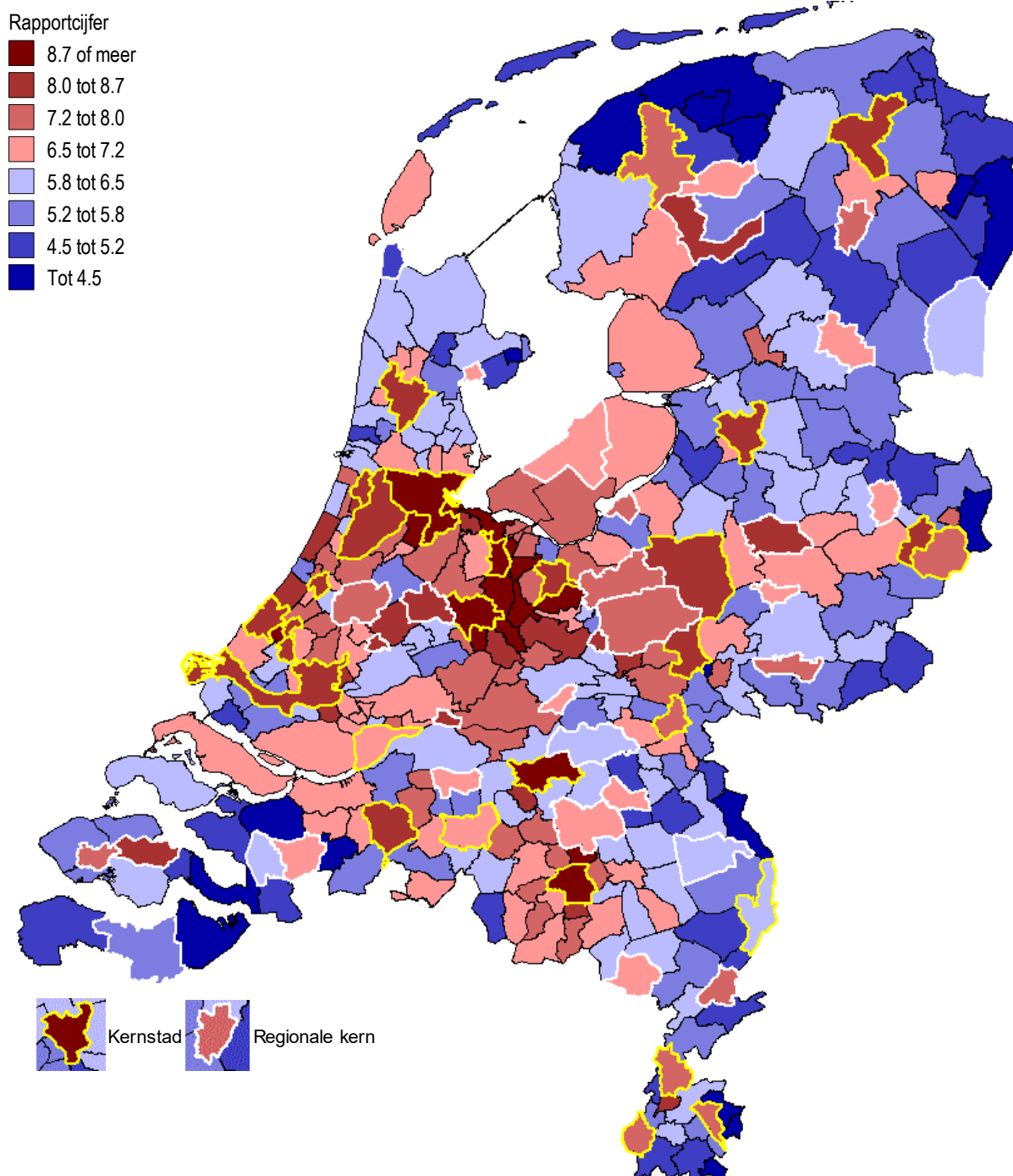
Figuur 2.4 Rapportcijfer MKB materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 2.5 Economische prestaties MKB top-50, informatiegeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 2.6 Rapportcijfer MKB informatiegeoriënteerde activiteiten, 2019

In tabel 2.3 staat de top-10 met de exacte rapportcijfers. De top-10 laat een totaal ander beeld zien dan de top-10 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Amsterdam neemt hier, zelfs bij schaling naar het aantal inwoners een duidelijke eerste plaats in. De gemeente scoort zelfs bijna een tien (de maximale score op alle onderliggende indicatoren). Daarnaast staan de kernsteden Hilversum (een subkern binnen stadsgewest Amsterdam), Utrecht, 's-Hertogenbosch en Eindhoven in de top-10. De A2-as is dus ruim vertegenwoordigd in deze top-10, met naast de kernsteden ook suburbs als Bunnik, Amstelveen en Son en Breugel. Bij elkaar nemen gemeenten in de Noordvleugel van de Randstad vijf top-8 posities voor hun rekening.

Tabel 2.3 Top-10 Informatiegeoriënteerde activiteiten gemeenten, MKB-economie 2019

Positie	Gemeente	Cijfer
1	Amsterdam	9.90
2	Bunnik	9.36
3	Rijswijk	9.30
4	Son en Breugel	9.29
5	Amstelveen	9.28
6	Utrecht	9.28
7	Hilversum	9.22
8	Baarn	9.04
9	's-Hertogenbosch	9.00
10	Eindhoven	8.96

De tien laagst scorende gemeenten zijn Pekela, Landgraaf, Dantumadiel, Stede Broec, Bergen (L), Brunssum, Achtkarspelen, Rucphen, Westerwolde en Vaals. Limburg is vier maal vertegenwoordigd (waarvan Zuid-Limburg drie maal) en ook het Noorden vier maal (noordoostelijk Friesland en oostelijk Groningen beide twee maal).

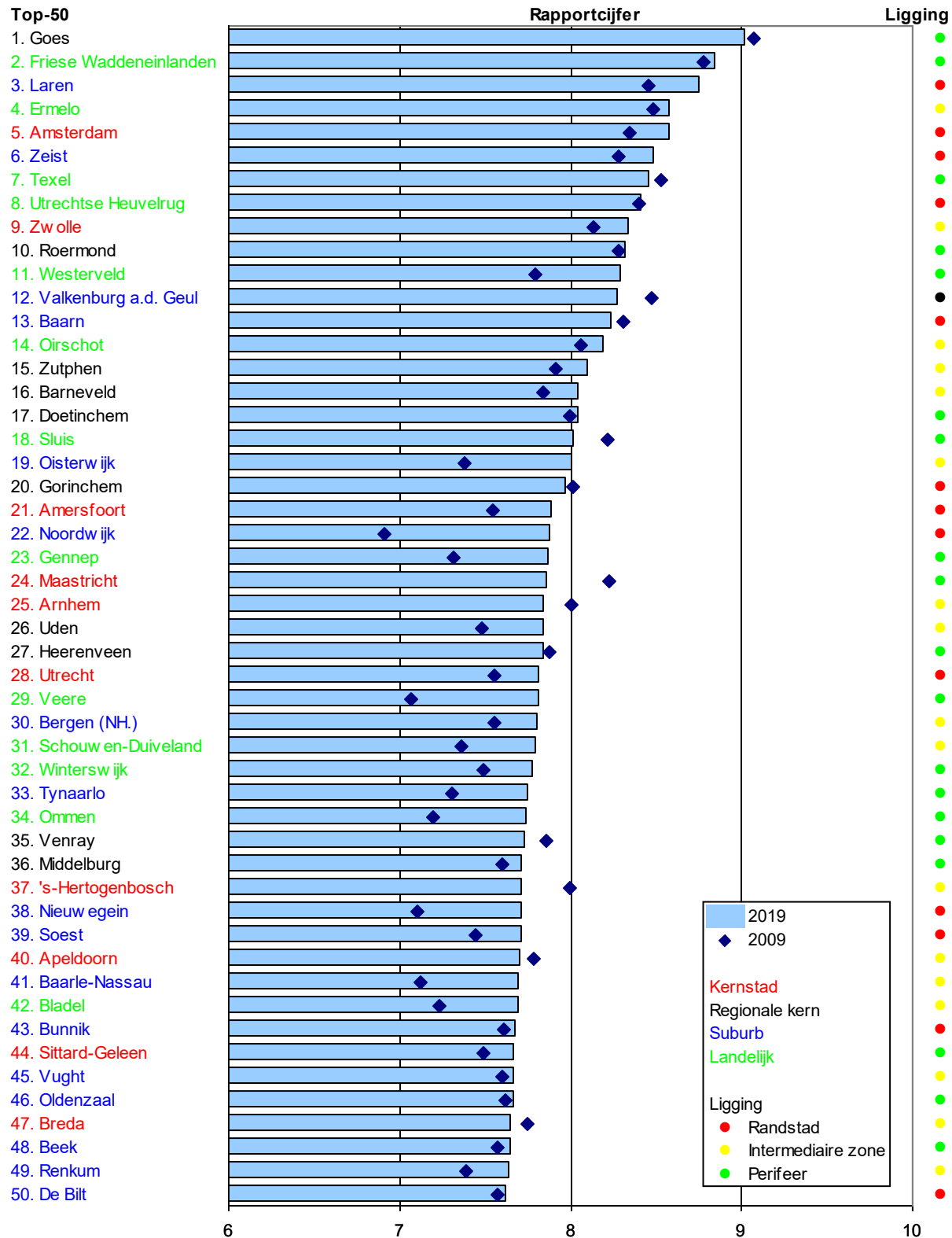
In de top-50 staan achttien kernsteden en maar liefst 22 suburbane gemeenten. Gemeenten in stadsgewesten nemen dus veertig van de top-50 plaatsen in, terwijl dat bij materiaalgeoriënteerde activiteiten slechts om zestien gemeenten ging. Van de kernsteden scoort er slechts één benedengemiddeld, namelijk Venlo. Gemeenten uit de Randstad staan 35 maal in de top-50, terwijl de drie westelijke provincies Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland respectievelijk twaalf (met de hoogste tien in de top-21), tien en dertien maal in de top-50 staan. Noord-Brabant is nog zes maal vertegenwoordigd en Overijssel drie maal, maar de overige zeven provincies staan in totaal slechts zes maal in de top-50, waaronder Drenthe en Flevoland geen enkele maal. Uit figuur 2.6 blijkt dat vooral hoge scores resulteren voor de Noordvleugel van de Randstad (en in iets mindere mate in de Zuidvleugel: in de Randstad resulteren in het algemeen nauwelijks benedengemiddelde scores), in de regio Eindhoven/'s-Hertogenbosch, in de Gelderse steden en hun omgeving en langs de A1-as in Overijssel. In de nationaal decentraal gelegen delen van Nederland zijn het voornamelijk kernsteden en regionale kernen waarvoor soms nog sprake is van bovengemiddelde scores. Van alle 32 regionale kernen scoren er slechts zes benedengemiddeld (Emmen, Den Helder, Terneuzen, Bergen op Zoom, Oss en Venray).

In Noordwijk en Haarlemmermeer zijn de MKB-prestaties in informatiegeoriënteerde activiteiten sterk verbeterd. Ook in diverse Zuid-Hollandse gemeenten zijn de prestaties van het MKB in informatiegeoriënteerde activiteiten duidelijk verbeterd (zoals, naast Noordwijk: Gorinchem, Rotterdam, Gouda, Leiden en Barendrecht). In een aantal gemeenten in de top-50 is het rapportcijfer lager dan in 2009. Dat geldt bijvoorbeeld voor Weesp, Wassenaar en vooral Diemen. Onder de zestien gemeenten in de top-50 met een afname in de score sinds 1996 bevinden zich maar liefst acht suburbs uit de Randstad.

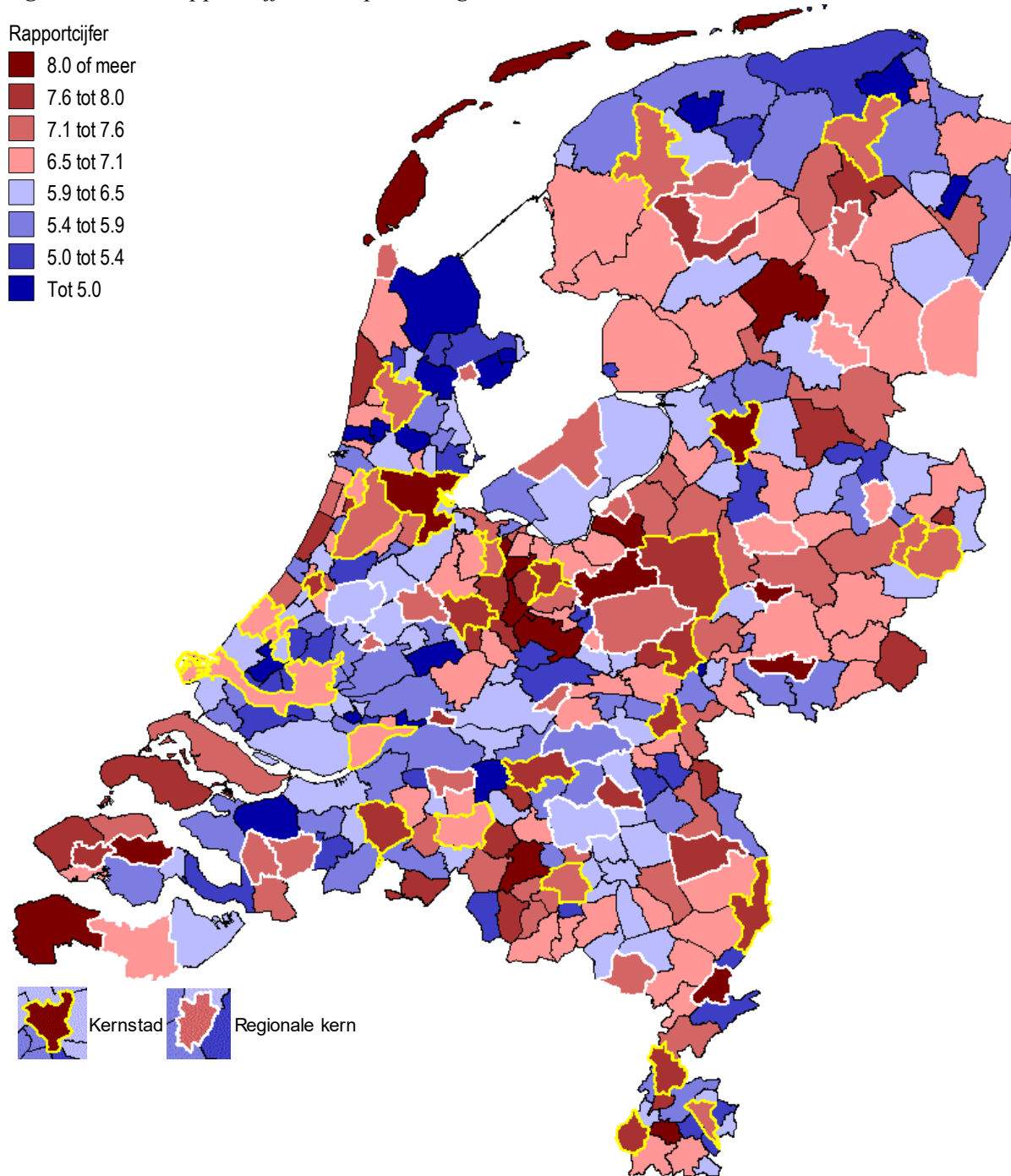
Personengeoriënteerde activiteiten

In figuur 2.7 staat de top-50 voor personengeoriënteerde activiteiten en in figuur 2.8 zijn de scores van alle gemeenten op de kaart gezet. In tabel 2.4 staat de top-10 met de exacte rapportcijfers. Personengeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met persoonlijke dienstverlening aan consumenten. Hieronder vallen detailhandel, vrijetijdsactiviteiten (zoals horeca, toerisme en recreatie en cultuur), onderwijs en de zorgsector. Dit type activiteiten is veelal gevestigd in specifieke voorzieningencentra of verspreid in woonwijken.

Figuur 2.7 Economische prestaties MKB top-50, personengeoriënteerde activiteiten, 2019

Figuur 2.8 Rapportcijfer MKB personegeoriënteerde activiteiten, 2019

In de top-10 staan twee kernsteden, één regionale kern en verder slechts suburbane gemeenten en landelijke gemeenten. Voor een aantal van de top-10 gemeenten geldt dat toerisme en recreatie (en daaraan gerelateerde detailhandel) een belangrijke bijdrage leveren aan de hoge score op de MKB-economie. Bij de Friese Waddeneilanden en Texel gaat het om strandtoerisme, bij Ermelo en Utrechtse Heuvelrug om een mooie natuurlijke omgeving en bij Amsterdam om stedelijk toerisme. Ook buiten de top-10 zijn er diverse gemeenten waar toerisme en recreatie een belangrijke bijdrage leveren aan de hoge score, zoals Veere, Bergen (NH) en Noordwijk. Met uitzondering van Valkenburg gaat het daarbij om strandtoerisme.

In de top-50 staan tien kernsteden, waarbij in een aantal gevallen sprake is van een belangrijke regionaal-verzorgende functie. Van de kernsteden scoort slechts Delft benedengemiddeld (zie figuur 2.8). Naast de tien kernsteden staan er ook negen regionale kernen in de top-50, zeventien suburbane gemeenten en dertien landelijke gemeenten (waaronder vijf in de top-11). Bij de landelijke gemeenten gaat het veelal om kustgemeenten of gemeenten met een mooie natuurlijke omgeving.

Tabel 2.4 Top-10 Personengeoriënteerde activiteiten gemeenten, MKB-economie 2019

Positie	Gemeente	Cijfer
1	Goes	9.01
2	Friese Waddeneilanden	8.85
3	Laren	8.75
4	Ermelo	8.58
5	Amsterdam	8.57
6	Zeist	8.48
7	Texel	8.46
8	Utrechtse Heuvelrug	8.41
9	Zwolle	8.34
10	Roermond	8.32

De tien gemeenten met de laagste score op de personengeoriënteerde MKB-economie zijn achtereenvolgens Hendrik-Ido-Ambacht, Uitgeest, Wormerland, Drechterland, Lopik, Pekela, Westervoort, Midden-Delfland, Loppersum en Dantumadiel. Noord-Holland, ten noorden van het Noordzeekanaal is drie maal vertegenwoordigd, Zuid-Holland twee maal en het Noorden van Nederland drie maal.

Bij een verdeling naar provincies van de top-50 blijkt dat Utrecht het sterkst vertegenwoordigd is met negen gemeenten, op de voet gevolgd door Gelderland en Noord-Brabant (beide acht maal) en Limburg (zeven maal). Opvallend is dat van de slechts twaalf Zeeuwse gemeenten er maar liefst vijf in de top-50 staan. Zuid-Holland staat slechts twee maal in de top-50, Groningen en Flevoland zijn in het geheel niet vertegenwoordigd. In provincies waar een relatief groot deel van de gemeenten een plaats in de top-50 weet te bereiken, is veelal sprake van veel toerisme en recreatie.

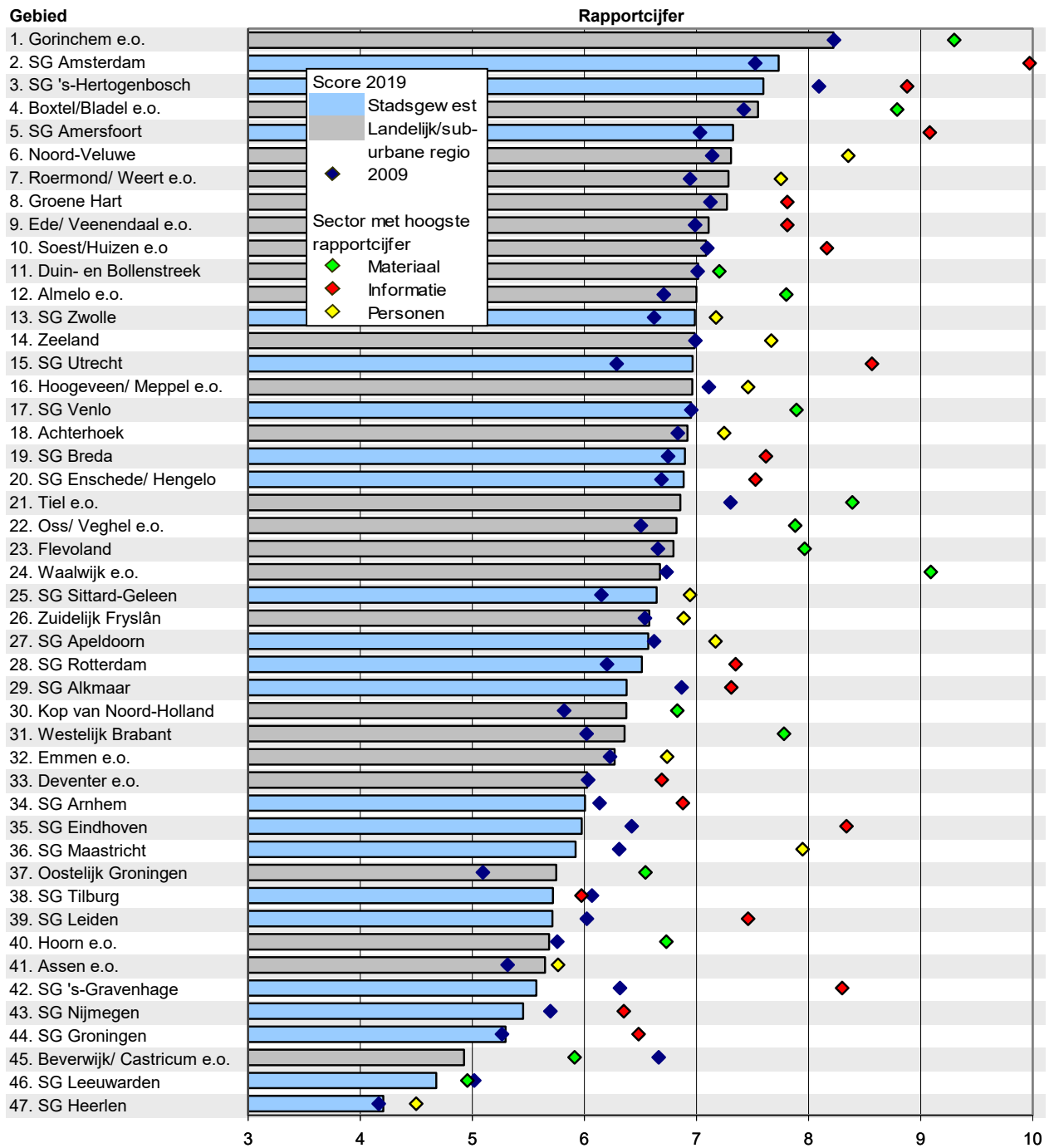
Voorbeelden van gemeenten die in de periode 2009-2018 een duidelijke verbetering van de score op de personengeoriënteerde MKB-economie hebben vertoond, zijn Oisterwijk, Veere, Baarle-Nassau, Noordwijk, Zutphen, Westerveld, Gennep, Schouwen-Duiveland, Tynaarlo, Ommen, Nieuwegein en Bladel. Vaak, maar niet altijd, vormde toerisme en recreatie de drijvende kracht achter de verbetering van de economische prestaties. Dat is een sector die ook nationaal een sterke groei heeft gekend in deze periode, waardoor gemeenten waar dit type (en daaraan gerelateerde) activiteiten sterk vertegenwoordigd zijn, de wind in de zeilen hadden. Opvallend sterk teruggefallen is Maastricht. Daarnaast vielen de economische prestaties ook wat terug in gemeenten als 's-Hertogenbosch, Valkenburg en Sluis.

2.2 Ranglijst regio's

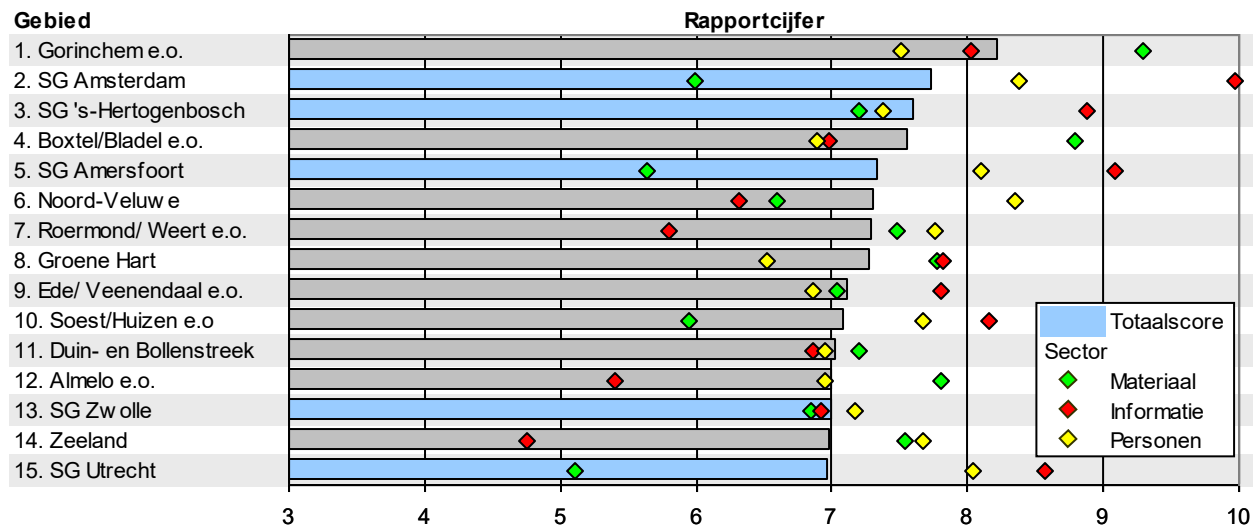
Voor de indeling in 47 regio's van Bureau Louter worden nu de economische prestaties van het MKB bepaald. Eerst wordt ingegaan op de totaalscore en de verandering daarvan in de tijd (de periode 2009-2019). Vervolgens wordt een onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren.

In figuur 2.9 staat de ranglijst van alle 47 regio's, met daarin tevens de score in 2009 en de brede economische sector met de hoogste score. In figuur 2.10 staat nogmaals de top-15, maar deze keer met de scores voor alle drie brede typen economische activiteiten (en zonder de score voor 2009).

Figuur 2.9 Economische prestaties MKB stadsgewesten, 2019

Figuur 2.10 Top-15 Economische prestaties MKB stadsgewesten, 2019

De ranglijst voor de economische prestaties van de totale economie (zie figuur 1.9 in hoofdstuk 1) wordt vooral overheerst door stadsgewesten: zij nemen daar de eerste negen posities in en 17 van de eerste 21 plaatsen. Op de ranglijst voor de MKB-economie staan er weliswaar drie stadsgewesten op de eerste vijf plaatsen, maar staan er zeven landelijke/suburbane gebieden in de top-10 en staan er 'slechts' acht stadsgewesten bij de eerste twintig. De drie hoogst scorende stadsgewesten zijn Amsterdam, 's-Hertogenbosch en Amersfoort, de drie laagst scorende stadsgewesten zijn drie nationaal decentraal gelegen regio's, namelijk Heerlen, Leeuwarden en Groningen. Van de hoogst scorende landelijke/suburbane regio's grenzen er diverse aan verstedelijkte regio's in de Randstad (Gorinchem, Soest/Huizen, Noord-Veluwe, Ede/Veenendaal, Groene Hart), maar bereiken ook twee regio's die wat verder van de Randstad liggen top-10 posities, namelijk Boxtel/Bladel (plaats 4) en Roermond/Weert. In figuur 2.13d staat het kaartbeeld met de totaalscores. Vergeleken met de ranglijst voor de totale economie (zie figuur 1.13d) scoren nationaal decentraal gelegen landelijke gebieden veelal wat hoger, scoren regio's die 'flankeren' aan de stadsgewesten in de Randstad (met name in de 'Opvulzone') ook veelal wat hoger en scoren de Zuidvleugel van de Randstad en diverse stadsgewesten in de Nationale Periferie lager.

In figuur 2.9 is tevens de score in 2009 weergegeven. Sterk teruggevallen in de periode 2009-2019 zijn de stadsgewesten 's-Hertogenbosch, Alkmaar, Eindhoven, Maastricht, Tilburg, Leiden, Nijmegen en vooral Den Haag, alsmede het landelijk gebied Tiel e.o. en vooral subuurbaan gebied Beverwijk/Castricum. Regio's met een verbetering van de MKB-prestaties in de periode 2009-2019 zijn de stadsgewesten Amsterdam, Amersfoort, Zwolle, Enschede/Hengelo, Sittard-Geleen, Rotterdam en vooral Utrecht, alsmede de landelijke gebieden Roermond/Weert, Almelo, Oss/Veghel, Westelijk Brabant, Assen e.o. en vooral Kop van Noord-Holland en Oostelijk Groningen (die laatste overigens vanaf een lage basis).

Tenslotte is in figuur 2.9 aangegeven op welke van de drie brede typen economische activiteiten de hoogste score resulteert. Voor negentien regio's, waaronder vijftien stadsgewesten, zijn dat informatiegeoriënteerde activiteiten, voor vijftien regio's, waaronder slechts twee stadsgewesten (Venlo en Leeuwarden) zijn dat materiaalgeoriënteerde activiteiten en voor dertien regio's (waaronder vijf stadsgewesten) zijn dat personeelgeoriënteerde activiteiten. Bij de landelijke regio's gaat het dan vaak om regio's met een recreatieve/toeristische functie (Zeeland, Noord-Veluwe, Zuidelijk Fryslân) en bij de stadsgewesten om Zwolle (sterke regionaal-verzorgende functie), Apeldoorn (veel recreatie) en alle drie Zuid-Limburgse stadsgewesten. Stadsgewesten zijn wat het MKB betreft dus vooral gericht op informatiegeoriënteerde activiteiten, landelijke gebieden op materiaalgeoriënteerde activiteiten en bij personeelgeoriënteerde activiteiten is er weinig verschil.

Uit figuur 2.10 blijkt onder andere dat in de stadsgewesten Amsterdam, Amersfoort en Utrecht en landelijk gebied Waalwijk e.o. en in iets mindere mate landelijk gebied Zeeland sprake is van grote verschillen in MKB-prestaties tussen de drie brede typen economische activiteiten. In de drie, alle in de Noordvleugel van de Randstad gelegen, stadsgewesten scoren informatiegeoriënteerde activiteiten duidelijk het hoogst en materiaalgeoriënteerde activiteiten het laagst. Die volgorde geldt ook voor suburbaan gebied Soest/Huizen en stadsgewest 's-Hertogenbosch. Dit vormt (met uitzondering van 's-Hertogenbosch) een aaneengesloten gebied, dat de gehele Noordvleugel van de Randstad omvat. In de landelijke gebieden Gorinchem, Boxtel/Bladel en Almelo dragen materiaalgeoriënteerde activiteiten juist het meest bij aan de economische prestaties.

In figuur 2.11 staat de verandering in score op de MKB-prestaties tussen 2009 en 2018. Uit het kaartbeeld komen onder andere twee zones naar voren met verbeterde MKB-prestaties, namelijk de Noordvleugel van de Randstad (inclusief Duin- en Bollenstreek), met een uitloper richting Gelderland/Overijssel (Noord-Veluwe, Zwolle, Almelo, Enschede/Hengelo) en Rotterdam/Breda/Westelijk Brabant. Ook verbeterden de MKB-prestaties in diverse nationaal decentraal gelegen regio's, zoals oostelijk Groningen, de Kop van Noord-Holland en zuidelijk/midden Limburg.

Verschillen tussen brede economische sectoren

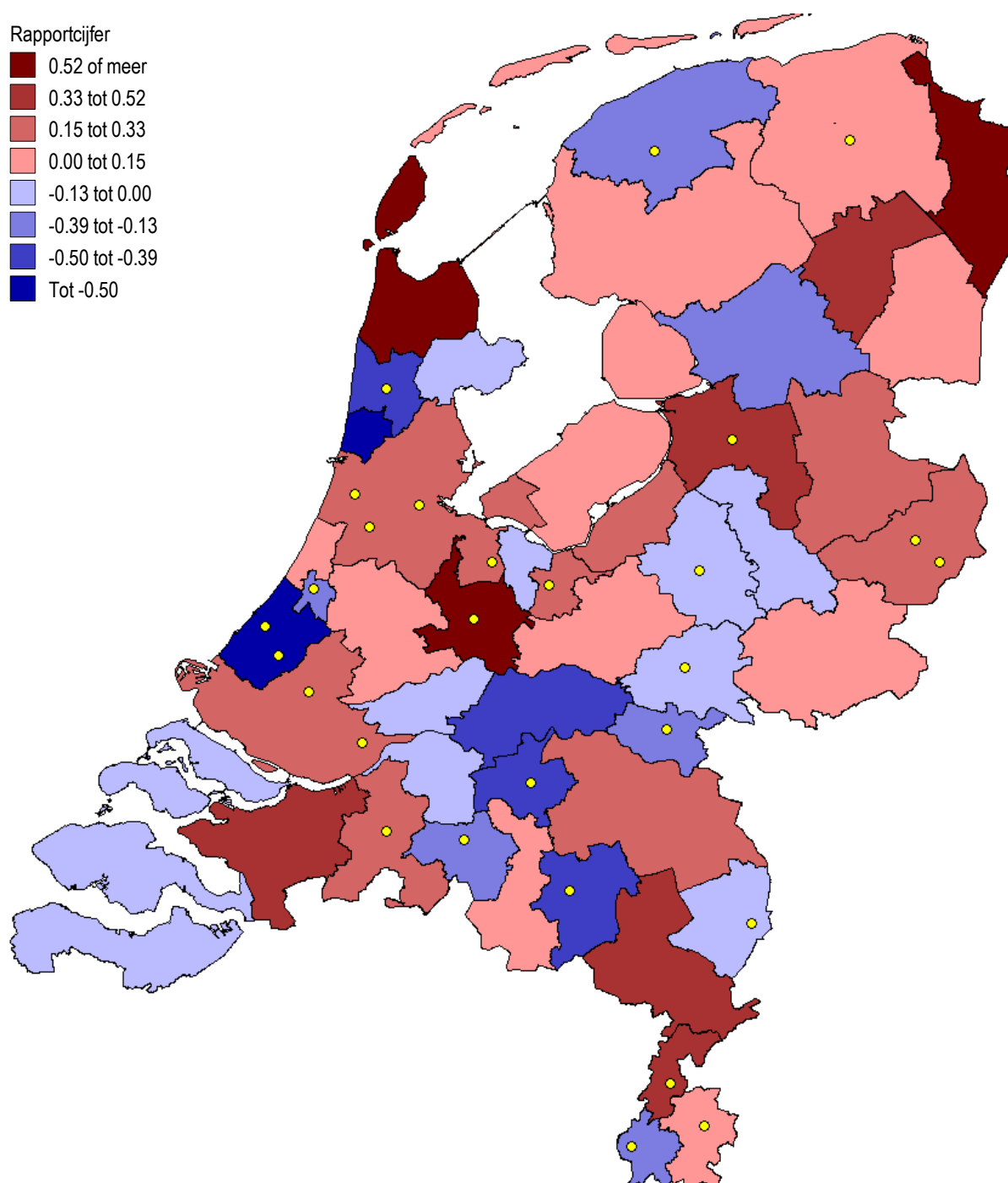
In figuur 2.12 staat de regionale top-15 per brede economische sector. Naast de score in 2019 is tevens de score in 2009 weergegeven met behulp van een rode stip. In figuur 2.13 staan de kaartbeelden met de MKB-prestaties per breed type economische activiteiten.

In de top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten staan slechts drie stadsgewesten (Venlo, Breda en 's-Hertogenbosch - alle in het Zuiden). De top-3 (Gorinchem, Waalwijk en Boxtel/Bladel) levert duidelijk de beste economische prestaties, op enige afstand gevolgd door Tiel. Uit figuur 2.14a blijkt dat slechts zeven stadsgewesten bovengemiddeld scoren, voornamelijk in het zuidelijk deel van Nederland en Overijssel.

In de top-15 voor informatiegeoriënteerde activiteiten staan veel meer stadsgewesten, namelijk elf. Stadsgewest Amsterdam realiseert hier duidelijk de hoogste score, op gepaste afstand gevolgd door de stadsgewesten Amersfoort en 's-Hertogenbosch. Inclusief Utrecht en Eindhoven nemen A2-regio's vier van de eerste vijf posities voor hun rekening. Suburbaan gebied Soest/Huizen en de drie landelijke gebieden Ede/Veenendaal, Gorinchem en het Groene Hart grenzen alle aan stadsgewesten in de Randstad. Uit figuur 2.14b blijkt dat de gehele Randstad en een aantal aangrenzende regio's bovengemiddeld scoren, met in de Noordvleugel wel hogere scores dan in de Zuidvleugel. Daarbuiten resulteren ook bovengemiddelde MKB-prestaties voor de Gelders/Overijsselse stedenrij (Arnhem/Nijmegen, Arnhem, Deventer, Zwolle - met uitzondering van Nijmegen) en vooral de Brabantse stedenrij (hier met uitzondering van stadsgewest Tilburg). In nationaal decentraal gelegen delen van Nederland komt slechts één maal een bovengemiddelde score voor, namelijk in de stadsgewest Enschede/Hengelo. In de meeste stadsgewesten resulteren dus bovengemiddelde scores, met uitzondering van de vier Limburgse stadsgewesten, Groningen, Leeuwarden, Nijmegen en Tilburg.

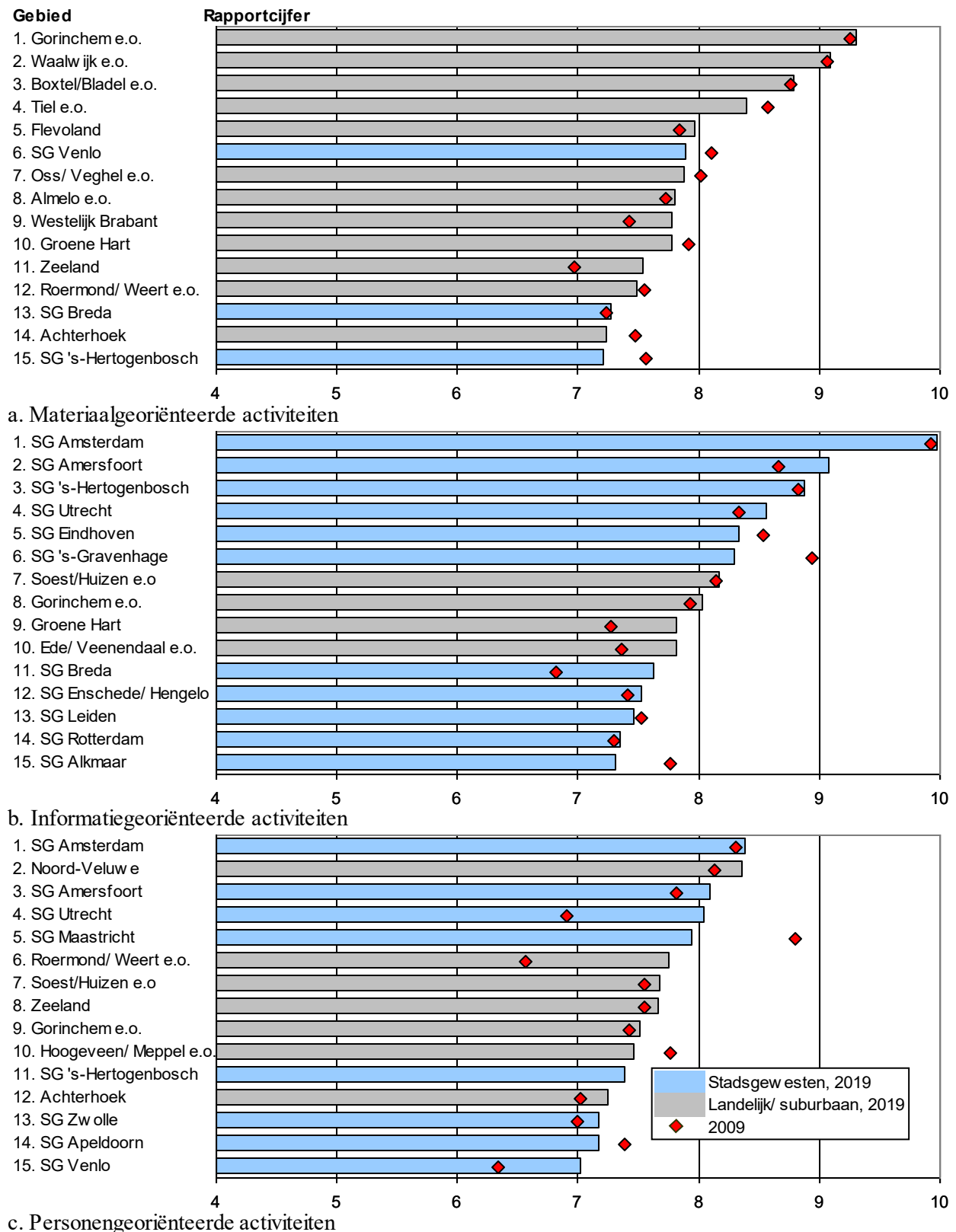
De top-15 voor personeengeoriënteerde activiteiten bestaat voor de helft uit stadsgewesten. Met een kleine voorsprong op de overige regio's wordt de top-2 gevormd door landelijk gebied Noord-Veluwe en stadsgewest Amsterdam. De stadsgewesten Amersfoort en Utrecht staan drie en vier en Maastricht completeert de top-5. Landelijke regio's als Noord-Veluwe en Zeeland staan mede hoog op de ranglijst door hun toeristisch/recreatieve functie. Het kaartbeeld (zie figuur 2.14c) laat een opmerkelijk ruimtelijk patroon zien: in een zone gevormd door de Noordvleugel van de Randstad, het noordelijk deel van Gelderland en Overijssel is vrijwel uitsluitend sprake van bovengemiddelde scores, terwijl in de Zuidvleugel van de Randstad, het zuidelijk deel van Gelderland en Noord-Brabant voornamelijk benedengemiddelde scores resulteren. In nationaal decentraal gelegen delen van Nederland hangen de scores op de MKB-prestaties voor personeengeoriënteerde activiteiten vooral af van de toeristisch/recreatieve functie die regio vervullen. Zie bijvoorbeeld de hoge scores voor Zeeland en Maastricht.

Figuur 2.11 Verandering regionale rapportcijfers MKB tussen 2009 en 2019

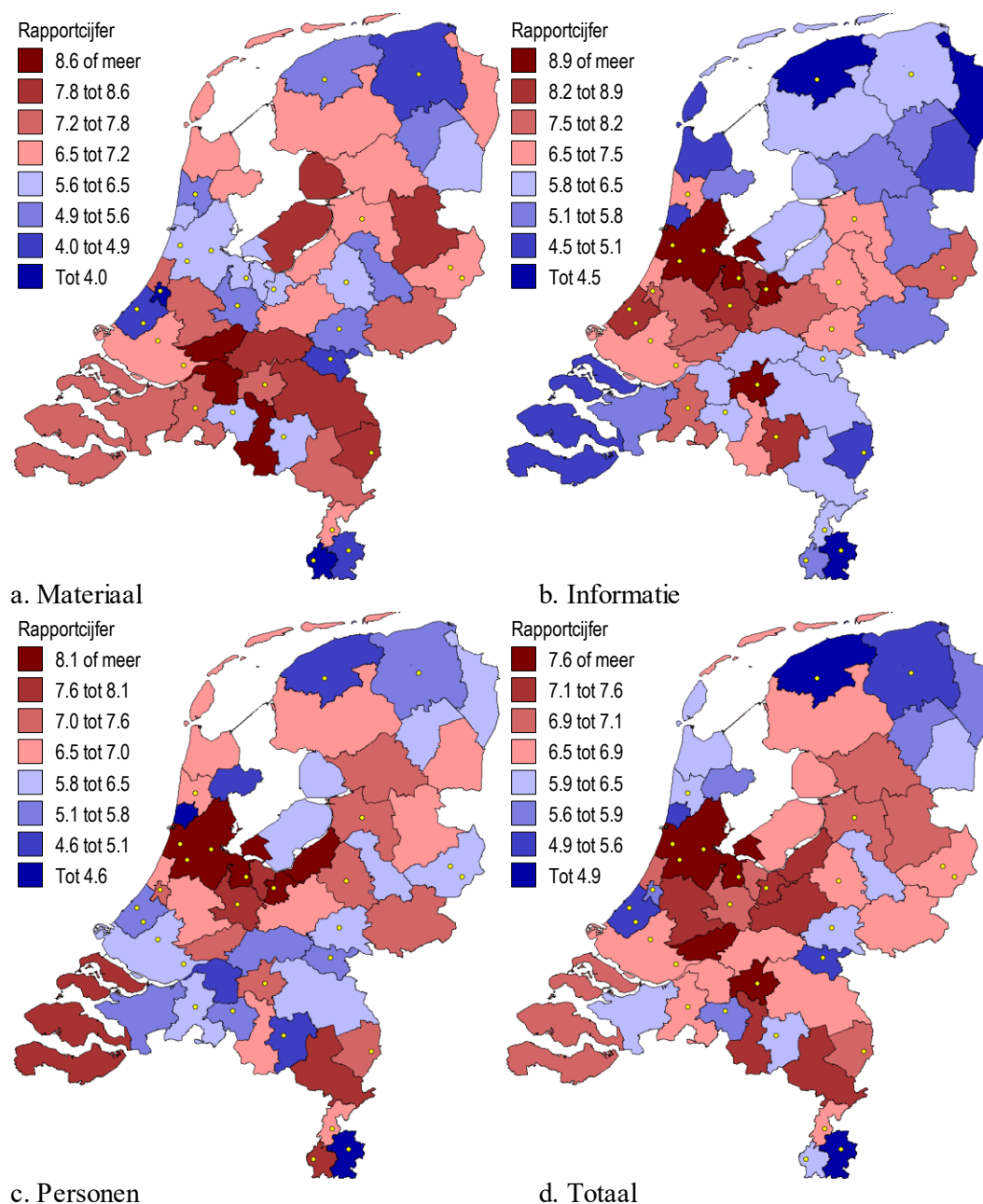

Opmerking: Stadsgewesten zijn te herkennen aan de gele stippen (kernsteden).

Figuur 2.12 Top-15 economische prestaties MKB stadsgewesten naar brede sectoren, 2019

Figuur 2.13 Economische prestaties MKB stadsgewesten, totaal en per brede sector, 2019

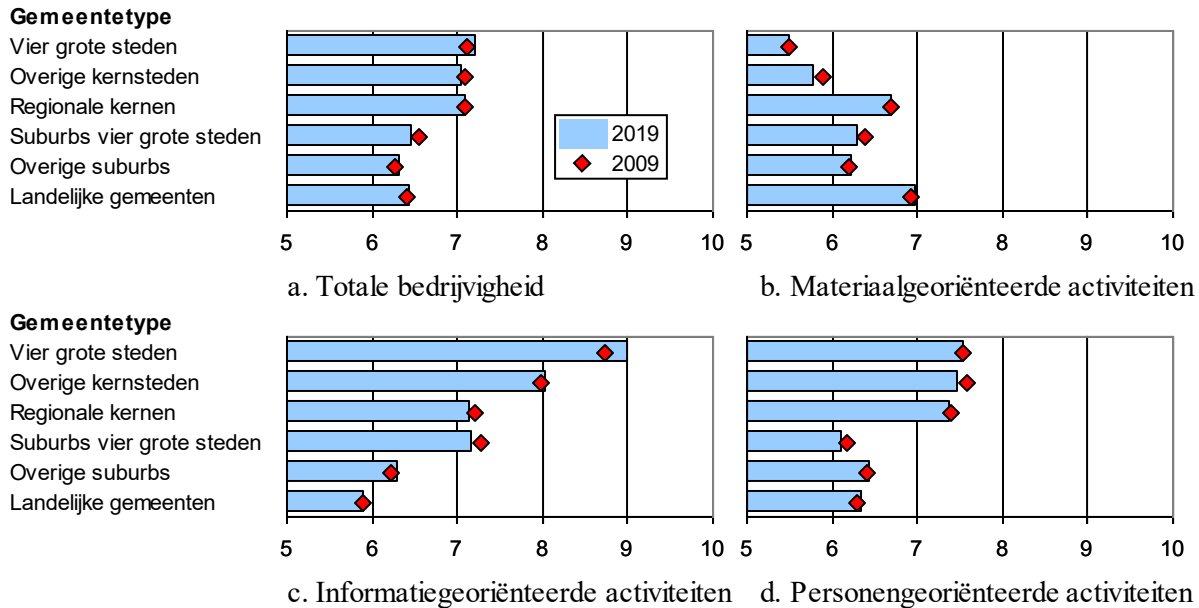
Opmerking: Stadsgewesten zijn te herkennen aan de gele stippen (kernsteden).

2.3 Gemeentetypen

Door Bureau Louter worden vier typen gemeenten onderscheiden, namelijk kernsteden, regionale kernen, suburbane gemeenten en landelijke gemeenten. Als binnen kernsteden nog een onderscheid wordt gemaakt tussen de vier grote steden en de overige kernsteden en binnen suburbane gemeenten tussen suburbs van de vier grote kernsteden en overige suburbs ontstaat een indeling in zes gemeentetypen. In figuur 2.14 staan de scores voor de drie brede typen economische activiteiten en voor het totaal.

De verschillen tussen gemeentetypen in MKB-prestaties voor de totale bedrijvigheid (zie figuur 2.14a) zijn aanzienlijk kleiner dan voor de totale economische prestaties (zie figuur 1.14a). De vier grote steden en de regionale kernen realiseren de hoogste scores, maar hun voorsprong op landelijke gemeenten is niet groot. Sinds 2009 is de score voor de vier grote steden wat hoger geworden en voor hun suburbs wat lager, maar voor de overige gemeentetypen niet veel gewijzigd.

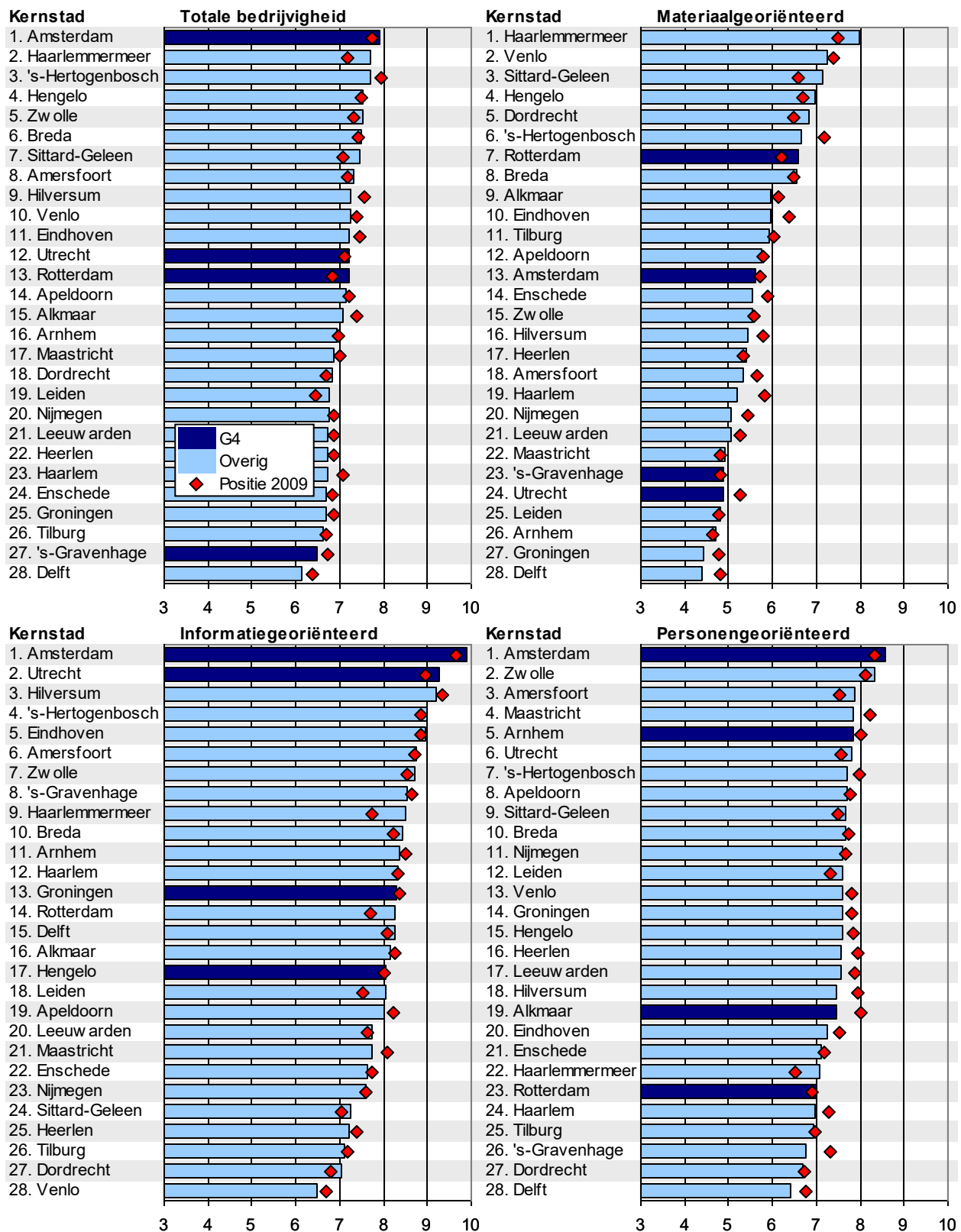
Figuur 2.14 Economische prestaties MKB gemeentetypen, totaal en naar brede sectoren, 2019

De MKB-prestaties voor materiaalgeoriënteerde activiteiten zijn gemiddeld het hoogst in landelijke gemeenten en het laagst in kernsteden. In regionale kernen zijn de gemiddelde scores hoger dan in de kernsteden. De scores zijn tussen 2009 en 2019 niet veel gewijzigd. Bij de MKB-prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten is wel sprake van een patroon dat de stedelijke hiërarchie volgt: binnen de kernen scoren de vier grote steden het hoogst en de regionale kernen het laagst. Bij de overige gemeenten hangt de hoogte van de score samen met de positie van de kernstad/ regionale kern waar zij toe behoren: de hoogste scores voor de suburbs van de vier grote steden en de laagste scores voor de landelijke gemeenten. En binnen de stadsgewesten/ landelijke gebieden scoort de kern altijd hoger dan de overige gemeenten. Vergeleken met 2009 zijn de MKB-prestaties verbeterd in de kernsteden en iets afgenomen in hun suburbs. Bij de MKB-prestaties voor personengeoriënteerde activiteiten scoren de kernsteden/ regionale kernen hoger dan de suburbs/ landelijke gemeenten. Dat hangt samen met de regionaal-verzorgende functie die kernsteden/ regionale kernen veelal vervullen. Tussen typen kernen zijn de verschillen klein en dat geldt ook voor de verschillen tussen suburbane/landelijke typen gemeenten. Binnen de gemeentetypen kunnen overigens grote verschillen bestaan tussen individuele gemeenten, bij de personengeoriënteerde activiteiten bijvoorbeeld door verschillen in de toeristisch/ recreatieve functie. Op die verschillen wordt nu ingegaan.

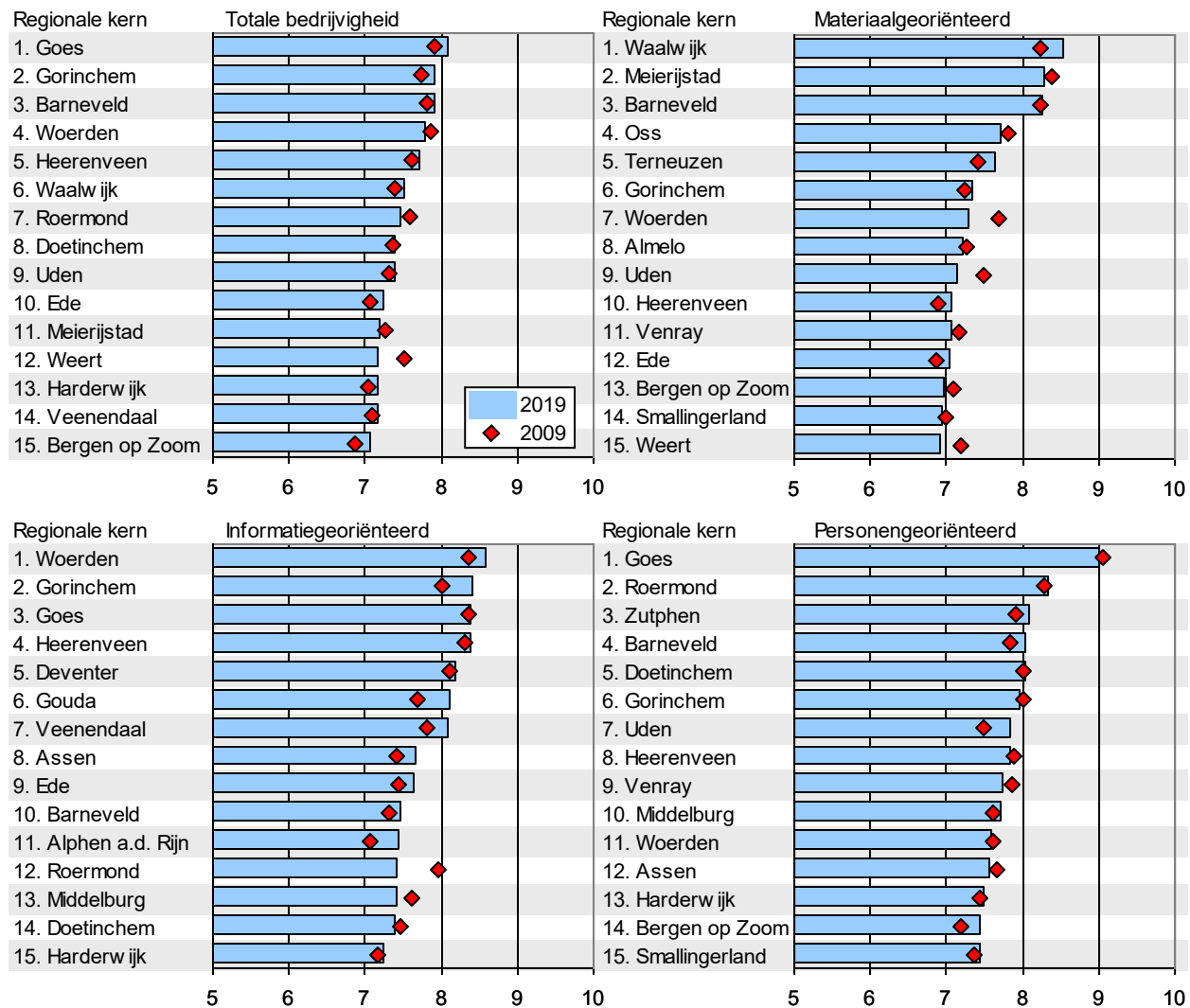
In de figuren 2.15, 2.16, 2.17 en 2.18 staan de ranglijsten voor de totale bedrijvigheid en de drie brede typen economische activiteiten. Bij de kernsteden is de volledige ranglijst weergegeven, bij de overige drie gemeentetypen alleen de top-15. Naast de score in 2019 is tevens de score in 2009 weergegeven. Bij de kernsteden valt op dat Amsterdam voor twee van de drie typen bedrijvigheid op de eerste plaats scoort (voor informatiegeoriënteerd en personengeoriënteerd) en dat 's-Hertogenbosch voor alle drie typen activiteiten in de top-7 staat. Ook valt op dat Delft twee maal de laatste plaats inneemt onder de kernsteden (voor materiaalgeoriënteerd en personengeoriënteerd).

Figuur 2.15 Economische prestaties MKB kernsteden, totaal en per brede sector, 2019

Bij de regionale kernen wordt de top-3 gevormd door Goes, Gorinchem en Barneveld (zie figuur 2.16). Uit de top-15 voor de totale bedrijvigheid staan vier regionale kernen voor elke van de drie typen economische activiteiten in de top-15, namelijk Gorinchem, Barneveld, Woerden en Heerenveen. Regionale kernen die voor twee van de drie brede typen economische activiteiten in de top-15 staan, zijn Goes, Roermond, Doetinchem, Uden, Ede, Harderwijk, Bergen op Zoom, Smallerland, Middelburg, Assen en Venray. Regionale kernen die uniek in één van de drie ranglijsten voorkomen zijn voor materiaalgeoriënteerde activiteiten Waalwijk (plaats 1), Oss, Terneuzen, Almelo en Weert, voor informatiegeoriënteerde activiteiten Deventer, Gouda, Veenendaal en Alphen a/d Rijn en voor personeengeoriënteerde activiteiten Zutphen.

Figuur 2.16 Top-15 Economische prestaties MKB regionale kernen, totaal en per brede sector, 2019

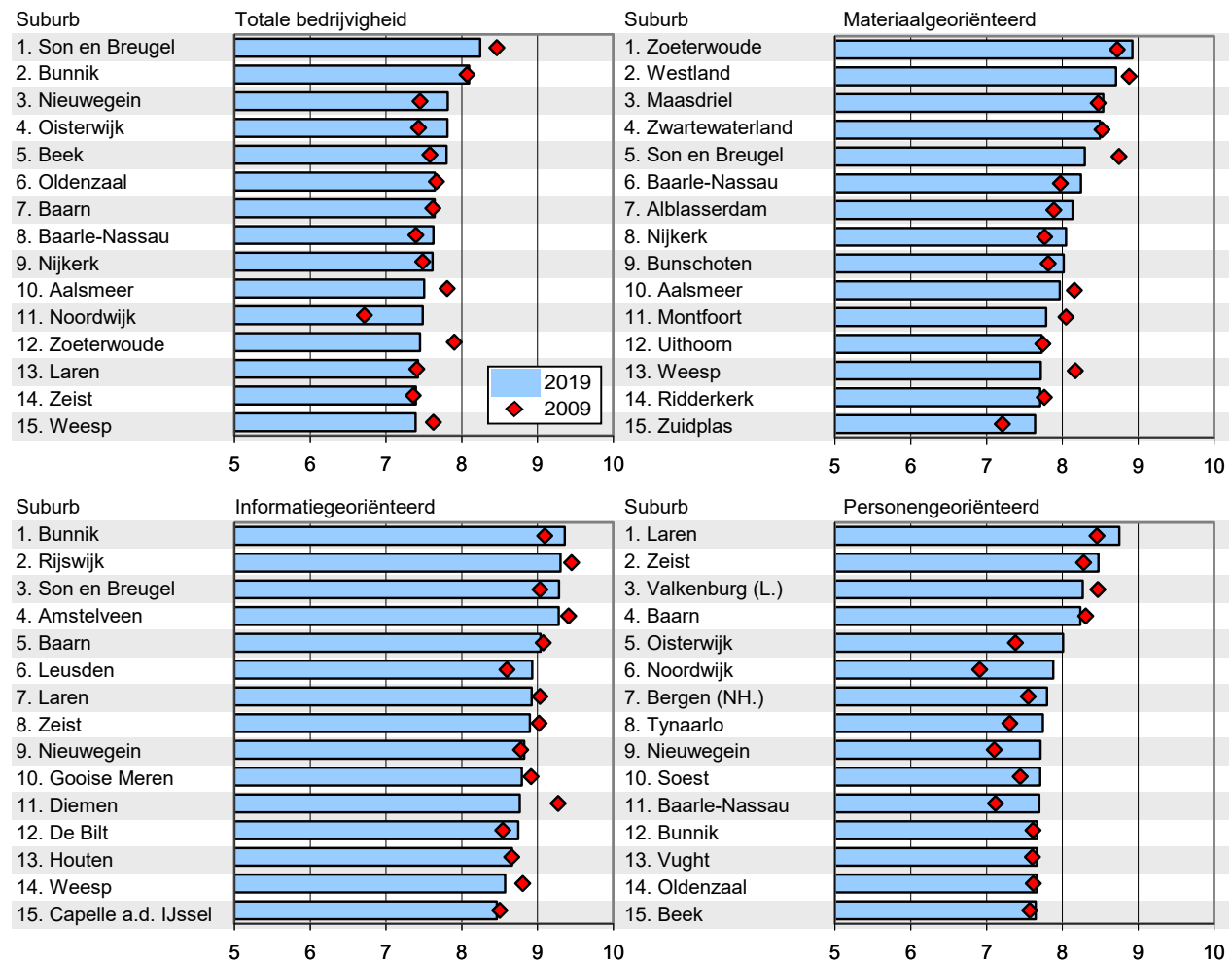

In de top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten staan vijf Brabantse regionale kernen. In de top-15 voor informatiegeoriënteerde activiteiten staan alle vier regionale kernen uit het Groene Hart (zelfs in de top-11) en vier regionale kernen uit het westelijk deel van de Veluwe. De 'Opvulzone' uit het Boomerangmodel (zie figuur 1.19) is hier dus ruim vertegenwoordigd. Regionale kernen uit de top-15 voor personeengeoriënteerde activiteiten liggen verspreid over Nederland. In de top-5 staan bijvoorbeeld vier regionale kernen uit nationaal decentraal gelegen delen van Nederland (Goes, Roermond, Zutphen en

Doetinchem). De mate waarin regionale kernen een regionaal-verzorgende functie vervullen en soms een toeristisch/ recreatieve functie bepaalt hier de MKB-prestaties.

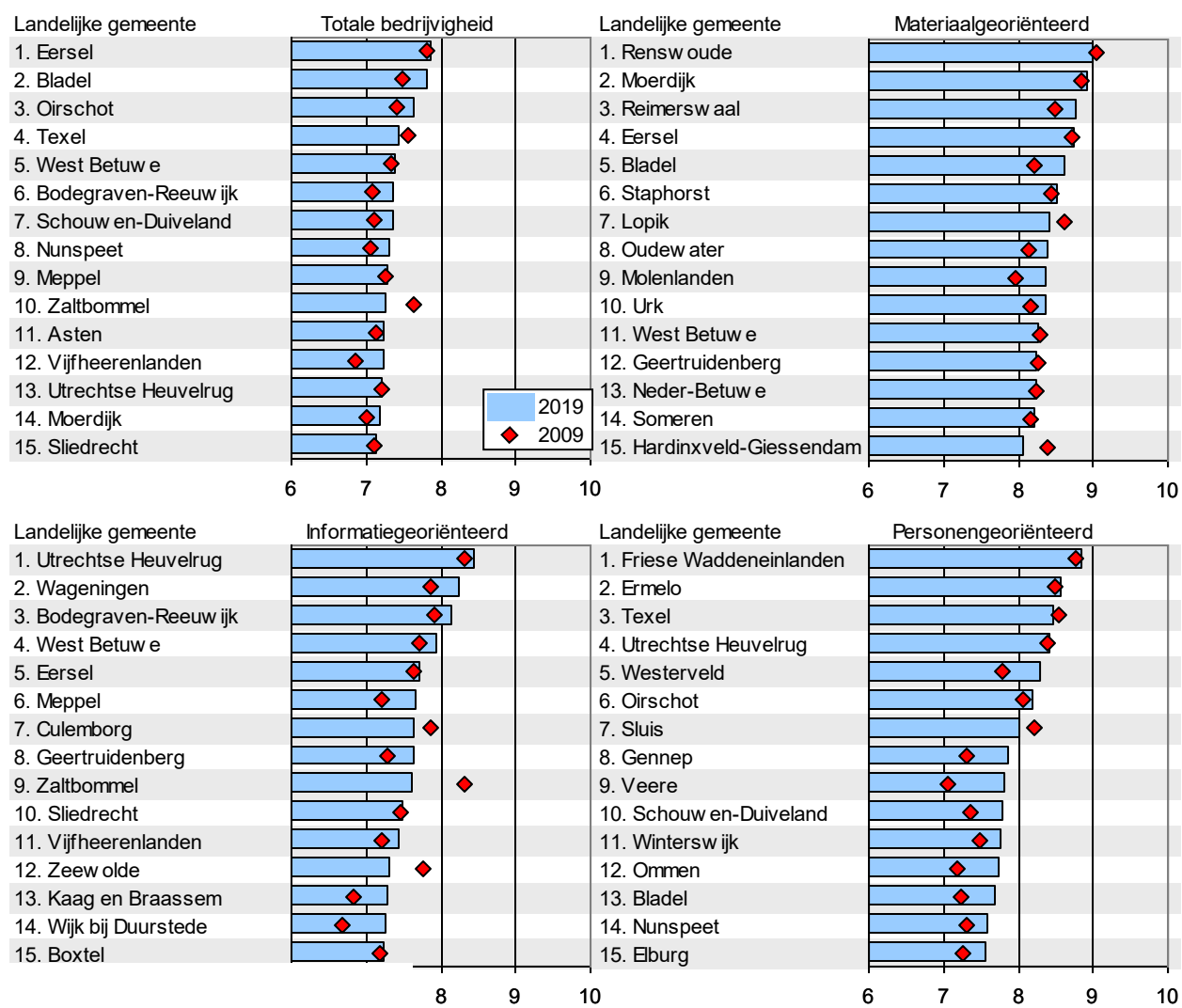
Er zijn aanzienlijk meer suburbane gemeenten dan regionale kernen, dus de kans dat zij voor meerdere typen economische activiteiten in de top-15 scoren, is voor suburbs lager (zie figuur 2.17). Geen enkele suburb staat in elke top-15 en acht gemeenten combineren een plaats in de top-15 voor twee typen economische activiteiten. De combinatie informatiegeoriënteerd en personengeoriënteerd komt daarbij vijf maal voor, namelijk in Bunnik, Baarn, Laren, Zeist en Nieuwegein (alle in Utrecht/ het Gooi). Baarle-Nassau combineert een top-15 positie voor materiaal- en personengeoriënteerde activiteiten en de nummer één, Son en Breugel, voor materiaal- en informatiegeoriënteerde activiteiten. Dat geldt ook voor Weesp.

Figuur 2.17 Top-15 Economische prestaties MKB suburbs, totaal en per brede sector, 2019

Ook onder het grote aantal landelijke gemeenten vormt een combinatie van meerdere top-15 posities een uitzondering (zie figuur 2.18). Voor vijf gemeenten geldt dat zij twee maal in een top-15 staan, namelijk voor Bladel (combinatie materiaal en personen), voor Eersel, West Betuwe en Geertruidenberg (combinatie van materiaal en informatie) en voor Utrechtse Heuvelrug (combinatie informatie en personen). Opvallend is hier dat de top-3 voor de totale bedrijvigheid volledig wordt gevormd door gemeenten uit het landelijk gebied Bladel/Boxtel (in de westflank van Eindhoven).

Figuur 2.18 Top-15 economische prestaties MKB landelijke gemeenten, totaal per brede sector, 2019

3 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek

3.1 Inleiding

Onder andere ten behoeve van de omgevingsvisie van gemeenten bestaat behoefte aan een instrument dat aangeeft hoe het er met het wonen en werken in een gemeente in brede zin voorstaat en welke kant het opgaat. Daartoe heeft Bureau Louter de 'Monitor Sociaal-Economische Dynamiek' ontwikkeld. In de monitor komen ontwikkelingen op het gebied van economie, demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt en welvaart aan de orde. Gezamenlijk geven deze een beeld van de 'Sociaal-Economische Dynamiek'. Voor 27 indicatoren zijn ontwikkelingen in de tijd gevolgd voor de periode 2005-2019 (wanneer bekend inclusief 2020) en soms voor een wat kortere periode, wanneer niet over alle jaren gegevens beschikbaar waren. In tabel 3.1 staat een overzicht van de indicatoren. In de monitor komen aan de orde demografische ontwikkelingen, participatie op de arbeidsmarkt, het opleidingsniveau van de beroepsbevolking, werkloosheidsindicatoren, woningprijzen, het gemiddeld inkomen en de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen. Geel gemarkeerd zijn tien kernindicatoren aan de hand waarvan een totaalscore is opgesteld voor de Sociaal-Economische Dynamiek. De scores zijn bepaald voor de 350 'gemeenten' (waaronder enkele samenvoegingen) in Nederland. Voor de kernindicatoren moet gelden dat in ieder geval voor de jaren 2005 tot en met 2019 een score kan worden vastgesteld.

Tabel 3.1 Overzicht indicatoren in Monitor Sociaal-Economische Dynamiek

Nummer	Indicatoren
1	Aantal inwoners (2005=100)
2	Percentage niet-Westers allochtonen in de bevolking
3	Percentage Westers allochtonen in de bevolking
4	Percentage inwoners 67 jaar of ouder
5	Demografische druk
6	Bruto participatiegraad
7	Netto participatiegraad (totaal)
8	Netto participatiegraad laag opgeleiden
9	Netto participatiegraad middelbaar opgeleiden
10	Netto participatiegraad hoog opgeleiden
11	Opleidingsindex beroepsbevolking
12	Percentage laag opgeleiden in beroepsbevolking
13	Percentage middelbaar opgeleiden in beroepsbevolking
14	Percentage hoog opgeleiden in beroepsbevolking
15	Werkloosheidspercentage totaal
16	Werkloosheidspercentage inwoners 15-24 jaar
17	Werkloosheidspercentage inwoners 25-44 jaar
18	Werkloosheidspercentage inwoners 45-74 jaar
19	Percentage inwoners 18-66 jaar met WW-uitkering
20	Percentage inwoners 18-66 jaar met bijstandsuitkering
21	Gemiddelde verkoopprijs woningen (in €)
22	Gemiddelde WOZ-waarde (* € 1.000)
23	Aantal arbeidsplaatsen (2005=100)
24	Arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners 18-66 jaar
25	Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden exclusief studenten (* € 1.000)
26	Gemiddeld inkomen per persoon
27	Gemiddeld vermogen per huishouden

De betekenis van de meeste indicatoren is duidelijk. De volgende indicatoren verdienen enige toelichting:

- Om de 'vergrijzingsgraad' te meten was het voorheen gangbaar om uit te gaan van een pensioensgerechtigde leeftijd van 65 jaar. Deze is hier opgehoogd naar 67 jaar;

- de demografische druk is het aantal personen dat niet tot de potentiële beroepsbevolking behoort (0-17 jaar en 67 jaar en ouder) ten opzichte van degenen die wel tot de potentiële beroepsbevolking behoren (18-66 jaar). Een hoge score is ongunstig omdat er dan relatief weinig inwoners met verdienvermogen zijn (en dus minder koopkracht en potentieel arbeidsaanbod);
- de bruto participatiegraad is het percentage inwoners van 15-74 jaar⁴ dat werkt of actief werk zoekt;
- de netto participatiegraad is het percentage inwoners van 15-74 jaar dat werkt;
- de opleidingsindex wordt bepaald als het aantal middelbaar opgeleiden (havo/vwo of mbo2, 3 of 4) plus twee maal het aantal hoog opgeleiden (hbo/wo) in de beroepsbevolking gedeeld door de totale beroepsbevolking. Dit geeft een indicatie van het gemiddeld opleidingsniveau.
- De indicatoren die betrekking hebben op de participatiegraad en de werkloosheid (de nummer 6 tot en met 18 in tabel 3.1) zijn berekend als 3-jaars gemiddelden. Het jaar '2019' is voor die indicatoren dus bijvoorbeeld het gemiddelde over 2017, 2018 en 2019.
- Om het gemiddeld inkomen per persoon te bepalen is een combinatie gemaakt van twee inkomensbegrippen: het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen en het gemiddeld persoonlijk inkomen. Beide zijn als index van het nationaal gemiddelde berekend en vervolgens is een gemiddelde score omgezet.

Voor alle 350 Nederlandse gemeenten is elke indicator per jaar omgezet in een rapportcijfer van 3 tot 10 (met een gemiddelde van 6.5 en wat meer kans op 'gemiddelde scores', zoals een 6 of een 7, dan scores 'aan de uiteinden', zoals een 3 of een 10). Het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor de tien kernindicatoren bepaalt de totaalscore.

3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp

In de Monitor Sociaal-Economische Dynamiek voor de gemeente Pijnacker-Nootdorp staan figuren voor de 27 indicatoren en een korte interpretatie van de resultaten, alsmede de totaalscore en de ontwikkeling daarvan in de tijd. Om ontwikkelingen in Pijnacker-Nootdorp in perspectief te plaatsen is tevens de gemiddelde score bepaald voor Nederland, is een vergelijking gemaakt met een benchmarkgroep en is een score berekend voor de relevante woonregio of werkregio voor Pijnacker-Nootdorp (zie figuur 3.1). Al naar gelang het thema is gekozen voor de relevante woonregio of de relevante werkregio. Als benchmarkgroep fungeren de tien gemeenten waarop Pijnacker-Nootdorp volgens het 'gelijkenisprofiel' het meest lijkt⁵. De tien gemeenten met de sterkste gelijkenis met Pijnacker-Nootdorp zijn (van hoog naar laag): buurgemeente Lansingerland, Hendrik-Ido-Ambacht, Midden-Delfland, Zuidplas, Voorschoten, Albrandswaard, Overbetuwe, Teylingen, Stichtse Vecht en Houten. Dat zijn dus zeven suburbs in de Zuidvleugel van de Randstad (vijf rond Rotterdam en twee in de omgeving van Leiden), twee suburbs in de regio Utrecht en Overbetuwe bij Arnhem.

De relevante werkregio is afgebakend op basis van woon-werk stromen (pendel) naar en vanuit Pijnacker-Nootdorp. De omvang van de pendel is daarbij geschaald naar het aantal inwoners per gemeente. Daardoor wordt bijvoorbeeld Rotterdam niet tot de relevante werkregio voor Pijnacker-Nootdorp gerekend. Weliswaar bestaan er tussen Pijnacker-Nootdorp en Rotterdam in absolute zin aanzienlijke pendelstromen. In termen van de absolute omvang van de pendelstromen naar en vanuit Pijnacker-Nootdorp neemt Rotterdam zelfs de derde plaats in (na Den Haag en Delft, maar nog voor Zoetermeer en

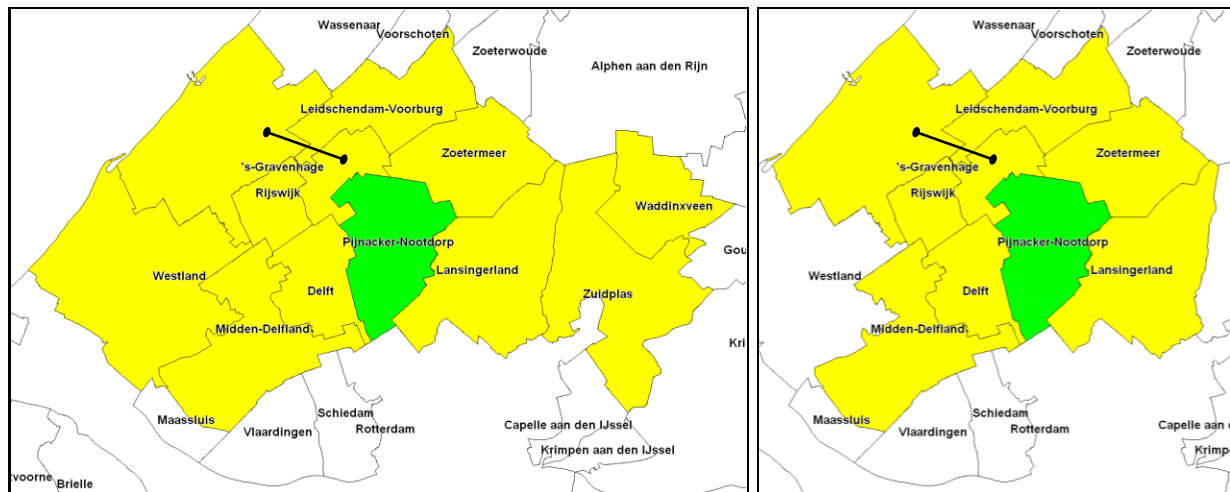
⁴ Door de EU is vastgesteld dat deze leeftijdscategorie door het CBS moet worden aangehouden bij het bepalen van de potentiële beroepsbevolking. In de Nederlandse praktijk is deze afbakening te ruim, maar gegevens zijn slechts voor deze leeftijdscategorie beschikbaar.

⁵ Het gelijkenisprofiel is een door Bureau Louter ontwikkeld instrument waarmee voor elk paar van gemeenten hun onderlinge vergelijkbaarheid wordt bepaald. Dat gebeurt op basis van 127 indicatoren, die vallen binnen zes rubrieken, namelijk economie, ruimte & bereikbaarheid, demografie & wonen, arbeidsmarkt & onderwijs, brede welvaart en politiek & samenleving.

Lansingerland). Per hoofd van de bevolking echter behoort Rotterdam niet tot de top-10. De pendelstromen naar en vanuit Rotterdam hangen dus puur samen met de 'massa' van Rotterdam, maar niet met de relatieve oriëntatie (na correctie voor de omvang). Naar absolute omvang van de pendelstromen gemeten neemt Utrecht plaats 9 in, Amsterdam plaats 10 en Leiden plaats 11. De top-10 in termen van relatieve pendelstromen (per hoofd van de bevolking) naar/vanuit Pijnacker-Nootdorp wordt gevormd door achtereenvolgens Delft, Lansingerland, Zoetermeer, Rijswijk, Midden-Delfland, Leidschendam-Voorburg, Den Haag (in absolute zin duidelijk de grootste pendelstromen), Westland, Waddinxveen en Zuidplas.

De relevante woonregio is afgebakend op basis van verhuisstromen naar en vanuit Pijnacker-Nootdorp in de periode 2010-2019. Ook hier is geschaald naar het aantal inwoners. De top-10 bestaat dan uit achtereenvolgens Delft, Rijswijk, Lansingerland, Leidschendam-Voorburg, Den Haag, Zoetermeer, Midden-Delfland, Wassenaar, Westland en Zoeterwoude. Rotterdam staat slechts op plaats 14. In absolute zin (de omvang van de migratiestromen) neemt Rotterdam plaats 3 in, na Den Haag en Delft. Amsterdam staat wat betreft de absolute omvang van de stromen op plaats 9, Leiden op plaats 10 en Utrecht op plaats 11.

Figuur 3.1 Relevante werkregio en woonregio voor Pijnacker-Nootdorp

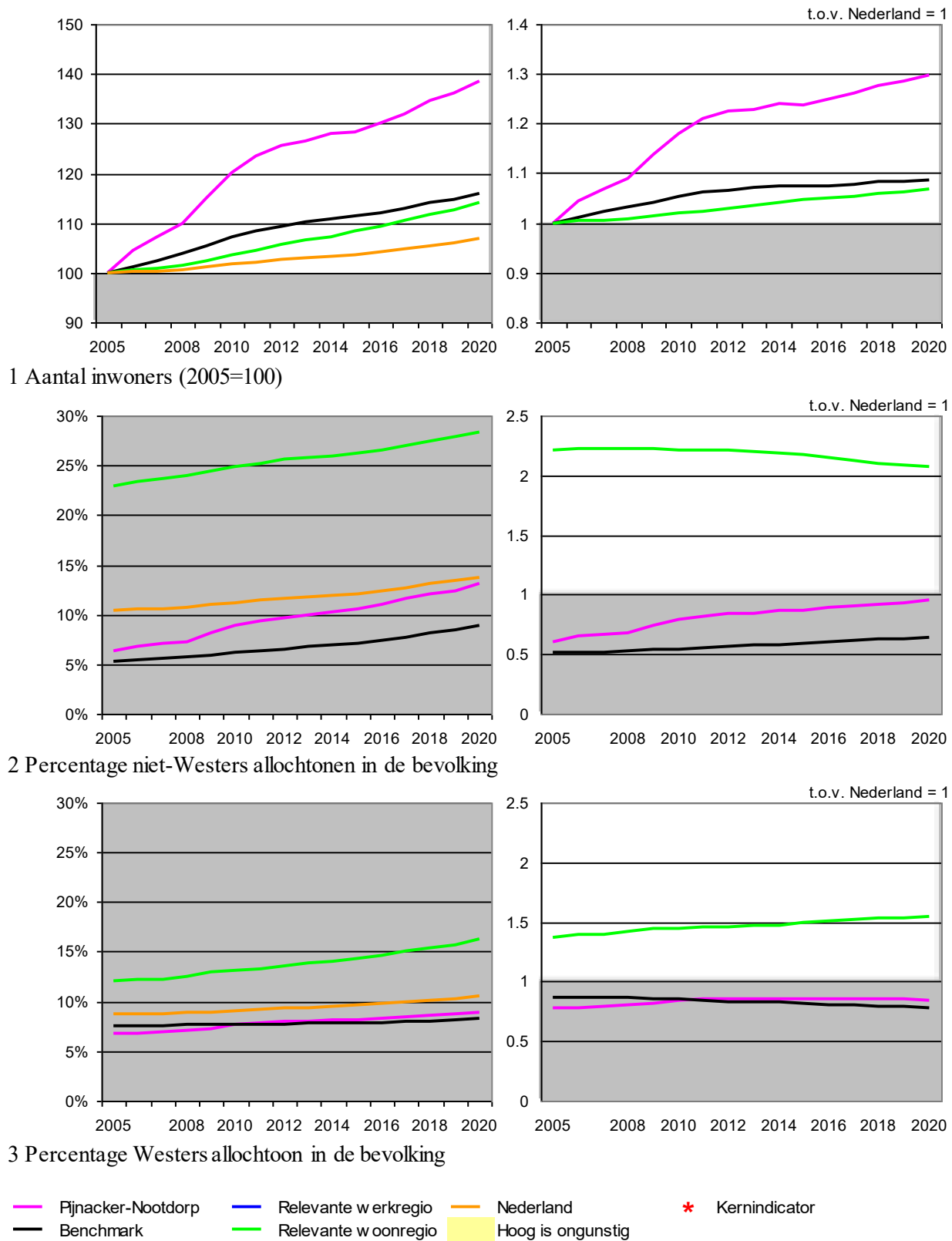

a. Relevante werkregio (via pendelstromen)

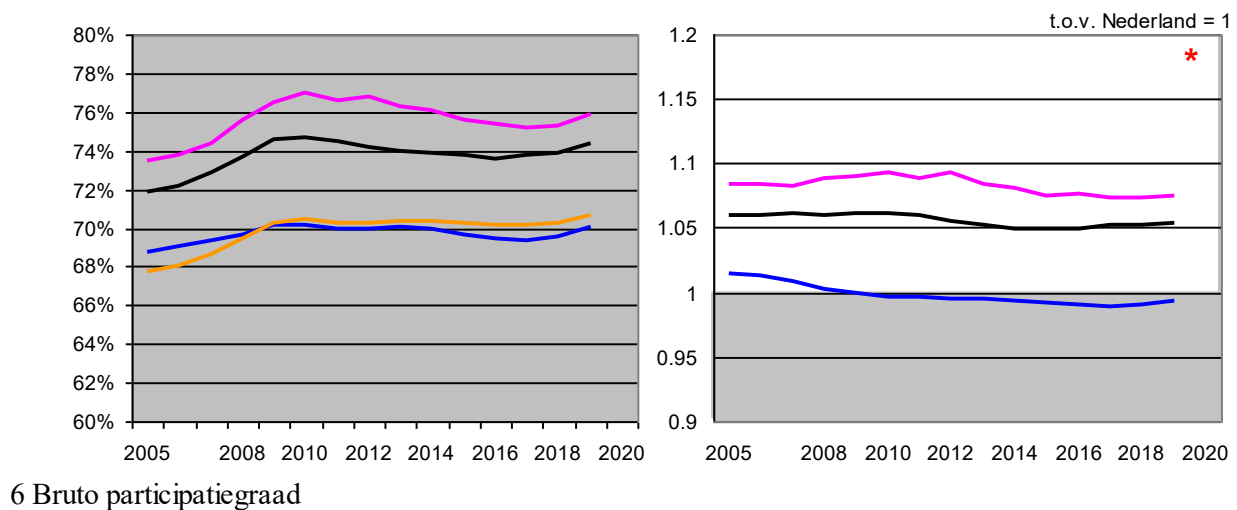
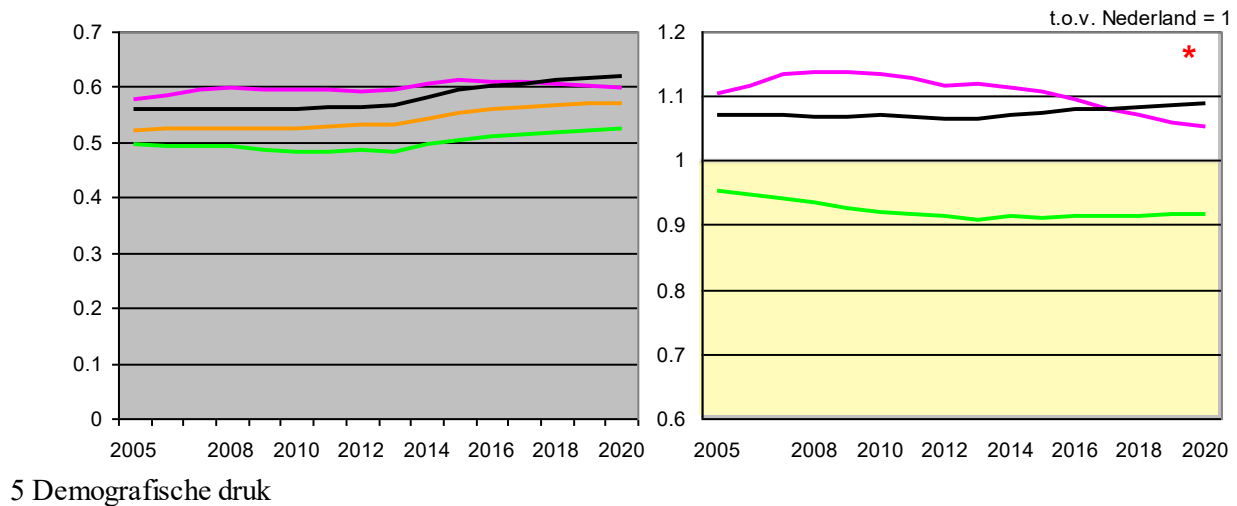
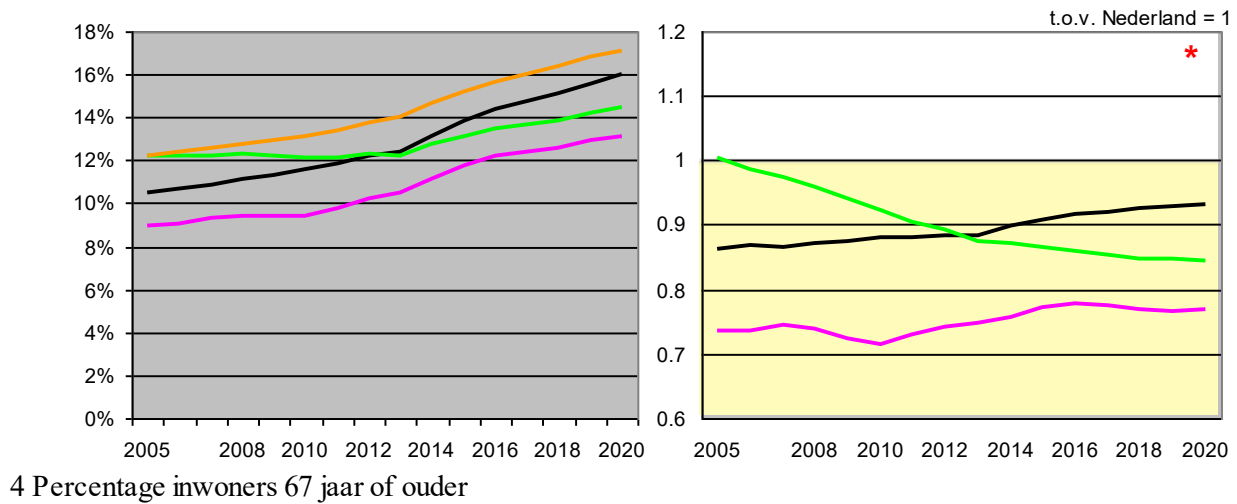
b. Relevante woonregio (via verhuisstromen)

In figuur 3.2 staan de resultaten voor de Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp. Links staan steeds de absolute scores, rechts staan de 'relatieve scores' (de score voor een gebied gedeeld door de score voor Nederland). Soms moet een hoge score als 'ongunstig' worden beoordeeld. Dat geldt bijvoorbeeld voor het werkloosheidspercentage. Die figuren zijn lichtgeel gemarkeerd. Uiteraard wordt bij het bepalen van de totaalscore op basis van de tien kernindicatoren de berekening zodanig uitgevoerd dat een gunstige score altijd positief wordt beoordeeld. De selectie van kernindicatoren is te herkennen aan de rode ster, rechtsboven in de rechter figuur.

Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019

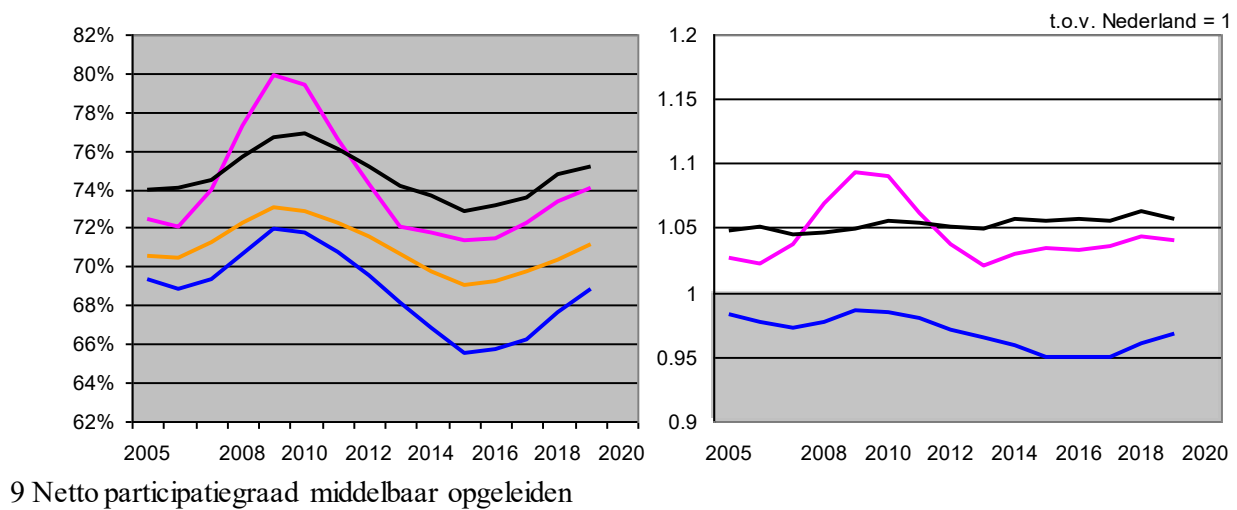
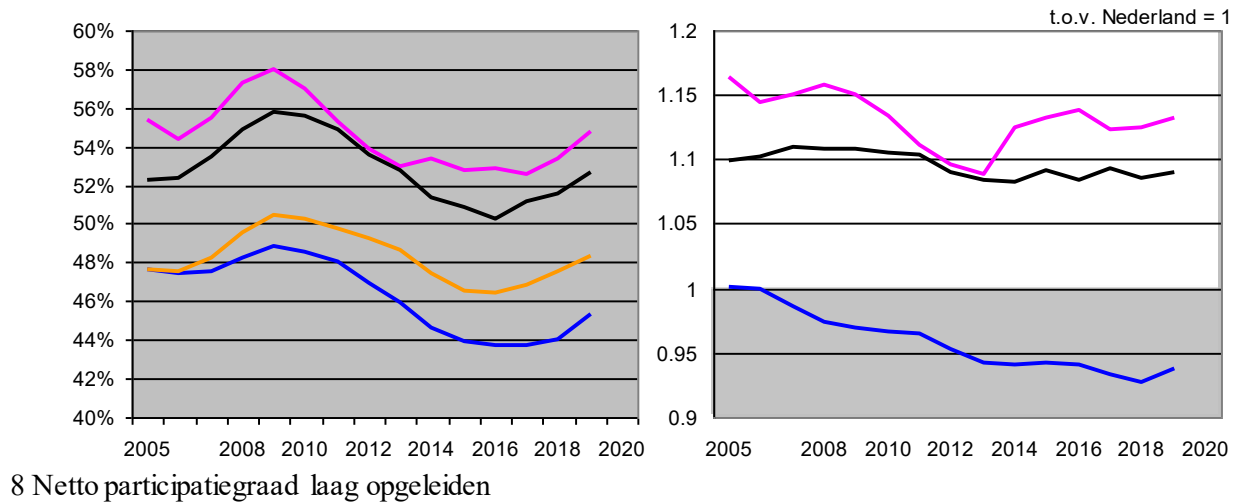
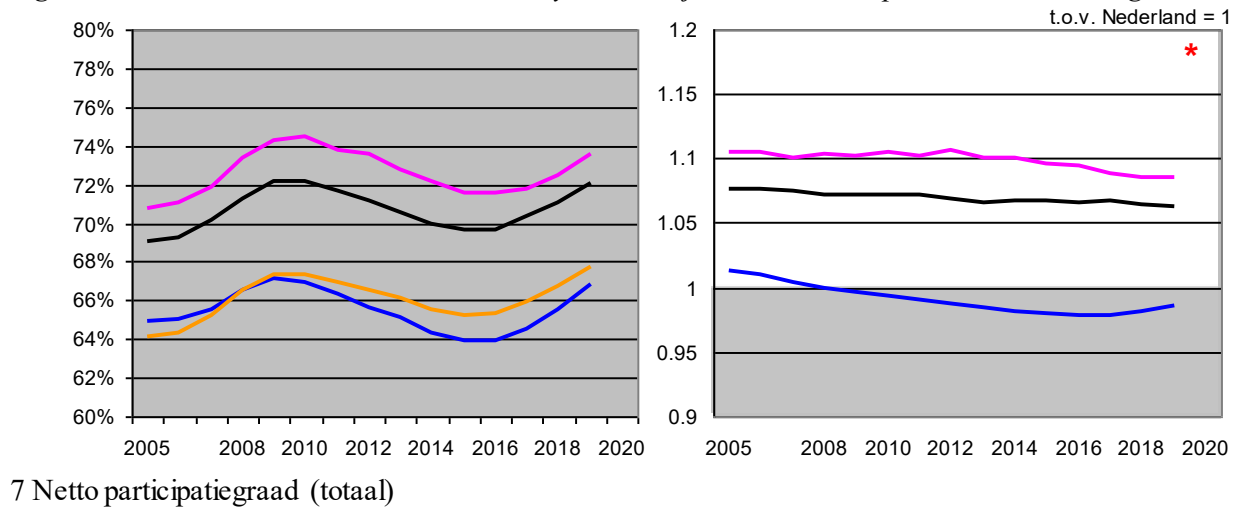

Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

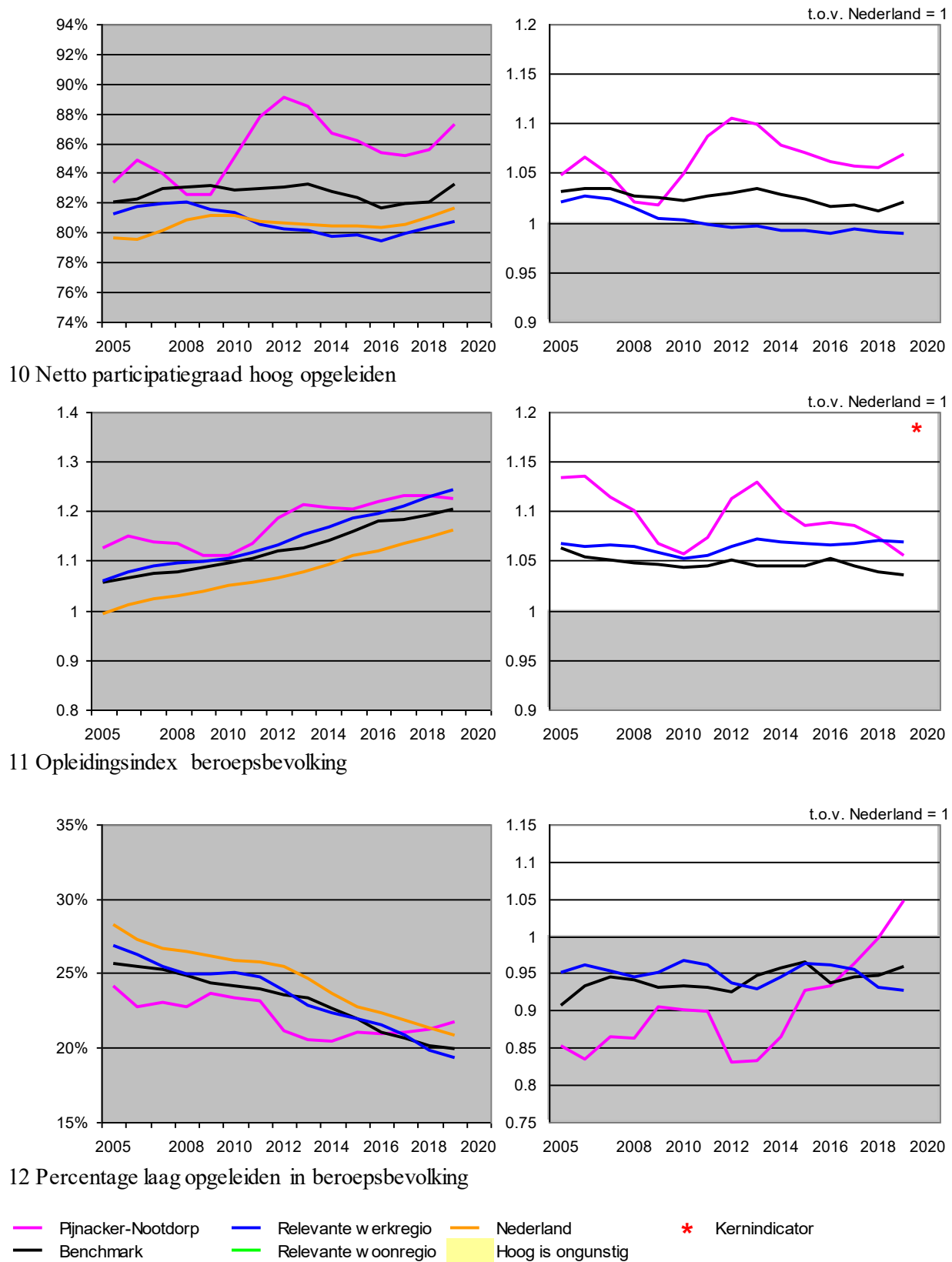
— Pijnacker-Nootdorp — Relevante werkregio — Nederland * Kernindicator
— Benchmark — Relevante woonregio Hoog is ongunstig

Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

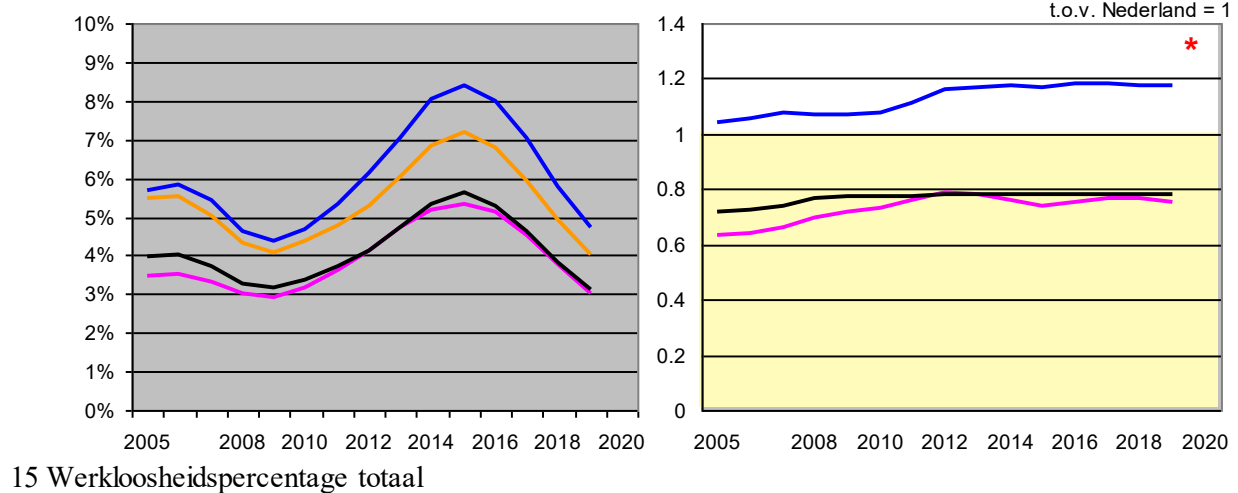
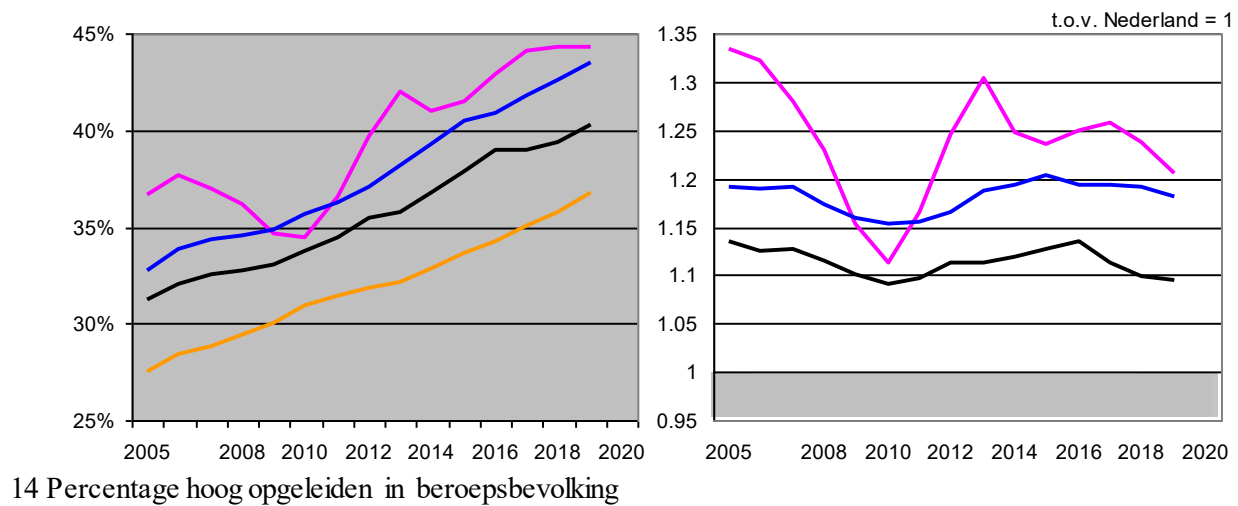
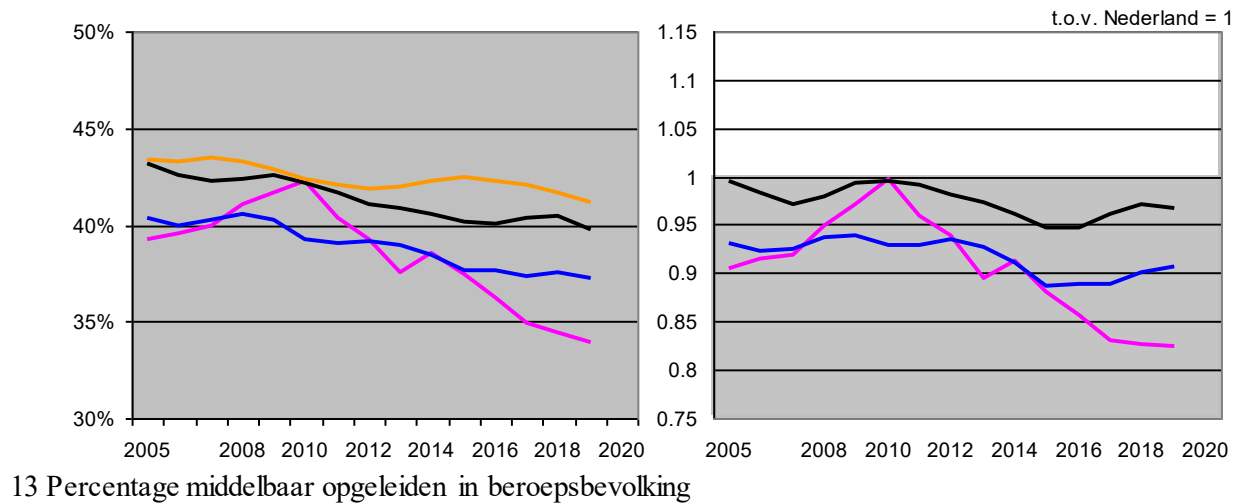

Pijnacker-Nootdorp Relevante werkregio Nederland * Kernindicator
 Benchmark Relevante woonregio Hoog is ongunstig

Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

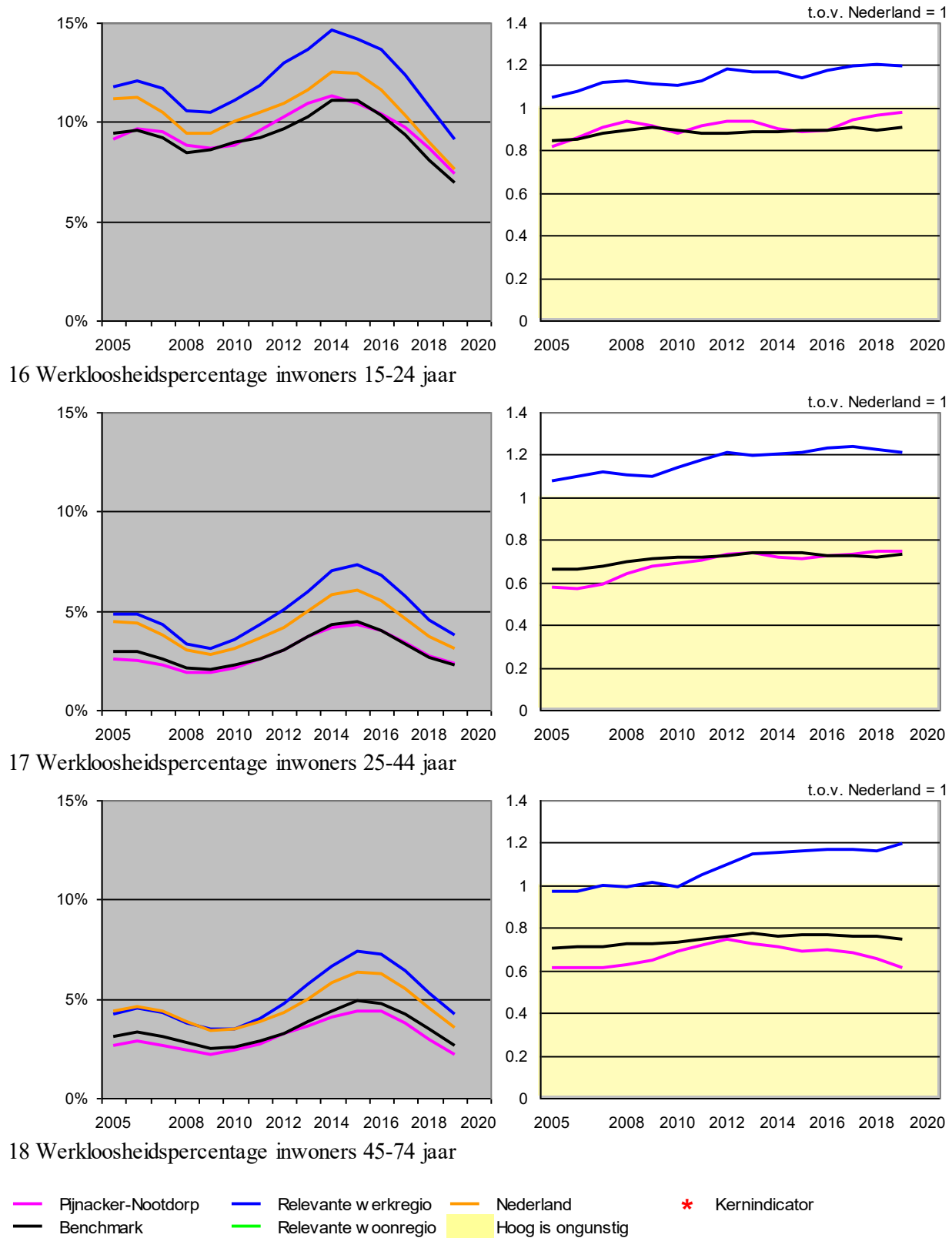

Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

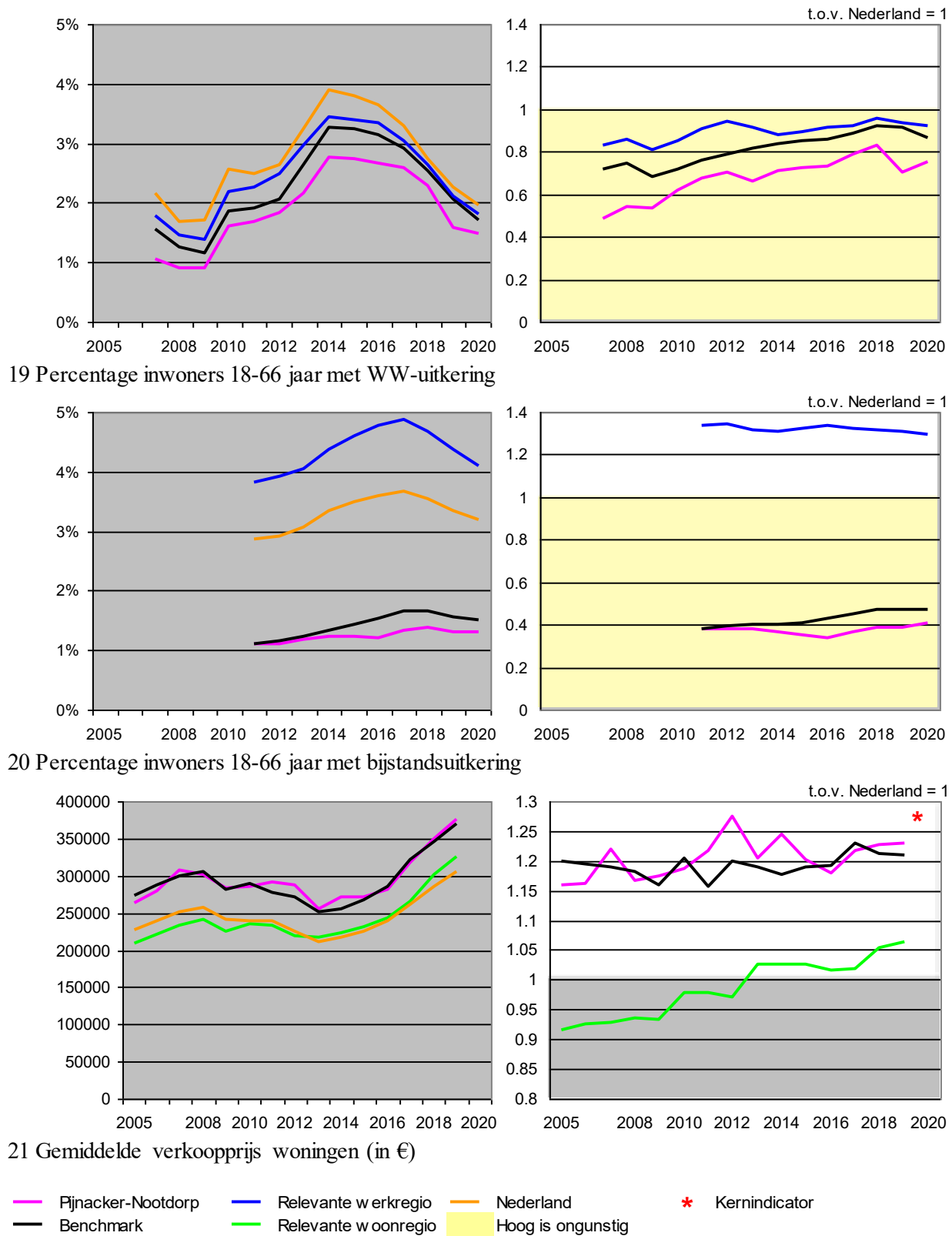

— Pijnacker-Nootdorp — Relevantate werkregio — Nederland * Kernindicator
— Benchmark — Relevantate woonregio Hoog is ongunstig

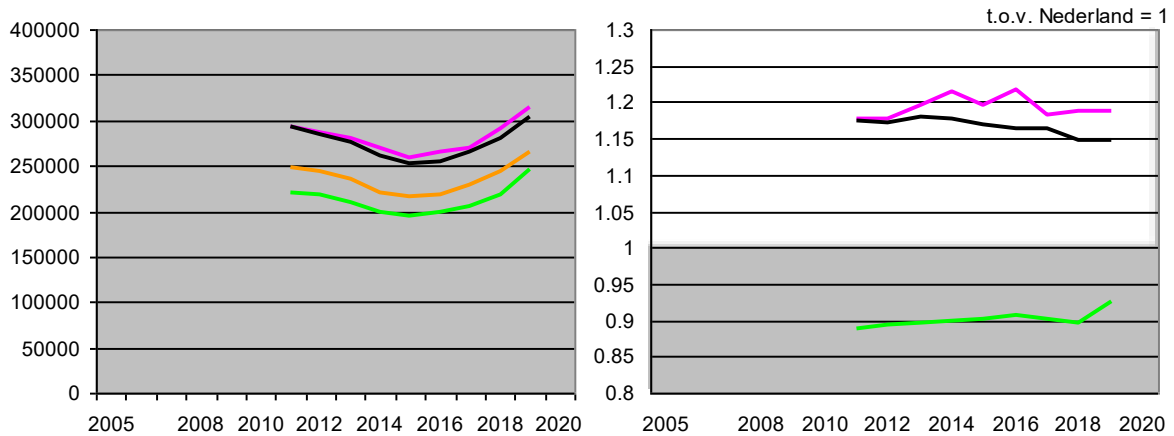
Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

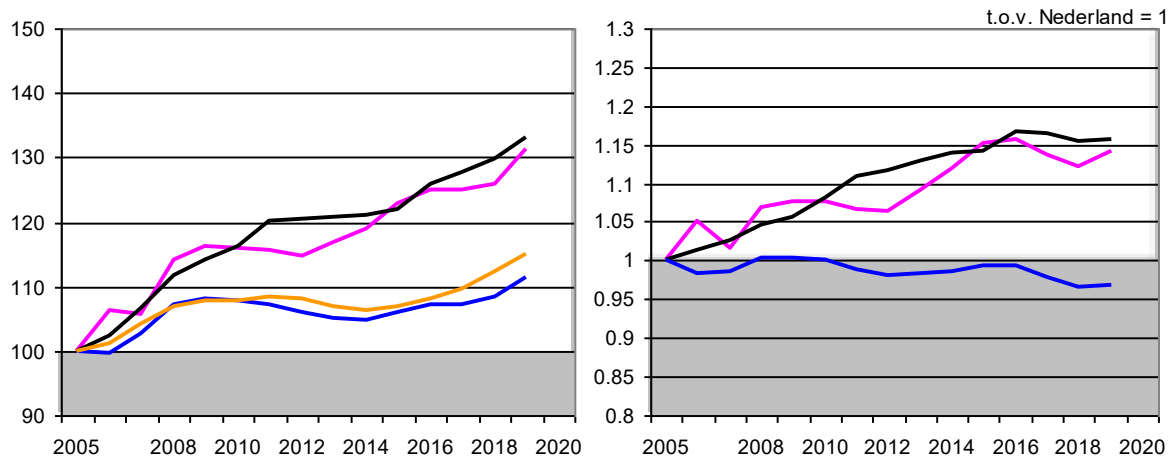
Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

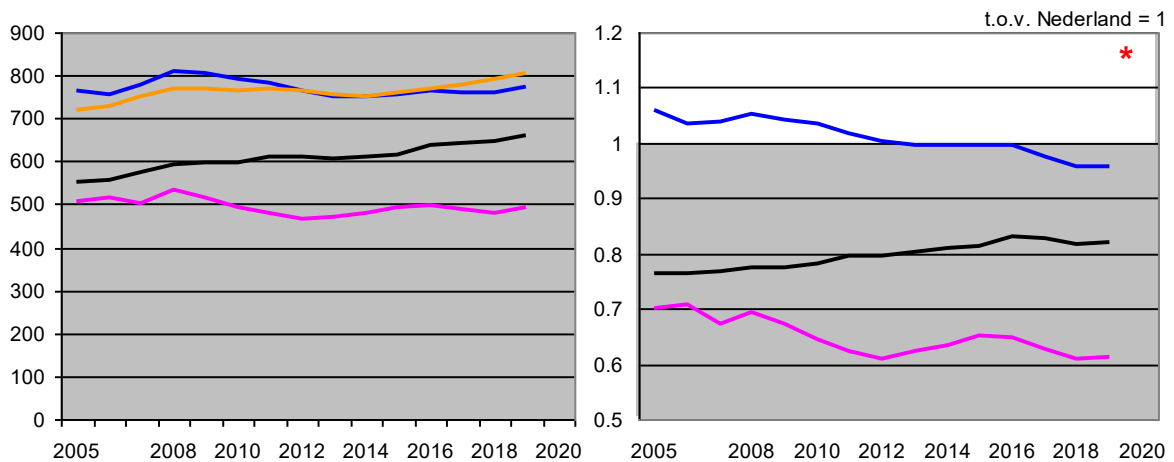
Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

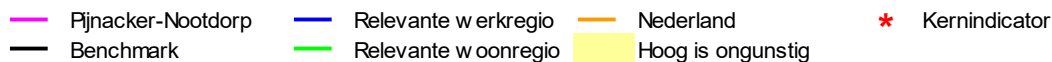
22 Gemiddelde WOZ-waarde

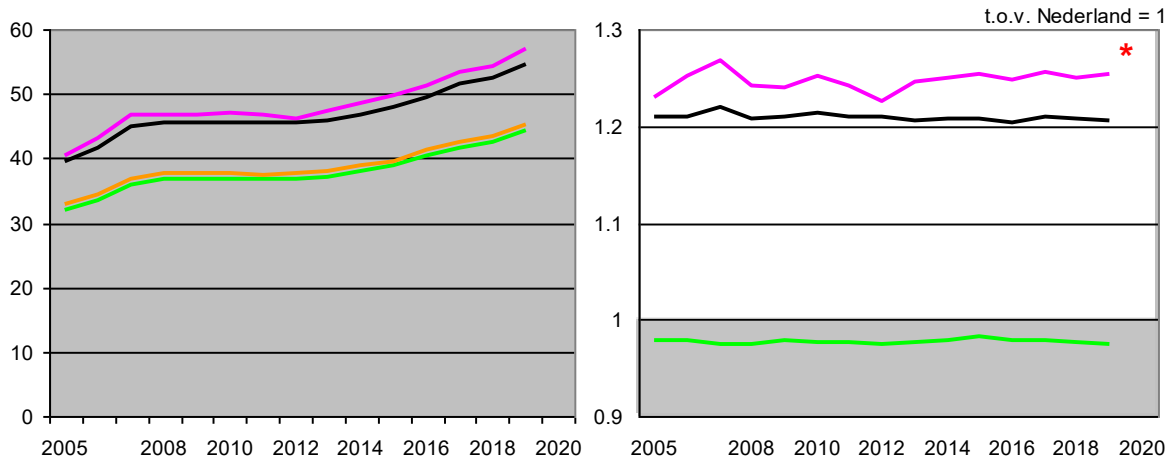
23 Aantal arbeidsplaatsen (2005=100)

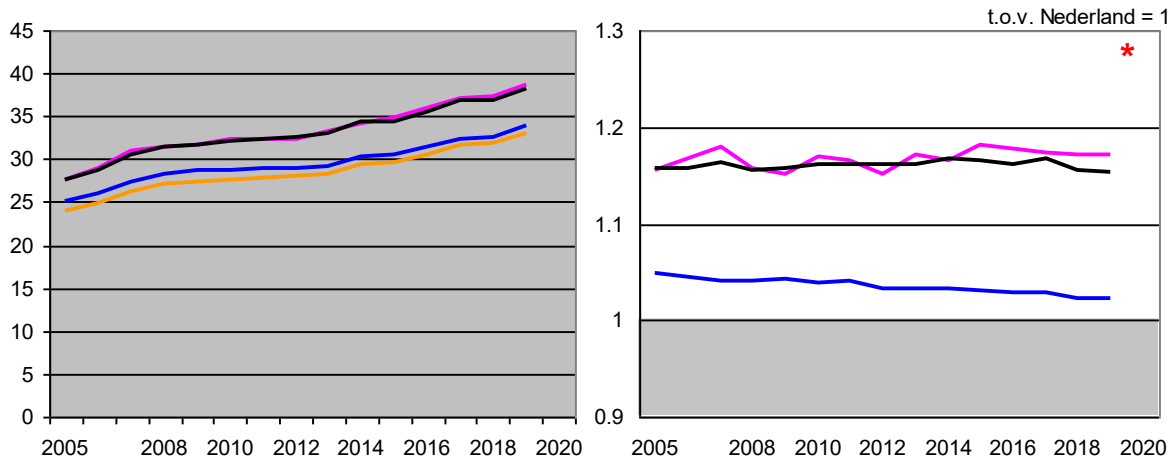
24 Arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners 18-66 jaar

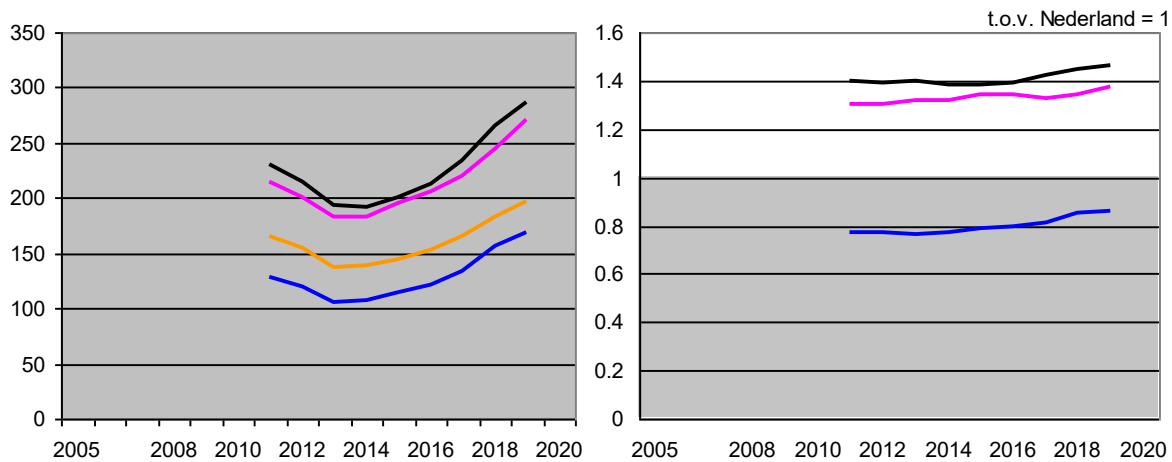
Figuur 3.2 Monitor Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp, 2005-2019, vervolg

25. Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden exclusief studenten (* € 1.000)

26. Gemiddeld inkomen per persoon (* € 1.000)

27. Gemiddeld vermogen per huishouden (* € 1.000)

— Pijnacker-Nootdorp — Relevante werkregio — Nederland * Kernindicator
— Benchmark — Relevante woonregio Hoog is ongunstig

Per deelfiguur volgt nu een korte toelichting bij de resultaten. Daarbij wordt tevens ingegaan op de posities die Pijnacker-Nootdorp in het eerste jaar dat de score is gemeten innam in de ranglijst van 350 gemeenten en de positie die wordt ingenomen in 2019. Tevens wordt per indicator aangegeven welke vijf gemeenten in Nederland de hoogste scores kenden in 2019 en welke vijf de laagste scores.

1. Het aantal inwoners neemt in Pijnacker-Nootdorp duidelijk sterker toe dan het nationaal gemiddelde en dan in de benchmarkgemeenten en de relevante woonregio, hoewel de mate waarin de groei hoger is, wel is afgenomen ten opzichte van de jaren nul. In de periode 2005-2019 kende van alle gemeenten slechts Lansingerland een hogere procentuele groei van het aantal inwoners dan Pijnacker-Nootdorp. Deze twee gemeenten worden gevolgd door Aalsmeer, Hendrik-Ido-Ambacht en Utrecht. De gemeente met de sterkste afname van het aantal inwoners was Delfzijl, gevolgd door Loppersum, Pekela, Simpelveld en Kerkrade (gemeenten in oostelijk Groningen en zuidoostelijk Limburg).
2. In Pijnacker-Nootdorp ligt het aandeel niet-Westerse allochtonen in de bevolking⁶ iets onder het nationaal gemiddelde, ruim onder het gemiddelde in de relevante woonregio, maar boven het gemiddelde in de benchmarksteden. Het aandeel ontwikkelt zich echter sterker dan het nationaal gemiddelde, vooral door veel vestiging in nieuwbouwwijken en heeft inmiddels bijna het nationaal gemiddelde bereikt. Ook in de benchmarkgemeenten is sprake van een sterkere groei dan het nationaal gemiddelde, maar in mindere mate dan in Pijnacker-Nootdorp⁷. Niet-Westerse allochtonen zijn vooral in een aantal steden zeer sterk vertegenwoordigd. Ondanks een score onder het nationaal gemiddelde bereikt Pijnacker-Nootdorp daarom plaats 54 van 350 gemeenten in 2019. In 2005 was dat plaats 97. De vijf gemeenten met het hoogste percentage niet-Westerse allochtonen zijn Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, Almere en Diemen. De vijf gemeenten met het laagste percentage zijn Tubbergen, Friese Waddeneilanden, Staphorst, De Wolden en Bronckhorst.
3. Het aandeel Westerse allochtonen ligt in Pijnacker-Nootdorp iets onder het nationaal gemiddelde, evenals in de benchmarkgemeenten. In de relevante woonregio stijgt het aandeel in de totale bevolking sterker dan nationaal gemiddeld. Het kan bijvoorbeeld gaan om expats uit de Verenigde Staten of West-Europa, maar ook om MOE-landers (Midden- en Oost-Europa; met name Polen), terwijl ook Japanners en voormalige inwoners van Indonesië hieronder vallen. Deels werken zij mogelijk in de glastuinbouw in Pijnacker-Nootdorp (vooral MOE-landers) en deels bij bedrijven en instellingen in andere delen van Haaglanden (waar veel internationale organisaties zijn gevestigd). Op de gemeentelijke ranglijst neemt Pijnacker-Nootdorp in 2019 plaats 150 in. In 2005 was dat plaats 185. Het hoogste aandeel Westerse allochtonen in de bevolking kennen de grensgemeenten Vaals, Kerkrade, Hulst, Sluis en Baarle-Nassau. Wassenaar (veel expats) staat op 6, Amstelveen op 10, Amsterdam op 12 en Den Haag op 14. De laagste aandelen resulteren respectievelijk voor Urk, Dantumadiel, Achtkarspelen, Staphorst en Rijssen-Holten.
4. Het percentage inwoners van 67 jaar of ouder ligt in alle drie gebieden momenteel lager dan het nationaal gemiddelde en in Pijnacker-Nootdorp nog onder het benchmarkgemiddelde en regionaal gemiddelde. In de relevante woonregio is de vergrijzingsgraad bovendien duidelijk minder sterk toegenomen dan gemiddeld in Nederland. Dat geldt overigens niet voor Pijnacker-Nootdorp, ondanks veel nieuwbouw (waar zich vaak jonge gezinnen vestigen). Pijnacker-Nootdorp neemt plaats 341 in wat betreft het aandeel 67-plussers. Slechts in negen gemeenten is het aandeel dus nog lager. In 2005 was dat plaats 334. De vergrijzingsgraad is het hoogst in Bergen (NH), gevolgd door Laren, Valkenburg a/d Geul, Sluis en Renkum. Het laagste aandeel senioren kennen Urk, Utrecht, Almere, Amsterdam en Zeewolde.

⁶ Dit is een heterogene groep, die bestaat uit Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen (voor zover het om de eerste en tweede generatie gaat), maar ook uit statushouders, kenniswerkers uit bijvoorbeeld India en studenten uit China.

⁷ Opvallend is in Pijnacker-Nootdorp de toename van het aantal Chinezen, van 7 in 1996, via 89 in 2005 naar 549 in 2020. Mogelijk hangt dit samen met de TU (studenten) en high-tech bedrijven (expats) in Delft.

5. De demografische druk ligt in Pijnacker-Nootdorp en de benchmarkgemeenten iets boven het nationaal gemiddelde. Gezien de lage vergrijzingsgraad wordt dat in Pijnacker-Nootdorp vooral veroorzaakt door het relatief hoge aandeel inwoners in de leeftijdsklasse 0-17 jaar. De demografische druk neemt in Pijnacker-Nootdorp wat minder snel toe dan nationaal gemiddeld omdat jonge kinderen uit in de jaren nul gevestigde gezinnen geleidelijk de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt. Momenteel neemt Pijnacker-Nootdorp plaats 252 in op deze ranglijst, terwijl dat in 2015 nog plaats 86 was. Aangezien een lage demografische druk gunstig is, kan dit worden beschouwd als een positieve ontwikkeling. De demografische druk is het hoogst in de 'luxe suburbs' Laren, Bloemendaal, Heemstede, Wassenaar en Bergen (NH) en het laagst in de studentensteden Groningen, Amsterdam, Delft, Utrecht en Leiden.
6. De bruto participatiegraad ligt in Pijnacker-Nootdorp duidelijk boven het nationaal gemiddelde en het regionaal gemiddelde (de relevante werkregio) en ook iets boven het benchmarkgemiddelde. De bruto participatiegraad heeft zich in Pijnacker-Nootdorp iets ongunstiger ontwikkeld dan nationaal gemiddeld, hoewel dat recentelijk niet meer het geval is. Regionaal is sprake geweest van een benedengemiddelde ontwikkeling. Die achterblijvende ontwikkeling hangt mede samen met 'ontmoedigingseffecten'. Door een achterblijvende ontwikkeling van de werkgelegenheidsfunctie in de relevante werkregio (zie figuur 3.2.24) trekt in de voor Pijnacker-Nootdorp relevante werkregio een deel van de potentiële beroepsbevolking zich terug van de arbeidsmarkt. Dat geldt ook enigszins voor Pijnacker-Nootdorp, maar desalniettemin ligt de participatie op de arbeidsmarkt er nog steeds ruim boven het nationaal gemiddelde. Momenteel bezet Pijnacker-Nootdorp op de gemeentelijke ranglijst zelfs plaats 8; in 2005 was dat ook plaats 8 (en in de periode 2009-2013 werd de tweede plaats ingenomen). Urk is de gemeente met de hoogste bruto participatiegraad, gevolgd door Midden-Delfland, Renswoude, Horst aan de Maas en Houten, terwijl Vaals, Kerkrade, Westerwolde, Heerlen en Maastricht (vooral Zuid-Limburg dus) de laagste bruto participatiegraad kennen.
7. Voor de netto participatiegraad gelden soortgelijke ontwikkelingen als voor de bruto participatiegraad. Voor zover er verschillen zijn, wordt dat veroorzaakt door verschillen in werkloosheidspercentage. De relatieve score (zie het rechter deel van figuur 3.2.7) is voor Pijnacker-Nootdorp momenteel zelfs nog iets hoger dan de relatieve score voor de bruto participatiegraad doordat Pijnacker-Nootdorp een benedengemiddeld werkloosheidspercentage kent. Momenteel bezet Pijnacker-Nootdorp plaats 7 op de gemeentelijke ranglijst, in 2005 was dat plaats 5. De top-4 is gelijk aan de top-4 voor de bruto participatiegraad, met op nummer 5 hier Uitgeest. De vijf gemeenten met de laagste score zijn achtereenvolgens Vaals, Heerlen, Kerkrade, Westerwolde en Maastricht.
8. Voor Pijnacker-Nootdorp ligt de netto participatiegraad onder laag opgeleiden ruim boven het nationaal gemiddelde. Dat houdt dus in dat er blijkbaar veel kansen op werk zijn voor laag opgeleiden en/of dat zij sterk gemotiveerd zijn om te werken. Ook in de benchmarkgemeenten ligt de netto participatiegraad voor laag opgeleiden boven het nationaal gemiddelde. In de relevante werkregio is de netto participatiegraad onder laag opgeleiden juist lager dan het nationaal gemiddelde en blijft deze bovendien achter bij de nationale ontwikkeling (een dalende lijn in de rechter figuur). Dat heeft mede te maken met de situatie in Den Haag, waar in 2017/2019 de netto participatiegraad onder laag opgeleiden slechts 41.8% bedroeg. Regionaal liggen hier dus uitdagingen, maar Pijnacker-Nootdorp scoort relatief gunstig, hoewel de gemeente wat gedaald is op de gemeentelijke ranglijst, van 12 in 2005 naar 51 in 2019. De vijf gemeenten met de hoogste netto participatiegraad zijn Urk, Bunschoten, Zwartewaterland, Renswoude en Barneveld (gemeenten uit de 'Bible belt') en de vijf gemeenten met de laagste netto participatiegraad voor laag opgeleiden zijn Groningen, Rijswijk, Vaals Rotterdam en Maastricht.
9. Ook op de netto participatiegraad voor middelbaar opgeleiden scoort Pijnacker-Nootdorp gunstiger dan het nationaal gemiddelde, maar de 'voorsprong' op het nationaal gemiddelde is hier kleiner dan bij de laag opgeleiden en Pijnacker-Nootdorp blijft hier ook iets achter bij de benchmarkgemeenten. Ook hier blijft de relevante werkregio achter bij het nationaal gemiddelde.

- Pijnacker-Nootdorp is sinds 2005 vrijwel op dezelfde plaats blijven staan op de ranglijst (van 146 naar 144), met een kortstondige piek in 2009/2010 (plaats 2). Urk, Nieuwkoop, Tubbergen, Boekel en Dalfsen voeren hier de gemeentelijke ranglijst aan, terwijl Vaals, Maastricht, Groningen, Zeist en Delft het laagst scoren (in studentensteden zijn er relatief veel jongeren die niet participeren op de arbeidsmarkt; op het moment dat zij studeren hebben zij als hoogste opleiding havo of vwo en worden ze dus beschouwd als 'middelbaar opgeleid').
10. Ook onder hoog opgeleiden (die overigens een veel hogere netto participatiegraad kennen dan middelbaar opgeleiden en vooral laag opgeleiden) ligt de netto participatiegraad in Pijnacker-Nootdorp boven het nationaal gemiddelde en tevens boven het gemiddelde voor de benchmarkgemeenten en de relevante werkregio. De score is hier voor de relevante werkregio overigens (vergeleken met het nationaal gemiddelde) minder ongunstig dan voor laag en middelbaar opgeleiden. Pijnacker-Nootdorp is hier gestegen van plaats 48 in 2005 naar plaats 5 in 2019 (en bereikte in de jaren 2011-2013 zelfs de eerste plaats). Urk, Staphorst, Aalsmeer, Utrecht en Pijnacker-Nootdorp voeren hier de gemeentelijke ranglijst aan, terwijl Westerwolde, Vaals, Bergen (NH), Epe en Kerkrade de laagste vijf posities innemen.
 11. De opleidingsindex van de beroepsbevolking (een indicator voor het gemiddeld opleidingsniveau van de in een gebied wonende beroepsbevolking) ligt in Pijnacker-Nootdorp momenteel boven het nationaal gemiddelde, iets boven het gemiddelde van de benchmarkgemeenten en iets onder de relevante werkregio. Pijnacker-Nootdorp kent dus een hoog gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Momenteel wordt plaats 47 ingenomen. In 2005 was dat nog plaats 29. Utrecht is de gemeente met het hoogste gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking, gevolgd door Amsterdam, Leiden, Heemstede en Nijmegen (met uitzondering van Heemstede studentensteden). Het laagste gemiddelde opleidingsniveau kent Pekela, gevolgd door Achtkarspelen, Staphorst, Tholen en Zwartewaterland.
 12. Het aandeel laag opgeleiden in de totale beroepsbevolking lag in het verleden in Pijnacker-Nootdorp onder het nationaal gemiddelde, maar is gestaag toegenomen en ligt recentelijk zelfs boven het nationaal gemiddelde. Mogelijk hangt dit samen met het feit dat degenen die de afgelopen vijftien jaar naar Pijnacker-Nootdorp zijn verhuisd een lager gemiddeld opleidingsniveau kenden dan degenen die er reeds woonden. Zowel in de benchmarkgemeenten als in de relevante werkregio lag het aandeel gedurende de gehele periode iets onder het nationaal gemiddelde. Momenteel bezet Pijnacker-Nootdorp plaats 227 op de gemeentelijke ranglijst. In 2005 was dat nog plaats 310. Utrecht, Groningen, Leiden, Amsterdam en Heemstede (voornamelijk studentensteden) zijn de vijf gemeenten met het kleinste aantal laag opgeleiden in de beroepsbevolking, Staphorst, Zwartewaterland, Twenterand, Achtkarspelen en Reimerswaal voeren deze ranglijst aan.
 13. Het aandeel middelbaar opgeleiden in de beroepsbevolking heeft zich in Pijnacker-Nootdorp juist minder sterk ontwikkeld dan het nationaal gemiddelde. In de benchmarkgemeenten lag het aandeel veelal iets onder het nationaal gemiddelde en in de relevante werkregio wat verder onder het nationaal gemiddelde. Pijnacker-Nootdorp neemt momenteel plaats 335 in op de gemeentelijke ranglijst. Er zijn dus slechts vijftien gemeenten met een nog lager aandeel. In 2005 werd plaats 326 ingenomen. In Hardenberg, Someren, Pekela, Delfzijl en Oude IJsselstreek is het aandeel middelbaar opgeleiden het hoogst, in Utrecht, Amsterdam, Heemstede, Zeist en Oegstgeest het laagst.
 14. In de jaren voor de kredietcrisis (toen het aantal inwoners in de gemeente sterk groeide) is het aandeel van hoog opgeleiden in de beroepsbevolking in Pijnacker-Nootdorp duidelijk afgenomen, om daarna weer te stijgen. Momenteel ligt het aandeel van hoog opgeleiden in de beroepsbevolking ruim boven het nationaal gemiddelde en ook iets boven het gemiddelde in de relevante werkregio. Resumerend: mede als gevolg van grote inkomende migratie is het aandeel van laag opgeleiden in de beroepsbevolking toegenomen en van middelbaar opgeleiden afgenomen, terwijl het aandeel van hoog opgeleiden hoog bleef (met schommelingen door de tijd). In de relevante werkregio lag het aandeel van hoog opgeleiden ook ruim boven het nationaal

- gemiddelde en van middelbaar en laag opgeleiden eronder. Op de gemeentelijke ranglijst is Pijnacker-Nootdorp wat gezakt, van 25 in 2005 naar 36 in 2019. Utrecht, Amsterdam, Heemstede, Leiden en Zeist vormen hier de top-5, terwijl het aandeel hoog opgeleiden het laagst is in Pekela, Achtkarspelen, Tholen, Hardenberg en Den Helder.
15. In zowel Pijnacker-Nootdorp als in de benchmarkgemeenten is het werkloosheidspercentage ruim lager dan het nationaal gemiddelde, hoewel de 'voorsprong' op het nationaal gemiddelde wat afneemt (een stijgende lijn in de rechter figuur). Het werkloosheidspercentage voor de relevante werkregio is ruim hoger dan het nationaal gemiddelde en is bovendien sterker toegenomen. Pijnacker-Nootdorp scoort dus ruim gunstiger dan de relevante werkregio en vrijwel gelijk aan de benchmarkgemeenten. Inmiddels neemt Pijnacker-Nootdorp plaats 275 in. Er zijn dus 75 gemeenten met een nog lager werkloosheidspercentage. In 2005 werd nog positie 343 ingenomen (slechts zeven gemeenten met een nog lager werkloosheidspercentage). Kapelle, Veere, Renswoude, Reusel-De Mierden en Urk kennen de laagste werkloosheidspercentages, Rotterdam, Groningen, Leeuwarden, Den Haag en Enschede de hoogste.
 16. Jongeren kennen in het algemeen een wat hogere werkloosheid dan gemiddeld. Dat blijkt ook uit een vergelijking tussen de figuren voor het totale werkloosheidspercentage en het werkloosheidspercentage in de leeftijdsklasse 15-24 jaar. Niet alleen de totale werkloosheid, maar ook de jeugdwerkloosheid heeft zich in de relevante werkregio ongunstig ontwikkeld ten opzichte van het nationaal gemiddelde (een stijgende lijn in de rechter figuur). Dat is ook in Pijnacker-Nootdorp het geval, maar nog steeds ligt het werkloosheidspercentage in Pijnacker-Nootdorp iets onder het nationaal gemiddelde. Pijnacker-Nootdorp neemt momenteel plaats 92 in. In 2005 was dat nog plaats 248. De jeugdwerkloosheid is het hoogst in achtereenvolgens Rotterdam, Den Haag, Groningen, Leeuwarden en Vaals en het laagst in Reimerswaal, Schouwen-Duiveland, Veere, Tholen en Horst aan de Maas (maar liefst vier Zeeuwse gemeenten).
 17. Ook in de leeftijdsklasse 25-44 jaar heeft de werkloosheid in de relevante werkregio zich ongunstiger ontwikkeld dan het nationaal gemiddelde. Dat was ook in Pijnacker-Nootdorp het geval, waarbij het werkloosheidspercentage steeds ruim achterbleef bij het nationaal gemiddelde en vrijwel gelijk was aan het gemiddelde voor de benchmarkgemeenten. Er is sprake van een ongunstige ontwikkeling, want in 2019 werd positie 215 ingenomen op de gemeentelijke ranglijst, terwijl dat in 2005 nog plaats 328 was (slechts 22 gemeenten met een lager werkloosheidspercentage). Rotterdam, Groningen, Den Haag, Leeuwarden en Capelle aan den IJssel hebben te kampen met de hoogste werkloosheidspercentages voor deze leeftijdscategorie, terwijl de werkloosheid in Urk, Renswoude, Staphorst, Tubbergen en Kapelle het laagst is.
 18. Zowel in de benchmarkgemeenten als in de relevante werkregio heeft de werkloosheid zich in de leeftijdsklasse 45-74 jaar ongunstiger ontwikkeld dan het nationaal gemiddelde. Dat was in eerste instantie ook het geval voor Pijnacker-Nootdorp, maar de laatste jaren was de ontwikkeling van het werkloosheidspercentage daar relatief gunstiger dan het nationaal gemiddelde (een dalende lijn in de rechter figuur). Vergeleken met het nationaal gemiddelde is het werkloosheidspercentage in Pijnacker-Nootdorp dus relatief lager naarmate de leeftijd hoger is. Pijnacker-Nootdorp neemt momenteel plaats 344 in. Er zijn dus slechts zes gemeenten waar het werkloosheidspercentage in deze leeftijdsklasse nog lager is. In 2005 werd positie 338 ingenomen. Onder deze 'oudste' van de drie door het CBS onderscheiden leeftijdsklassen is het werkloosheidspercentage het hoogst in Rotterdam, Den Haag, Leeuwarden, Oldambt en Arnhem. Rotterdam, Den Haag en Leeuwarden staan dus voor alle drie leeftijdsklassen in de top-5 van gemeenten met het hoogste werkloosheidspercentage. In Urk, Bunschoten, Midden-Delfland, Lopik en Staphorst is de werkloosheid onder deze 'oudste' leeftijdsklasse het laagst.
 19. Voor het percentage van de inwoners van 18-66 jaar met een WW-uitkering zijn gegevens beschikbaar sinds 2007. Het gaat hier meer dan onder degenen met een bijstandsuitkering om een wat kortere werkloosheidsduur. Zowel Pijnacker-Nootdorp als de benchmarkgemeenten en de relevante werkregio scoren gunstiger dan het nationaal gemiddelde, maar de *ontwikkeling* is wel in alle drie gebieden ongunstiger dan de nationaal gemiddelde ontwikkeling (stijgende lijnen in het

- rechter deel van de grafiek). Het WW-percentage in Pijnacker-Nootdorp lag overigens wel gedurende de gehele periode sinds 2007 onder het niveau in de benchmarkgemeenten en de relevante werkregio. Momenteel neemt Pijnacker-Nootdorp plaats 300 in. Dat is vrij gunstig, maar wel een teruggang ten opzichte van 2007, toen plaats 342 resulteerde (slechts acht gemeenten met een lager werkloosheidspercentage). Emmen, Borger-Odoorn, Venlo, Achtkarspelen en Harlingen (vier gemeenten uit het Noorden) kennen relatief het grootste aantal WW'ers, Urk, Renswoude, Staphorst, Barneveld en Hardinxveld-Giessendam (de 'Bible belt') het laagste.
20. Door de tijd vergelijkbare gegevens over het percentage van de inwoners met een bijstandsuitkering zijn slechts sinds 2011 beschikbaar. In de relevante werkregio ligt dit percentage duidelijk boven het nationaal gemiddelde. Met name de stedelijke gebieden, zoals Den Haag, dragen daaraan bij: zij kennen een aanzienlijke omvang van langdurig werklozen (het 'granieten bestand'). Zowel in Pijnacker-Nootdorp als in de benchmarkgemeenten ligt het percentage bijstandsgerechtigden ruim onder het nationaal gemiddelde. Pijnacker-Nootdorp neemt momenteel positie 280 in, terwijl dat in 2011 positie 246 was. Het relatief grootste aantal bijstandsontvangers resulteert voor Rotterdam, Heerlen, Leeuwarden, Arnhem en Den Haag, terwijl er in Friese Waddeneilanden, Zoeterwoude, Sint Anthonis, Reusel-De Mierden en Scherpenzeel juist weinig inwoners afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering.
 21. Nationaal zijn de gemiddelde verkoopprijzen van woningen tot de kredietcrisis gestegen, om daarna tot 2013 te dalen. Sindsdien zijn de prijzen in steeds sneller tempo gestegen. De prijzen zijn in Pijnacker-Nootdorp en in de benchmarkgemeenten in de afgelopen vijftien jaar ongeveer even sterk gestegen als het nationaal gemiddelde (een vrijwel horizontale lijn in het rechter deel van de figuur), maar in de relevante woonregio iets sterker gestegen dan het nationaal gemiddelde, met schommelingen in de tijd. De gemiddelde verkoopprijzen liggen in de relevante woonregio wel iets onder het niveau van de verkoopprijzen in Pijnacker-Nootdorp en de benchmarkgemeenten. Opgemerkt moet hierbij worden dat niet is gecorrigeerd voor eventuele lokale/regionale verschillen in oppervlakte/inhoud en kwaliteit van de woningen. Vooral de *ontwikkeling* van de woningprijzen is hier daarom relevant. Momenteel staat Pijnacker-Nootdorp op plaats 48, in 2005 was dat plaats 99. De hoogste gemiddelde verkoopprijzen van woningen resulteren voor Bloemendaal, Blaricum, Laren, Wassenaar en Heemstede. Daarbij speelt overigens een rol dat daar ook veel grote huizen staan. Naar gemiddelde vierkante meter prijzen gerekend voert Amsterdam de ranglijst aan. De laagste gemiddelde verkoopprijzen gelden in Delfzijl, Pekela, Brunssum, Den Helder en Oldambt (drie maal oostelijk Groningen).
 22. De ontwikkeling van de WOZ-waarde volgt met enige vertraging de ontwikkeling van de verkoopprijzen. Voor Pijnacker-Nootdorp en de benchmarkgemeenten komen de relatieve scores ten opzichte van het nationaal gemiddelde (het rechter deel van de grafiek) in vrij sterke mate overeen. In de relevante woonregio blijft de gemiddelde WOZ-waarde iets achter bij het nationaal gemiddelde (in tegenstelling tot de verkoopprijzen). De WOZ-waarde is in de relevante regio wat minder sterk gestegen dan de gemiddelde verkoopprijzen. Pijnacker-Nootdorp bezet op dit moment plaats 46 op de gemeentelijke ranglijst, terwijl dat in 2011 plaats 87 was. Dezelfde vijf gemeenten als bij de gemiddelde verkoopprijzen (maar in een iets andere volgorde) voeren hier de ranglijst aan, namelijk achtereenvolgens Bloemendaal, Laren, Blaricum, Wassenaar en Heemstede. De laagste gemiddelde WOZ-waarde kennen woningen in Delfzijl, Pekela, Heerlen, Kerkrade en Appingedam (gemeenten in oostelijk Groningen en zuidelijk Limburg).
 23. Het aantal arbeidsplaatsen is uitgedrukt als index ten opzichte van 2005 = 1. Uit de figuur blijkt dat het aantal arbeidsplaatsen zowel in Pijnacker-Nootdorp als in de benchmarkgemeenten sterker is gegroeid dan het nationaal gemiddelde, terwijl de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen in de relevante werkregio iets achterbleef bij het nationaal gemiddelde. In bijna vijftien jaar tijd (2005-2019) is het aantal arbeidsplaatsen in Pijnacker-Nootdorp met bijna 35% toegenomen. Wat betreft de procentuele ontwikkeling in de periode 2005-2019, neemt Pijnacker-Nootdorp daarmee plaats 32 in. De sterkste procentuele toename van het aantal arbeidsplaatsen in de periode 2005-2019 (dat kan soms vanaf een lage basis zijn) realiseerden Lansingerland, Barendrecht, Urk,

- Veldhoven (onder andere ASML) en Oostzaan, de sterkste afname kenden Leidschendam-Voorburg, Nuenen c.a., Best, Delfzijl en Beverwijk.
24. Bepalend voor de arbeidsmarktperspectieven van de bevolking is vooral het aantal arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar (de potentiële beroepsbevolking): de 'werkgelegenheidsfunctie'. Doordat het aantal inwoners van 18-66 jaar in Pijnacker-Nootdorp nog wat sterker is toegenomen dan het aantal arbeidsplaatsen is de werkgelegenheidsfunctie iets afgenomen. Omdat nationaal wel sprake was van een toename is de relatieve score (het rechter deel van de grafiek) nog wat sterker afgenomen. Dit is een belangrijk verschil met de benchmarkgemeenten, waar de werkgelegenheidsfunctie juist is toegenomen. Bovendien heeft de werkgelegenheidsfunctie zich in de relevante werkregio ongunstiger ontwikkeld dan het nationaal gemiddelde. Wanneer de werkgelegenheidsfunctie zich in de eigen gemeente ongunstig ontwikkelt (zoals in Pijnacker-Nootdorp), zou men eventueel elders in de regio kunnen gaan werken. De voor Pijnacker-Nootdorp relevante werkregio (waar het overgrote deel van de werkende inwoners van Pijnacker-Nootdorp werkzaam is) biedt echter geen alternatief voor een teruglopende werkgelegenheidsfunctie in de eigen gemeente. Dat resulteert daarom in een teruglopende netto participatiegraad (zie figuur 3.2.7). Dat de netto participatiegraad in Pijnacker-Nootdorp veel hoger ligt dan de werkgelegenheidsfunctie hangt samen met het feit dat velen uit Pijnacker-Nootdorp buiten hun eigen gemeente werken (onder andere in Den Haag en Delft): de uitgaande pendel is ruim hoger dan de inkomende pendel. Gaan werken buiten de regio is voor hoog opgeleiden (met gemiddeld grote pendelafstanden) een optie, maar voor middelbaar en vooral laag opgeleiden veel minder. De teruglopende werkgelegenheidsfunctie wordt daardoor in Pijnacker-Nootdorp vooral zichtbaar in de terugvallende netto participatiegraad voor laag opgeleiden, terwijl de netto participatiegraad voor hoog opgeleiden zelfs nog iets is gestegen. Momenteel bezet Pijnacker-Nootdorp plaats 323 op de gemeentelijke ranglijst. In 2005 was dat nog plaats 271. De vijf gemeenten met de hoogste werkgelegenheidsfunctie in 2019 zijn Son en Breugel, Haarlemmermeer, Zoeterwoude (met onder andere Heineken), Veldhoven en Zwolle. Westervoort, Simpelveld, Voerendaal. Pekela en Vaals leveren de minste arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar. Drie van deze gemeenten liggen in zuidoostelijk Limburg.
25. Het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden exclusief studenten ligt in Pijnacker-Nootdorp ruim boven het nationaal gemiddelde en ook boven het gemiddelde in de benchmarkgemeenten. In de relevante woonregio bleef het gemiddeld besteedbaar inkomen gedurende de gehele periode iets achter bij het nationaal gemiddelde. De verschillen worden onder andere bepaald door de gemiddelde huishoudensgrootte: wanneer het aantal personen met inkomen per huishouden hoger is, zal veelal ook het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden hoger zijn. En de gemiddelde huishoudensgrootte is in Pijnacker-Nootdorp bijvoorbeeld groter dan in Den Haag en studentenstad Delft. Wat betreft het gemiddeld inkomen per huishouden staat Pijnacker-Nootdorp in de subtop (plaats 26, terwijl in 2005 sprake was van plaats 35). Blaricum, Bloemendaal, Wassenaar, Laren en Heemstede vormen de top-5 (dezelfde gemeenten als bij de verkoopprijzen en WOZ-waarde van woningen). In Heerlen, Kerkrade, Pekela, Appingedam en Oldambt zijn de gemiddelde huishoudensinkomens het laagst.
26. Het gemiddeld inkomen per persoon neemt gestaag toe (waarbij overigens geen inflatiecorrectie heeft plaatsgevonden). In Pijnacker-Nootdorp ligt het gemiddeld inkomen (het gemiddelde voor het 'persoonlijk inkomen' en het 'gestandaardiseerd inkomen') ruim boven het nationaal gemiddelde en de laatste jaren ook iets boven het gemiddelde voor de benchmarkgemeenten. In de relevante woonregio ligt het gemiddeld inkomen boven bij het nationaal gemiddelde, maar blijft de ontwikkeling iets achter bij de nationale trend (een dalende lijn in de rechter figuur). Terwijl Pijnacker-Nootdorp in 2005 nog positie 35 innam, wordt inmiddels positie 26 bezet. De top-5 van gemeenten met de hoogste scores bestaat uit de 'usual suspects', namelijk achtereenvolgens Blaricum, Wassenaar, Bloemendaal, Laren en Heemstede. En ook in de staart van de ranglijst staan veel oude bekenden, namelijk respectievelijk Pekela, Stads kanaal, Kerkrade, Oldambt en Enschede.

27. Het gemiddeld vermogen per huishouden is, na een afname in de eerste jaren na de kredietcrisis (onder andere als gevolg van een dalende gemiddelde woningwaarde - een onderdeel van het vermogen), sterk gestegen. Dat geldt nationaal, en ook in Pijnacker-Nootdorp, de benchmarkgemeenten en de relevante woonregio. Alle drie gebieden kenden sinds 2011 ook een wat gunstiger ontwikkeling dan het nationaal gemiddelde (een stijgende lijn in het rechterdeel van figuur 3.2.27). Pijnacker-Nootdorp zag de positie op de ranglijst stijgen van 143 in 2005 naar 110 in 2019. De top-5 wordt weer gevormd door het bekende lijstje van 'luxe suburbs': Laren, Blaricum, Bloemendaal, Wassenaar en Heemstede. Kerkrade is de gemeente met het laagste gemiddelde vermogen per huishouden, gevolgd door Heerlen, Den Helder, Brunssum en Pekela.

Totaalscore

Aan de hand van de tien kernindicatoren is een totaalscore voor de Sociaal-Economische Dynamiek bepaald (zie het kader 'Keuze kernindicatoren'). Daartoe zijn voor elke kernindicator per jaar de scores omgezet in rapportcijfers op soortgelijke wijze als in het economisch rapport (een range van 3 tot 10, met een gemiddelde van 6.5). De ongewogen som levert dan de eindscore op. Het resultaat staat in figuur 3.3 voor Pijnacker-Nootdorp en de benchmarksteden. In figuur 3.4 staat de ontwikkeling van de rapportcijfers voor de individuele kernindicatoren. In tabel 3.2 staan de posities van Pijnacker-Nootdorp en de individuele benchmarkgemeenten in 2005 en 2019.

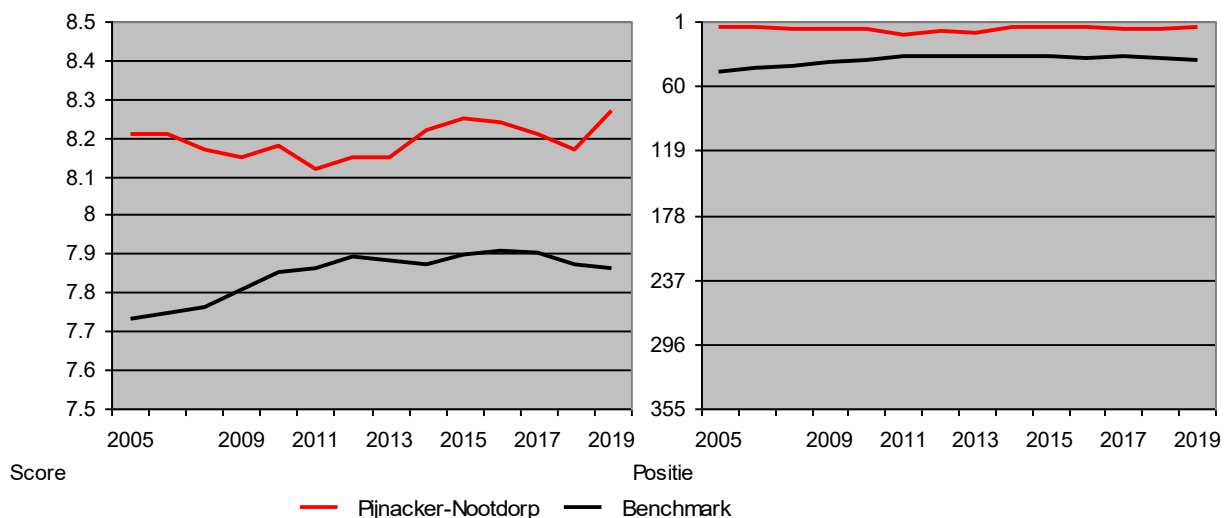
Keuze kernindicatoren

Van de 27 indicatoren hebben er tien de status van 'kernindicator' gekregen. Bij de keuze speelden de volgende criteria een rol:

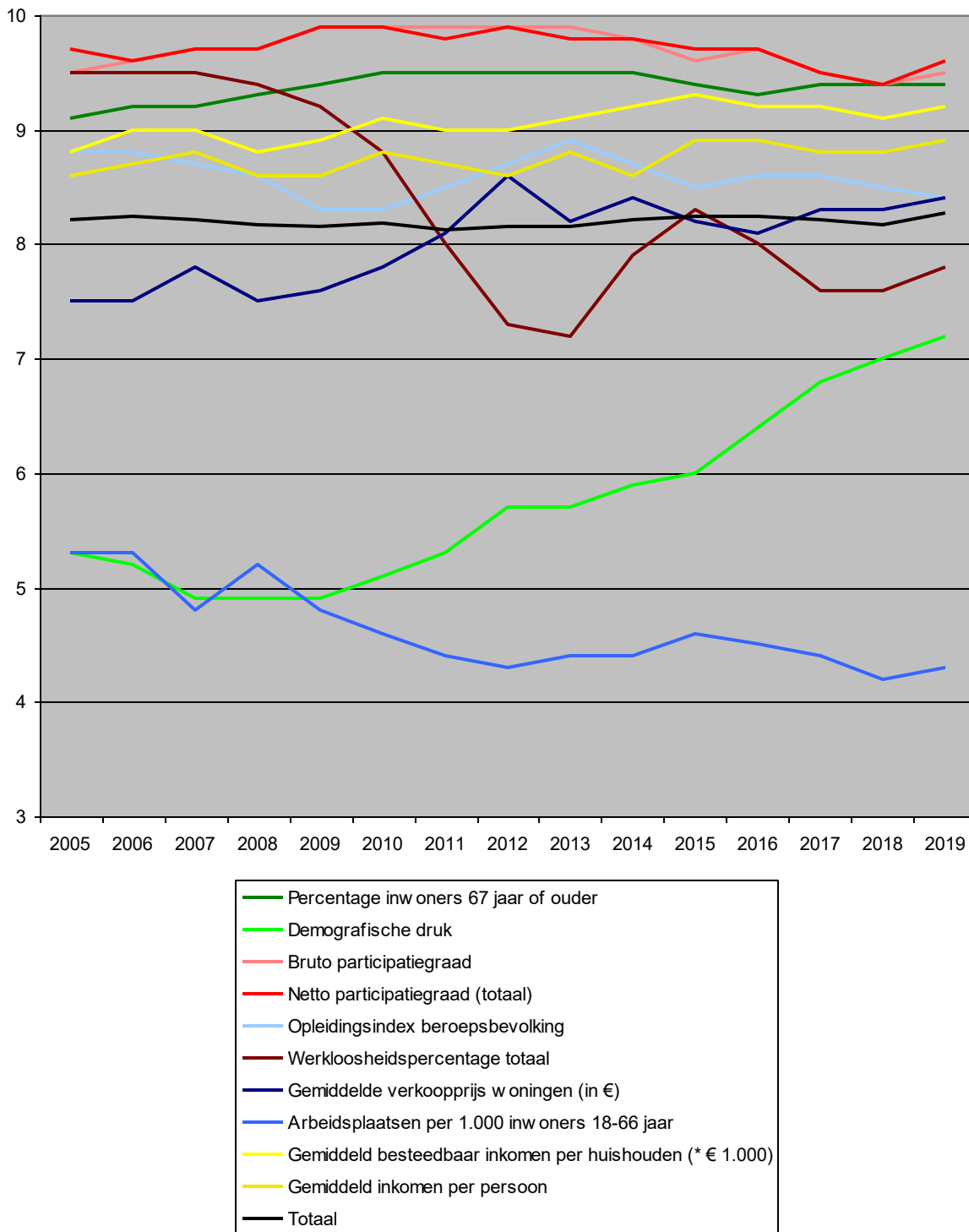
- Gegevens moeten voor de volledige periode 2005-2019 beschikbaar zijn.
- De indicator moet betrekking hebben op de volledige populatie (dus niet alleen een bepaald opleidingsniveau of een bepaalde leeftijdsklasse).
- Er wordt geen gebruik gemaakt van groeicijfers of groei-indexen (zoals van het aantal inwoners of het aantal arbeidsplaatsen: de indicatoren 1 en 23): de kans op een (grote) verandering in positie is daarvoor in het begin van de periode namelijk veel groter dan aan het einde van de periode. Procentuele groeicijfers op hun beurt worden, vooral bij wat kleinere gemeenten, in hoge mate door toeval bepaald, waardoor zij op en neer kunnen 'zwiepen' en daardoor een onevenredige invloed hebben op de totaalscore (omdat de scores op andere indicatoren slechts geleidelijk wijzigen in de tijd).

De tien kernindicatoren voldoen als enige aan alle drie criteria.

Figuur 3.3 Score Sociaal-Economische Dynamiek Pijnacker-Nootdorp en benchmarkgemeenten

Figuur 3.4 Ontwikkeling rapportcijfers kernindicatoren Pijnacker-Nootdorp 2005-2019

Met wat ups and downs is de score op de Sociaal-Economische Dynamiek in Pijnacker-Nootdorp gestegen sinds 2011 (toen van alle jaren de laagste positie op de ranglijst werd bereikt, namelijk nummer 11). Pijnacker-Nootdorp neemt momenteel in de nationale ranglijst van gemeenten een zeer hoge positie in, namelijk plaats 7 (dezelfde positie als in 2005).

De participatiegraden scoren gedurende de gehele periode hoog (zie figuur 3.4), terwijl het werkloosheidspercentage wat terugviel (na een zeer hoge score - dus een relatief lage werkloosheid - in de jaren nul). De vergrijzingsgraad is laag in Pijnacker-Nootdorp, terwijl de demografische druk het afgelopen decennium duidelijk is afgenomen. De scores op de twee 'materiële welvaartsindicatoren' (inkomen per huishouden en per persoon) zijn, met wat schommelingen in de tijd, gestegen. De opleidingsindex scoort gedurende de gehele periode ruim bovengemiddeld, en neemt recentelijk wat af (relatief ten opzichte van de nationale trend; in absolute zin is nog sprake van een toename). De gemiddelde verkoopprijzen van woningen zijn vooral in de periode 2005-2012 toegenomen, maar volgen sindsdien ongeveer de nationale trend. De werkgelegenheidsfunctie tenslotte neemt af, hoewel daar sinds 2012 minder sprake van is.

De gemiddelde score in de benchmarkgemeenten blijft achter bij Pijnacker-Nootdorp, maar die score is wel sterk gestegen, vooral in de periode 2005-2012 (zie tabel 3.2). Recentelijk zakt de score weer wat terug. Onder de tien benchmarkgemeenten bevinden zich overigens maar liefst drie gemeenten die in de nationale top-4 staan. Zeven benchmarkgemeenten staan in de top-50 en slechts Voorschoten bereikt de top-100 niet. De benchmarkgemeenten van Pijnacker-Nootdorp vormen dus een select gezelschap met veelal hoge tot zeer hoge scores op de Sociaal-Economische Dynamiek.

Tabel 3.2 Positie score Sociaal-Economische Dynamiek, 2005 en 2019

Gemeente	Positie 2005	Positie 2019
Pijnacker-Nootdorp	7	7
Houten	1	1
Midden-Delfland	6	2
Lansingerland	5	4
Teylingen	13	11
Albrandswaard	14	15
Zuidplas	32	27
Stichtse Vecht	23	49
Hendrik-Ido-Ambacht	135	64
Overbetuwe	109	75
Voorschoten	140	121
Benchmark gemiddeld	48	37

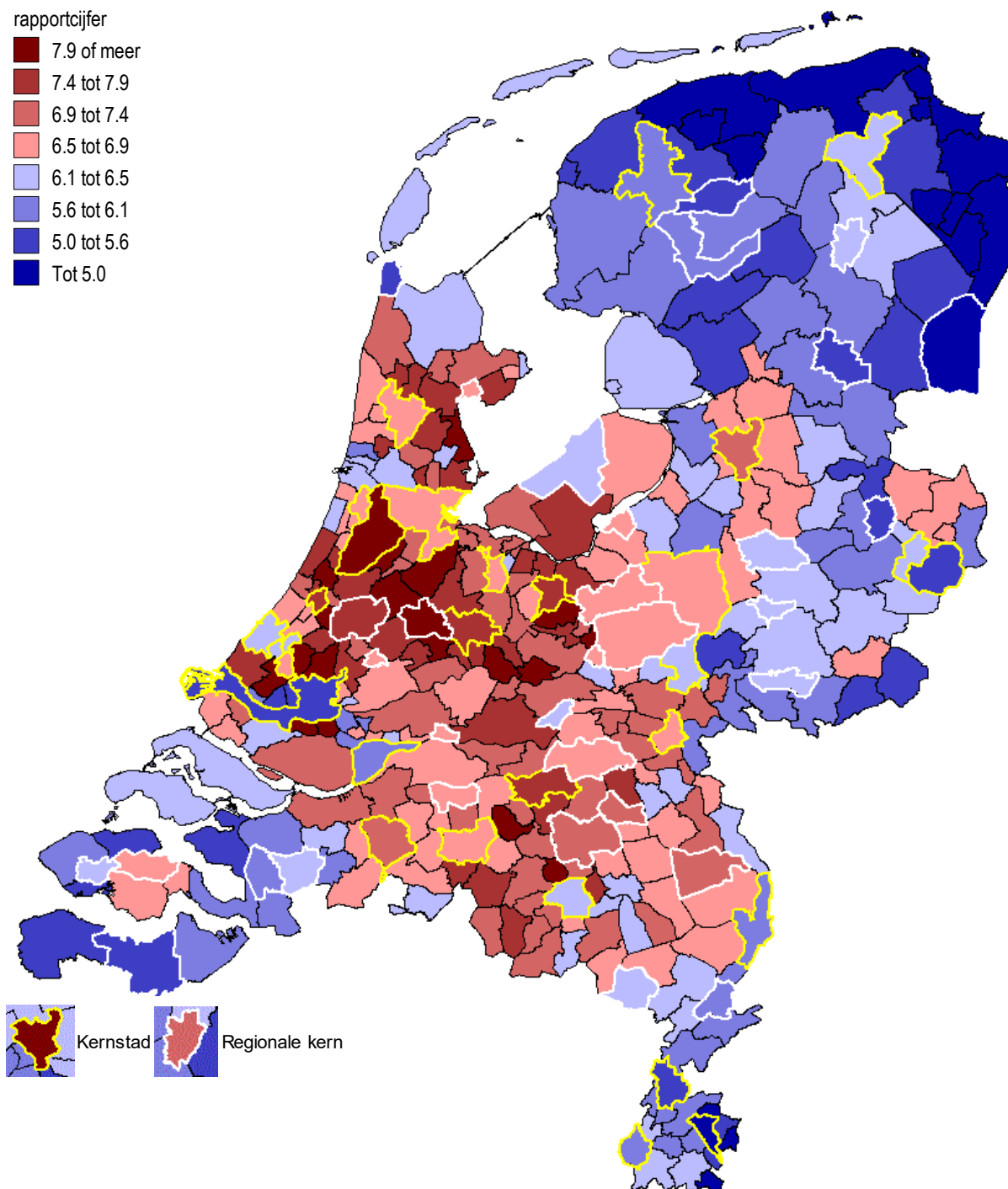
3.3 Sociaal-Economische Dynamiek per gemeente

In figuur 3.5a en figuur 3.5b staan de totaalscores voor de Sociaal-Economische Dynamiek voor 2005 en 2019 per gemeente op de kaart. In 2005 kenden dertien van de 28 kernsteden een benedengemiddelde score op de Sociaal-Economische Dynamiek. Daaronder bevonden alle acht kernsteden in de nationaal decentraal gelegen delen van Nederland, drie kernsteden in de Zuidvleugel van de Randstad, Arnhem en Eindhoven. In 2019 was dit aantal verminderd tot tien kernsteden (Arnhem, Eindhoven en Den Haag scoren in 2019 bovengemiddeld, terwijl dat in 2005 nog niet zo was).

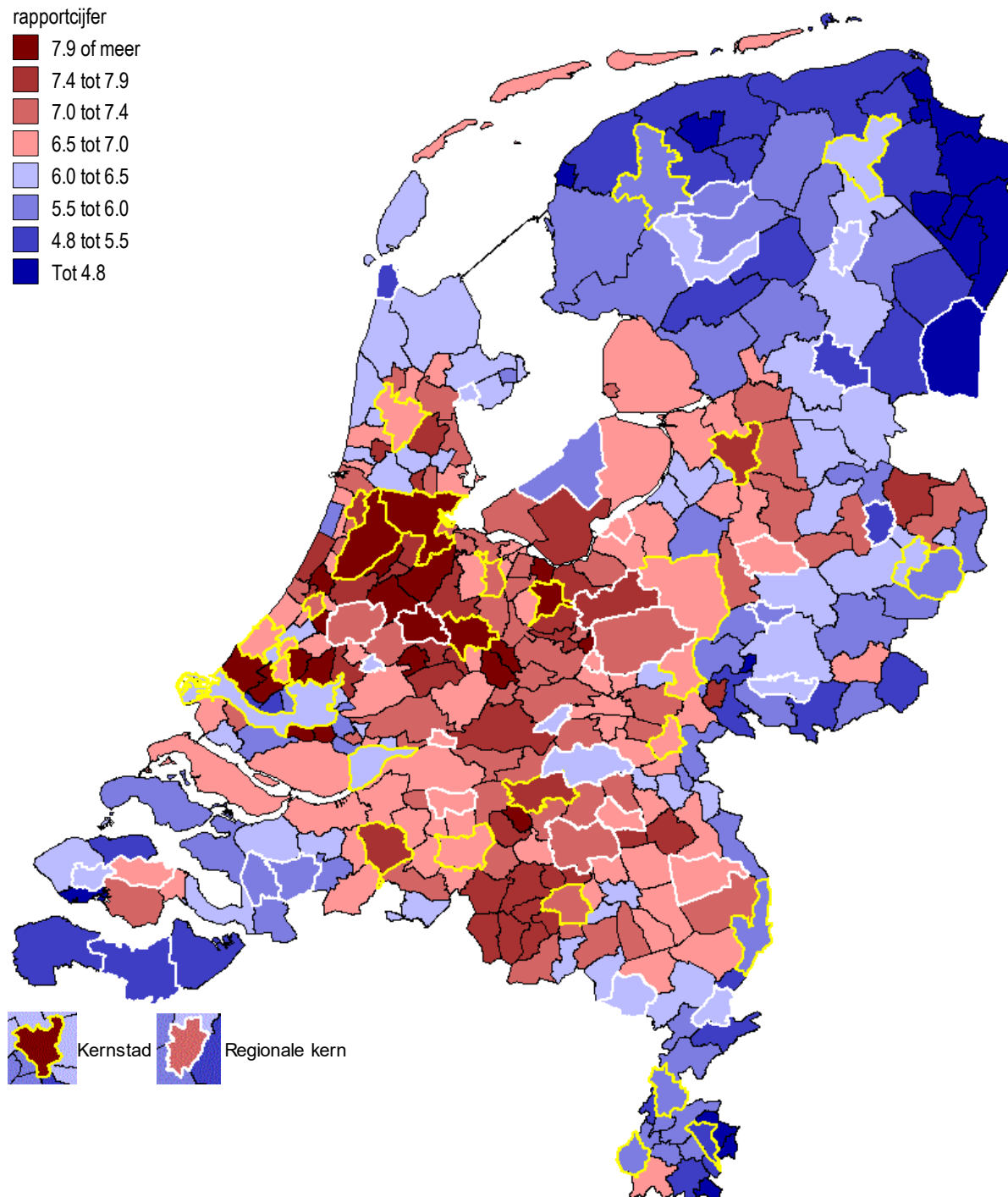
Vooraf in nationaal decentraal gelegen delen van Nederland als het Noorden, Limburg en Achterhoek/zuidelijk Twente bereiken gemeenten zelden een bovengemiddelde score. In het Noorden zijn de uitzonderingen daarop de vier Friese Waddeneilanden en Meppel. In Limburg scoren vijf gemeenten bovengemiddeld (waarvan één in het zuidelijk deel). In Zeeland scoren drie van de vier gemeenten op Zuid-Beveland bovengemiddeld. In grote delen van de Randstad en aangrenzende gebieden in Alkmaar/West-Friesland, Gelderland, Noord-Brabant (met uitzondering van het westelijk deel) en de regio Zwolle resulteren bovengemiddelde scores op de Sociaal-Economische Dynamiek. In de Randstad was in 2019 slechts voor diverse gemeenten in Rijnmond/Drechtsteden regelmatig geen sprake van een bovengemiddelde score.

Het ruimtelijk patroon is tussen 2005 en 2019 vrij stabiel gebleven (vergelijk de figuren 3.4a en 3.4b). Desalniettemin zijn er specifieke verschuivingen geweest tussen 2005 en 2019 (zie figuur 3.6).

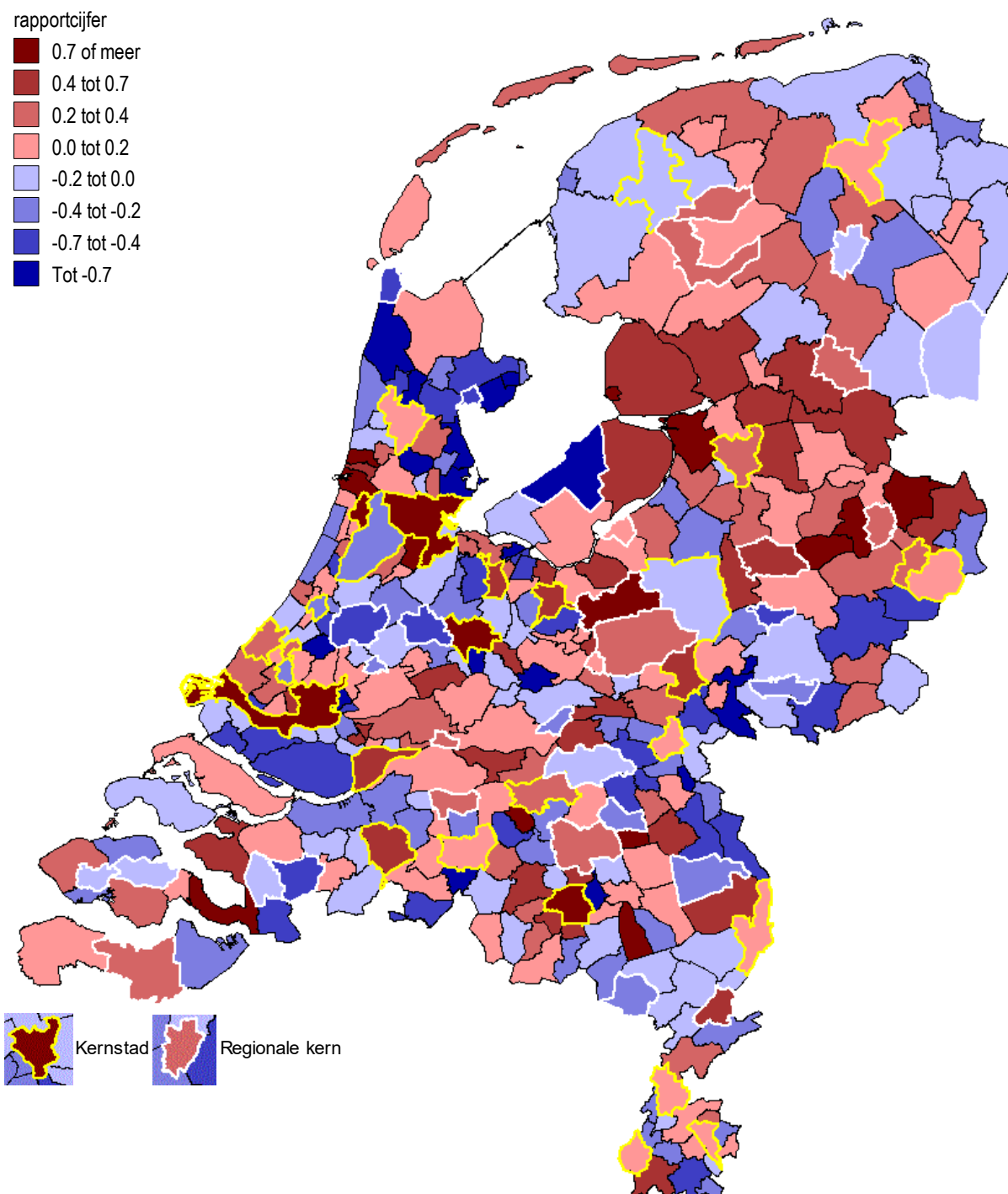
Figuur 3.5a Rapportcijfer sociaal-economische ontwikkeling, 2005

Figuur 3.5b Rapportcijfer sociaal-economische ontwikkeling, 2019

Figuur 3.6 Verandering score Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Opvallend is dat 23 van de 28 kernsteden hun score hebben verbeterd tussen 2005 en 2019. Dat geldt slechts niet voor Leeuwarden, Apeldoorn, Haarlemmermeer, Leiden en Delft. Dat past in de trend van de toenemende populariteit van stedelijke gebieden bij mensen en bedrijven.

Van de 17 groeikernen kent er slechts één een toename van het rapportcijfer, namelijk Duiven. Van de groeikernen resulteerde de sterkste afname in rapportcijfer tussen 2005 en 2019 voor Nieuwegein, gevolgd door achtereenvolgens Zoetermeer, Heerhugowaard, Capelle aan den IJssel, Lelystad, Huizen, Nissewaard, Leusden, Hellevoetsluis, Westervoort, Hoorn, Purmerend, Haarlemmermeer, Etten-Leur,

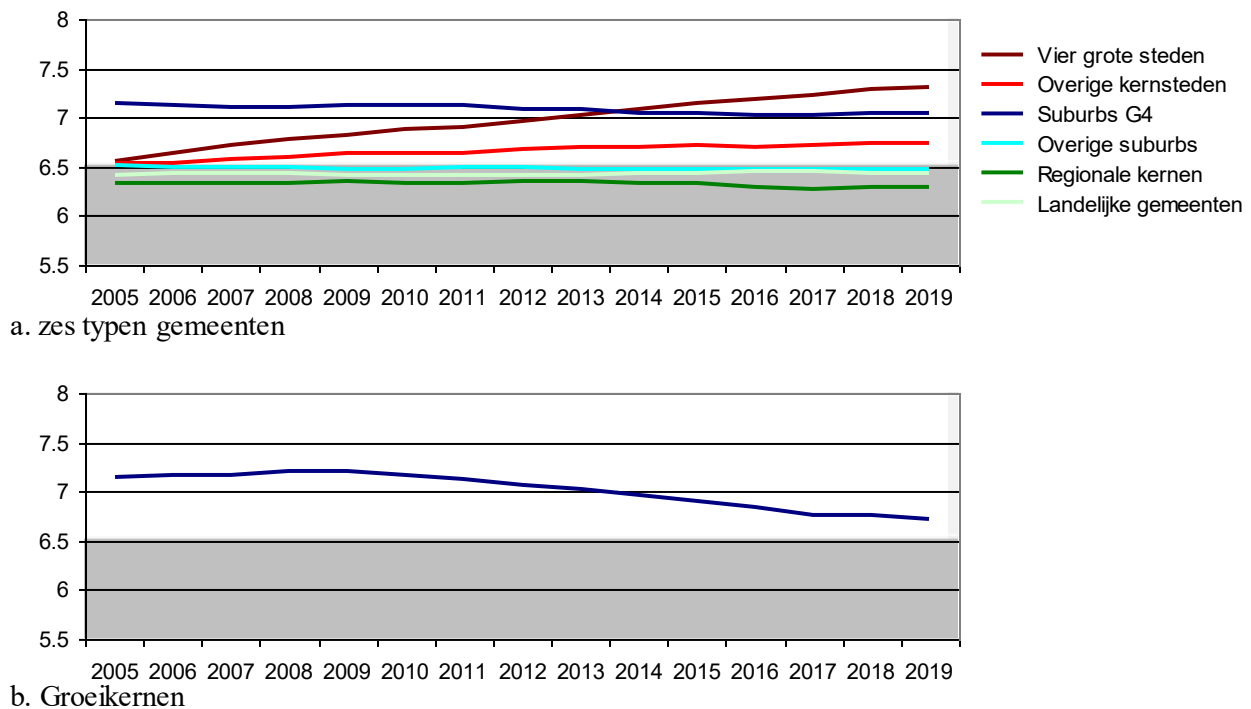
Almere en Houten⁸. Duiven, Houten en Almere zijn dus de groeikernen die hun positie het best hebben kunnen handhaven, terwijl groeikernen als Nieuwegein, Zoetermeer, Heerhugowaard en Capelle aan den IJssel het sterkst terugvielen.

In de Randstad verbeterden vooral de meest verstedelijkte delen hun positie op de ranglijst. Buiten de Randstad verbeterden zeker niet alleen delen van de aangrenzende provincies Noord-Brabant, Gelderland en Flevoland hun positie. Vrijwel geheel Overijssel kent bijvoorbeeld een (soms zeer) positieve ontwikkeling. Dat geldt ook voor delen van Zeeland en voor oostelijk Friesland. Daarbij gaat het overigens veelal wel om een verbetering van de positie vanaf een lage basis, want veel van deze gemeenten kenden in 2019 nog steeds een benedengemiddelde score.

Ontwikkelingen naar typen gemeenten

Door Bureau Louter zijn gemeenten ingedeeld naar typen. In figuur II.1 in bijlage II staat daarvan een kaartbeeld. In figuur 3.7a is de indeling enigszins aangepast. De kernsteden en subkernen zijn samengevoegd en vervolgens verdeeld naar de vier grote steden en de overige kernsteden. Ook de twee typen suburbane gemeenten uit figuur II.1 zijn in figuur 3.7 herverdeeld, namelijk naar suburbane gemeenten in de vier grootstedelijke stadsgewesten en overige suburbane gemeenten. Tenslotte zijn regionale kernen en landelijke gemeenten onderscheiden. Afzonderlijk is de gemiddelde ontwikkeling voor de groep van zeventien groeikernen bepaald. Tevens is in figuur 3.8 een onderverdeling gemaakt naar kernsteden, suburbane gemeenten, regionale kernen en landelijke gemeenten, steeds met een onderscheid naar de Randstad, de Intermediaire Zone en nationaal decentrale regio's (zie figuur II.3).

Figuur 3.7 Rapportcijfer Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Uit figuur 3.7a blijkt dat de hoogste score voor de Sociaal-Economische Dynamiek in 2019 resulteert voor de vier grote steden, gevolgd door hun suburbs. De vier grootstedelijke stadsgewesten kennen dus de

⁸ Officieel hebben ook Alkmaar, Amersfoort en Helmond de status van groeikern gehad. Zij hadden op het moment van aanwijzen echter al een dermate grote omvang dat de toevoeging aan de woningvoorraad in verhouding tot de al bestaande woningvoorraad duidelijk kleiner was dan in de andere groeikernen.

hoogste Sociaal-Economische Dynamiek. Daarna volgen de overige kernsteden. Tussen de overige suburbs en de landelijke gemeenten zijn de verschillen klein. De gemiddelde scores voor regionale kernen blijven daar wat bij achter. In de periode 2005-2019 is de Sociaal-Economische Dynamiek toegenomen in de kernsteden. Dat geldt vooral voor de vier grote steden. De overige kernsteden stabiliseerden hun positie vanaf 2014. Binnen de vier grootstedelijke stadsgewesten hebben de vier grote steden een duidelijk sterkere ontwikkeling gekend dan hun suburbs. Ook in de overige stadsgewesten kenden de kernsteden een sterkere ontwikkeling van de Sociaal-Economische Dynamiek dan hun suburbs. Enerzijds hebben stadsgewesten dus een hogere score en gunstiger ontwikkeling van de Sociaal-Economische Dynamiek gerealiseerd dan landelijke gebieden, anderzijds hebben binnen de stadsgewesten de kernsteden een gunstiger ontwikkeling van de Sociaal-Economische Dynamiek vertoond dan hun suburbs. In de landelijke gebieden is het niet zo dat de regionale kernen een gunstiger ontwikkeling kenden dan de landelijke gemeenten: de gemiddelde score voor regionale kernen ging van gemiddeld 6.33 in 2005 naar gemiddeld 6.29 in 2019, terwijl de gemiddelde score voor landelijke gemeenten iets toenam, namelijk van 6.41 in 2005 naar 6.44 in 2018.

Uit figuur 3.7b wordt duidelijk dat de Sociaal-Economische Dynamiek in groeikernen sinds 2009 achterblijft bij het gemiddelde (de lijn daalt sindsdien). In de periode 2005-2009 was dat nog niet het geval. Ook in 2019 scoren de groeikernen overigens nog een bovengemiddelde Sociaal-Economische Dynamiek, maar de score is wel afgenomen van 7.17 in 2005 naar 6.70 in 2019.

Slechts in nationaal decentraal gelegen regio's blijft de score op de Sociaal-Economische Dynamiek voor de kernsteden achter bij het nationaal gemiddelde (zie figuur 3.8a). Wel is de score sinds 2005 iets verbeterd, maar zowel wat betreft het niveau in 2019 als wat betreft de ontwikkeling in de periode 2005-2019 presteren de kernsteden in de drie andere delen van Nederland duidelijk beter. De vier grote steden hebben daarbij de sterkste toename doorgemaakt en scoren inmiddels hoger dan de kernsteden in de Intermediaire Zone en slechts iets lager dan de overige kernsteden in de Randstad.

De suburbane gemeenten in de Randstad kennen een hogere score op de Sociaal-Economische Dynamiek dan de suburbane gemeenten in de Intermediaire Zone en een veel hogere score dan de suburbane gemeenten in de nationaal decentraal gelegen regio's. In de suburbane gemeenten rond de vier grote steden en in de Intermediaire Zone zijn de scores op de Sociaal-Economische Dynamiek iets teruggefallen in de periode 2005-2019 en in de overige Randstad en in de nationaal decentraal gelegen stadsgewesten blijven de scores ongeveer gelijk.

Ook voor regionale kernen resulteren de hoogste scores in de Randstad en de laagste in nationaal decentraal gelegen regio's. Met uitzondering van nationaal decentraal gelegen regio's is sprake van een lichte afname van de score op de Sociaal-Economische Dynamiek.

Voor landelijke gemeenten tenslotte zijn de scores in de Randstad wat hoger dan in de Intermediaire Zone en vooral dan in de landelijke gemeenten in nationaal decentraal gelegen regio's.

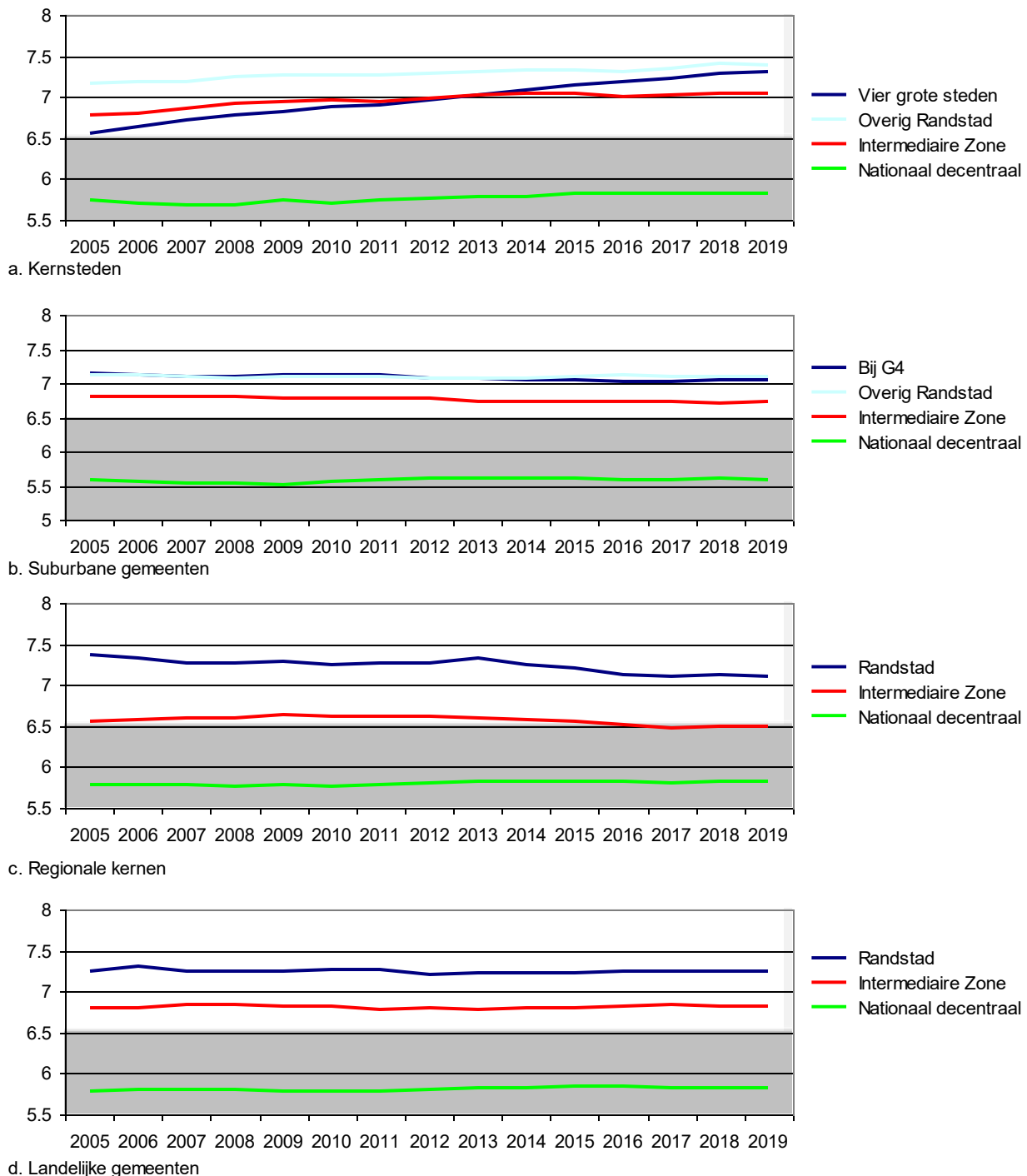
Hoog en laag scorende gemeenten

In tabel 3.3 staan de tien gemeenten met de hoogste score op Sociaal-Economische Dynamiek en de tien gemeenten met de laagste score op Sociaal-Economische Dynamiek in 2019.

De tien gemeenten met de laagste score op de Sociaal-Economische Dynamiek liggen voornamelijk in oostelijk Groningen (zes maal) en zuidoostelijk Limburg (drie maal), aangevuld met Emmen. Dit zijn bij uitstek gebieden die bekend staan als (demografische) 'krimpgebieden'. Bij de tien gemeenten met de hoogste score op de Sociaal-Economische Dynamiek is er meer sprake van variatie. Er staan drie kernsteden in de top-10 (Utrecht, Haarlemmermeer en Amersfoort) en zes suburbane gemeenten van grote steden, waaronder drie rond Rotterdam (Lansingerland, Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp), aangevuld met Houten, Bunnik en Aalsmeer. Renswoude (bij Amersfoort) completeert de top-10. Ruimtelijk zijn er dus drie gebieden met top-10 gemeenten, namelijk rond Rotterdam, bij Utrecht/Amersfoort en bij Haarlemmermeer.

In de top-10 voor de ontwikkeling van de totaalscores tussen 2005 en 2019 (zie tabel 3.4a) staan vier kernsteden uit de Randstad (waarvan drie uit de Noordvleugel), namelijk Amsterdam, Rotterdam, Haarlem en Utrecht. Wat betreft het niveau bestaat er nog wel een duidelijk verschil tussen Amsterdam en Rotterdam. In 2019 neemt Amsterdam positie 17 in en Rotterdam positie 240. Duidelijk is echter dat Rotterdam de positie heeft verbeterd ten opzichte van 2005 (destijds plaats 316). Overijssel staat maar liefst drie maal in de top-10 (de nummer één Wierden, Rijssen-Holten en Kampen)

Figuur 3.8 Rapportcijfer Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Tabel 3.3 Tien hoogst en tien laagst scorende gemeenten Sociaal-Economische Dynamiek, 2019

Tien hoogst scorende gemeenten			Tien laagst scorende gemeenten		
Positie	Gemeente	Cijfer	Positie	Gemeente	Cijfer
1	Houten	8.58	350	Pekela	4.18
2	Midden-Delfland	8.55	349	Westerwolde	4.22
3	Utrecht	8.45	348	Stadskanaal	4.24
4	Lansingerland	8.43	347	Delfzijl	4.32
5	Renswoude	8.38	346	Oldambt	4.33
6	Haarlemmermeer	8.29	345	Vaals	4.34
7	Pijnacker-Nootdorp	8.28	344	Kerkrade	4.39
8	Aalsmeer	8.26	343	Appingedam	4.50
9	Amersfoort	8.23	342	Brunssum	4.54
10	Bunnik	8.18	341	Emmen	4.65

In tabel 3.4a staan de tien gemeenten met de sterkste toename van het rapportcijfer voor de Sociaal-Economische Dynamiek tussen 2005-2019 en in tabel 3.4b staan de tien gemeenten met de sterkste afname. Tevens zijn de posities in de ranglijst van 350 gemeenten weergegeven in 2005 en 2019.

Tabel 3.4a Top-10 verbetering totaalscore Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Positie	Gemeente	Positie 2005	Positie 2019	Verandering cijfer
1	Wierden	259	88	1.12
2	Amsterdam	129	17	1.09
3	Rijssen-Holten	265	103	1.04
4	Urk	219	68	1.03
5	Someren	199	67	0.87
6	Rotterdam	316	240	0.86
7	Haarlem	118	30	0.86
8	Utrecht	36	3	0.82
9	Kampen	271	168	0.78
10	Boekel	143	48	0.77

Tabel 3.4b Top-10 afname totaalscore Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Positie	Gemeente	Positie 2005	Positie 2019	Verandering cijfer
1	Stede Broec	173	305	-1.10
2	Drechterland	47	197	-1.06
3	Mook en Middelaar	116	262	-0.97
4	Goirle	38	173	-0.96
5	Doesburg	292	340	-0.95
6	Nieuwegein	26	138	-0.92
7	Zoetermeer	54	187	-0.89
8	Nuenen c.a.	45	162	-0.85
9	Wormerland	76	205	-0.84
10	Wijk bij Duurstede	9	71	-0.82

In de ranglijst van gemeente met de sterkste afname in Sociaal-Economische Dynamiek (zie tabel 3.4b) valt op dat er maar liefst drie gemeenten uit Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal zijn vertegenwoordigd (Stede Broec en Drechterland in West-Friesland, alsmede Wormerland). Dit gebied is in het verleden sterk gegroeid (mede door suburbanisatie vanuit Amsterdam), maar valt nu terug. Ook voor groeikernen als Nieuwegein en Zoetermeer geldt dat zij momenteel een duidelijk lagere Sociaal-Economische Dynamiek kennen dan in 2005. De top-10 wordt aangevuld met Mook en Middelaar, Goirle, Doesburg, Nuenen en Wijk bij Duurstede.

In tabel 3.5 staat de ontwikkeling van de Sociaal-Economische Dynamiek voor de 28 kernsteden in de periode 2005-2019. Tevens zijn in de tabel het huidige rapportcijfer en de huidige positie in de gemeentelijke ranglijst weergegeven.

Tabel 3.5 *Positie 2019 en ontwikkeling 2005-2019 Sociaal-Economische Dynamiek kernsteden*

Kernstad	Positie 2019		Ontwikkeling 2005-2019	
	Cijfer	Positie	Verandering cijfer	Positie
Amsterdam	7.96	17	1.09	2
Rotterdam	6.18	240	0.86	6
Haarlem	7.79	30	0.86	7
Utrecht	8.45	3	0.82	8
Eindhoven	7.11	93	0.66	17
Breda	7.61	40	0.58	24
Amersfoort	8.23	9	0.55	27
Hilversum	7.31	76	0.52	31
Arnhem	6.60	182	0.44	44
Dordrecht	6.20	235	0.43	47
Zwolle	7.61	43	0.31	73
's-Gravenhage	6.64	176	0.26	86
's-Hertogenbosch	7.71	36	0.24	90
Hengelo	6.27	227	0.21	98
Nijmegen	6.76	155	0.15	115
Heerlen	5.00	330	0.13	121
Venlo	5.84	274	0.12	125
Alkmaar	6.82	139	0.12	127
Sittard-Geleen	5.56	298	0.10	134
Enschede	5.65	292	0.07	149
Maastricht	5.90	268	0.06	152
Groningen	6.42	207	0.01	177
Tilburg	6.66	170	0.00	178
Apeldoorn	6.59	184	-0.01	190
Leeuwarden	6.00	259	-0.02	196
Haarlemmermeer	8.29	6	-0.21	257
Leiden	7.34	69	-0.24	263
Delft	6.58	188	-0.29	277

	Randstad
	Intermediaire Zone
	Nationaal decentraal

Kernsteden uit de Randstad hebben hun positie vaak sterk verbeterd: van de elf kernsteden uit de Randstad staan er maar liefst zes in de top-8. Dat geldt overigens vooral voor de Noordvleugel van de Randstad, met Haarlemmermeer als grote uitzondering. Bij dat laatste past de kanttekening dat voor Haarlemmermeer sprake is van een lichte terugval vanaf een al zeer hoge score in 2005 (toen Haarlemmermeer de zesde positie innam op de gemeentelijke ranglijst). De kernsteden in de Zuidvleugel van de Randstad kenden veelal een minder sterke ontwikkeling dan de kernsteden in de Noordvleugel (met Rotterdam als positieve uitzondering), maar afgezien van Leiden en Delft is ook daar de score op de Sociaal-Economische Dynamiek toegenomen tussen 2005 en 2019. Kernsteden uit de nationaal decentrale delen van Nederland staan veelal wat lager in de ranglijst. Overigens is slechts in Leeuwarden sprake van een afname van de

score: de andere nationaal decentraal gelegen kernsteden ontwikkelen zich gunstiger dan het gemiddelde voor alle Nederlandse gemeenten, maar minder gunstig dan de meeste andere kernsteden.

In 2019 staan er elf kernsteden in de top-100 van de 350 gemeenten (zie 'positie 2019' in de tabel). Dat geldt voor alle zes kernsteden in de Noordvleugel van de Randstad (met zelfs vijf maal een plaats in de top-30). De overige vijf kernsteden in de top-100 liggen voornamelijk in de Intermediaire Zone (Zwolle en drie Brabantse steden - met Tilburg op plaats 170). Met uitzondering van Leiden staan de kernsteden uit de Zuidvleugel van de Randstad niet in de top-100. Van de acht nationaal decentraal gelegen kernsteden neemt Groningen de hoogste positie in (plaats 207), gevolgd door Hengelo (op 227) en Leeuwarden (op plaats 259).

3.4 Sociaal-Economische Dynamiek per regio

In de gebiedsindeling van Bureau Louter zijn 47 regio's onderscheiden (zie bijlage II voor een kaartbeeld en een beschrijving van de wijze waarop de regio's zijn afgebakend, alsmede een kaartbeeld met de namen van de regio's). In 2019 resulteren de hoogste scores op de Sociaal-Economische Dynamiek voor de Noordvleugel van de Randstad (zie figuur 3.9). Ook de Brabantse stedenrij en de regio Zwolle scoren hoog. In nationaal decentraal gelegen regio's resulteren uitsluitend benedengemiddelde scores. Binnen de Randstad geldt dat slechts voor stadsgewest Rotterdam. In grote lijnen komen de kaartbeelden voor 2005 en 2019 met elkaar overeen. Desalniettemin is er sprake van enige veranderingen in de Sociaal-Economische Dynamiek. Uit figuur 3.9c blijkt dat de scores in de Randstad in het algemeen zijn toegenomen, met uitzondering van Soest/Huizen en de noordelijke helft van Zuid-Holland, namelijk het Groene Hart, de Duin- en Bollenstreek en de stadsgewesten Den Haag en Leiden. In het zuiden zijn de scores op de Sociaal-Economische Dynamiek in de meeste stadsgewesten (slechts met uitzondering van Tilburg en Maastricht) toegenomen. In het oosten komen voornamelijk 'stijgers' voor, waarbij vooral de ontwikkelingen in Overijssel in positieve zin opvallen. In het Noorden tenslotte zijn de meest noordelijke regio's wat betreft de ontwikkeling van de Sociaal-Economische Dynamiek achtergebleven bij het nationaal gemiddelde.

In tabel 3.6 staat de ranglijst van de 47 regio's naar hun scores op de Sociaal-Economische Dynamiek in 2019. Tevens staat daarin de positie in 2005 en de verandering van het rapportcijfer in de periode 2005-2019. De top-3 bestaat uit stadsgewesten in de Noordvleugel van de Randstad, gevolgd door stadsgewest 's-Hertogenbosch. Boxtel/Bladel e.o. is het landelijke gebied met de hoogste positie op de ranglijst. In het algemeen scoren vooral landelijke gebieden die grenzen aan grootstedelijke stadsgewesten hoog (zoals bijvoorbeeld Duin- en Bollenstreek, Ede/Veenendaal, Groene Hart, Tiel e.o. en Gorinchem e.o.: de 'Opvulzone' in figuur 1.19). Zij profiteren mogelijk van uitstralingseffecten van hun sterk verstedelijkte 'buren'. In de staart van de ranglijst zijn voornamelijk regio's uit nationaal decentrale delen van Nederland te vinden.

De sterkste toename van het rapportcijfer in de periode 2005-2019 resulteerde voor respectievelijk stadsgewest Amsterdam, suburbaan gebied Beverwijk/Castricum, Almelo e.o., Hogeveen/Meppel e.o. en stadsgewest Rotterdam. Dat betreft vogels van diverse pluimage, met naast grootstedelijke regio's ook landelijke regio's in nationaal decentraal gelegen regio's van Nederland. De sterkste afname resulteerde voor respectievelijk Hoorn e.o. en Kop van Noord-Holland (regio's in Noord-Holland ten Noorden van het Noordzeekanaal), het Groen Hart, Soest/Huizen e.o. en Westelijk Brabant.

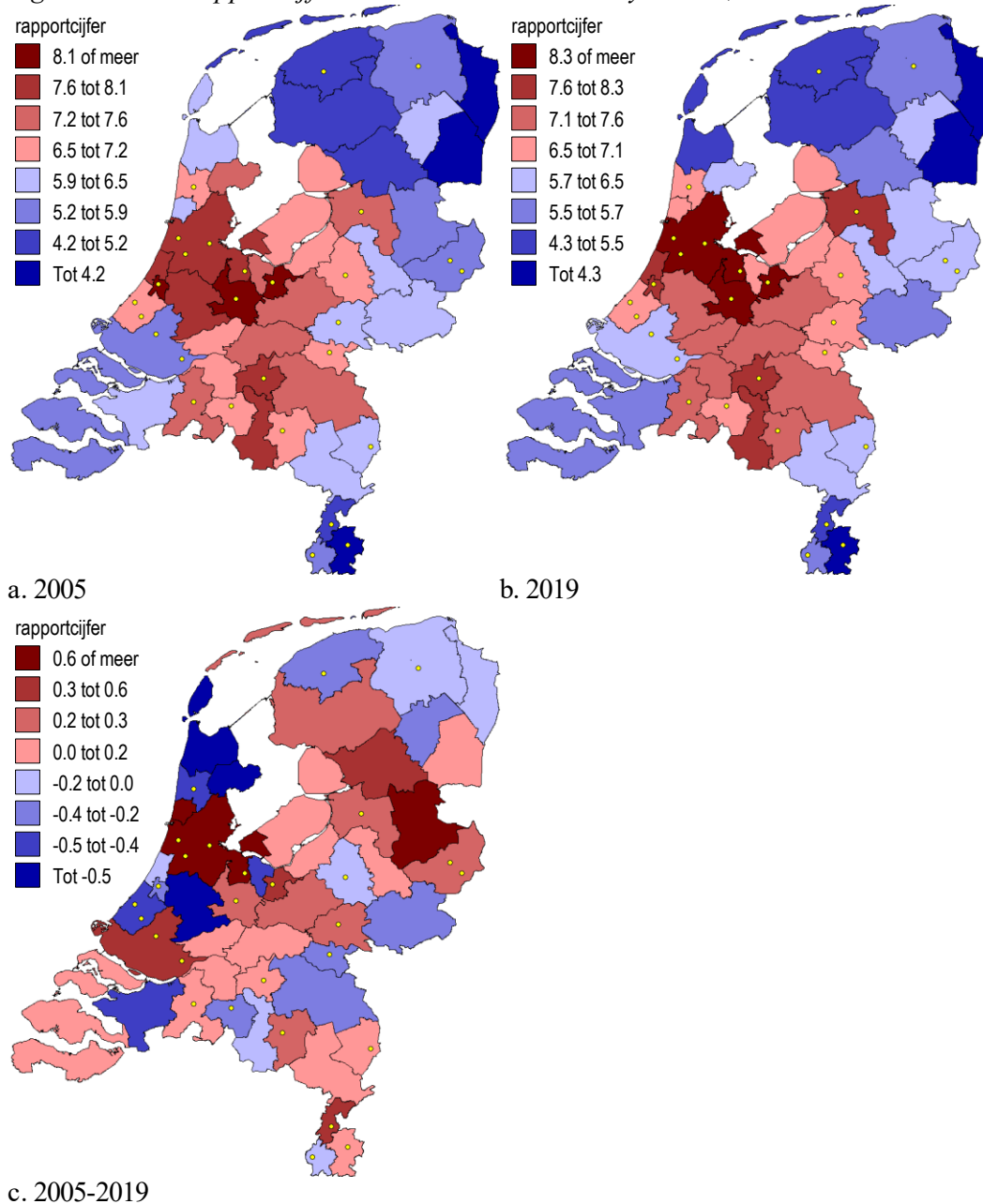
Epiloog

Hoewel er binnen typen gemeenten uiteraard altijd uitzonderingen in positieve en negatieve zin bestaan, kan het volgende worden geconcludeerd uit de analyses in dit hoofdstuk:

- Hoge scores op Sociaal-Economische Dynamiek kennen vooral de kernsteden (exclusief kernsteden in nationaal perifere delen van Nederland) en de Randstad (alle typen gemeenten).

- Lage scores op Sociaal-Economische Dynamiek kennen vooral de nationaal decentraal gelegen delen van Nederland (alle typen gemeenten) en regionale kernen.
- Een sterke toename van de Sociaal-Economische Dynamiek in de periode 2005-2019 kenden kernsteden (vooral de grote steden) en, als opvallend gebied: Overijssel.
- Een afnemende score resulteert voor vrijwel alle groeikernen en daarnaast voor suburbs van de grote steden en regionale kernen in de Randstad (mogelijk door concurrentie van de grote steden).

Figuur 3.9 Rapportcijfer Sociaal-Economische Dynamiek, 2005-2019

Tabel 3.6 Ranglijst Sociaal-Economische Dynamiek regio's

Positie 2019	Regio	Cijfer	Positie 2005	Verandering cijfer 2005-2019
1	Stadsgewest Utrecht	9.10	1	0.25
2	Stadsgewest Amersfoort	8.80	2	0.35
3	Stadsgewest Amsterdam	8.45	8	0.80
4	Stadsgewest 's-Hertogenbosch	8.15	5	0.10
5	Boxtel/Bladel e.o.	7.90	6	-0.05
6	Duin- en Bollenstreek	7.85	7	-0.05
	Stadsgewest Leiden	7.85	3	-0.30
8	Stadsgewest Zwolle	7.60	11-13	0.30
9	Groene Hart	7.55	4	-0.55
10	Ede/ Veenendaal e.o.	7.50	14-15	0.25
11	Stadsgewest Breda	7.40	11-13	0.10
12	Tiel e.o.	7.35	9-10	0.00
13	Stadsgewest Eindhoven	7.25	22-23	0.30
14	Gorinchem e.o.	7.15	20-21	0.15
15	Oss/ Veghel e.o.	7.10	11-13	-0.20
	Waalwijk e.o.	7.10	18-19	0.05
17	Noord-Veluwe	7.00	22-23	0.05
18	Stadsgewest Tilburg	6.95	17	-0.20
19	Beverwijk/ Castricum e.o.	6.90	26-27	0.65
20	Soest/Huizen e.o.	6.85	9-10	-0.50
21	Stadsgewest 's-Gravenhage	6.80	16	-0.40
	Stadsgewest Nijmegen	6.80	20-21	-0.20
23	Stadsgewest Alkmaar	6.65	18-19	-0.40
24	Flevoland	6.55	25	0.00
	Stadsgewest Apeldoorn	6.55	24	-0.10
26	Stadsgewest Arnhem	6.50	26-27	0.25
27	Stadsgewest Venlo	6.25	29-30	0.15
28	Roermond/ Weert e.o.	6.15	28	0.00
	Deventer e.o.	6.15	29-30	0.05
30	Hoorn e.o.	6.10	14-15	-1.15
31	Stadsgewest Rotterdam	6.00	37	0.40
32	Almelo e.o.	5.90	40	0.60
33	Assen e.o.	5.80	33	-0.15
34	Stadsgewest Enschede/ Hengelo	5.75	38	0.25
35	Stadsgewest Maastricht	5.65	35	-0.15
36	Hoogeveen/ Meppel e.o.	5.60	43	0.55
37	Westelijk Brabant	5.55	32	-0.45
	Zeeland	5.55	39	0.10
	Achterhoek	5.55	34	-0.35
	Stadsgewest Groningen	5.55	36	-0.10
41	Stadsgewest Sittard-Geleen	5.50	41-42	0.35
42	Kop van Noord-Holland	5.30	31	-0.75
43	Zuidelijk Fryslân	5.10	44	0.25
44	Stadsgewest Leeuwarden	4.85	41-42	-0.30
45	Stadsgewest Heerlen	4.20	45	0.10
46	Emmen e.o.	4.10	46	0.05
47	Oostelijk Groningen	3.25	47	-0.10

Bijlage I Opstellen ranglijsten economische prestaties

Het economisch rapport (zie hoofdstuk 1) is opgebouwd uit 25 indicatoren die zicht geven op de economische prestaties in een bepaald jaar. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeenten op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend (maximaal 10; minimaal 3). Daarbij zijn stapjes van een tiende punt gehanteerd volgens een vast schema. De kans op het scoren van een 6.4, 6.5 of 6.6 is hoger dan de kans op het scoren van een 10.0 of een 3.0. Indien een gemeente op alle indicatoren gemiddeld scoort, resulteert een 6.5.

De aan de thema's arbeidsplaatsen, starters en toegevoegde waarde toegekende 'gewichten' zijn gebaseerd op een enquête onder wetenschappers, onderzoeksbureaus en beleidsmedewerkers met in totaal 150 respondenten. De gemiddeld toegekende gewichten zijn 0.390 voor arbeidsplaatsen, 0.238 voor starters en 0.372 voor Toegevoegde Waarde. Binnen deze drie typen 'blokken' is het gewicht van de sectoren bepaald op basis van het nationale aandeel dat die sectoren per jaar innemen in het totaal aantal arbeidsplaatsen, startende bedrijven respectievelijk toegevoegde waarde.

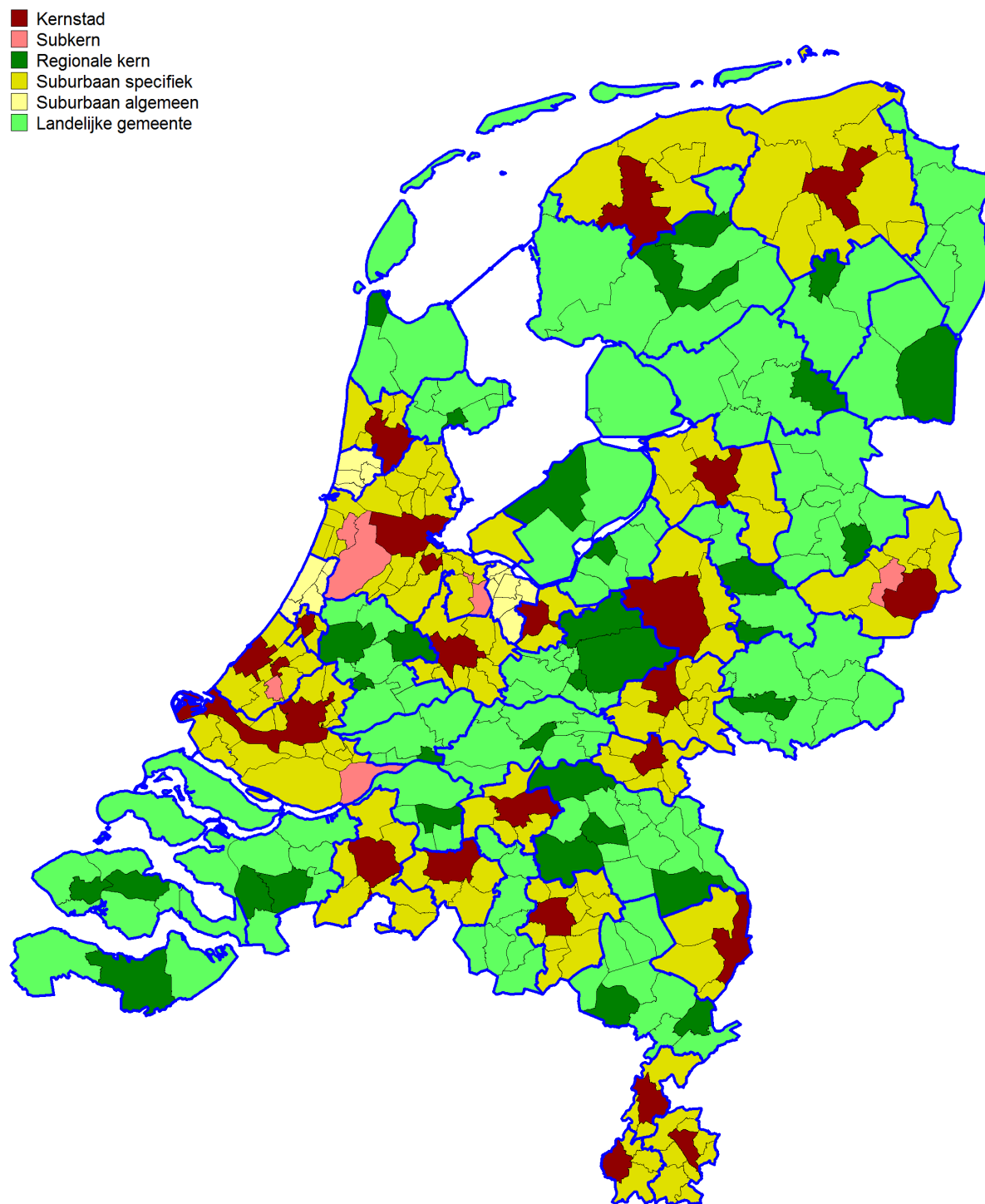
In het economisch rapport wordt onderscheid gemaakt in drie 'blokken':

- 'Arbeidsplaatsen': Het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar. Daarbij is een onderscheid gemaakt in twaalf economische sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, vrijetijdsactiviteiten, kennisintensieve diensten, financiële diensten, openbaar bestuur, onderwijs, zorgsector, groothandel, detailhandel en transport.
- 'Starters': Het aantal startende bedrijven per duizend inwoners van 18-66 jaar (voor een jaar berekend als het gemiddelde van dat jaar en de twee voorafgaande jaren), met een onderscheid naar tien sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, distributie, ICT, zakelijke diensten, detailhandel/reparatie, overige diensten, vrijetijdsactiviteiten en facilitaire diensten.
- 'Toegevoegde waarde': De toegevoegde waarde bij bedrijven en instellingen (de omzet minus de inkoop van goederen en diensten) in Euro's per inwoner van 18-66 jaar. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren materiaalgeoriënteerde activiteiten (de productie en distributie van materiële goederen), informatiegeoriënteerde activiteiten (het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie) en personeengeoriënteerde activiteiten (directe persoonlijke dienstverlening aan consumenten).

Bijlage II Gebiedsindelingen

Op basis van de omvang van pendelstromen zijn gemeentetypen en regio's afgebakend (zie figuur II.1 en II.2). De 22 stadsgewesten bestaan uit een kernstad (en soms nevenkernen) en suburbane gemeenten. De kernsteden zijn geselecteerd op grond van hun functie als werkgelegenheidscentrum (met als criterium een minimumgrens aan inkomend woon-werk verkeer). Vervolgens zijn gemeenten waar vandaan minstens 15% van de werkzame beroepsbevolking in de kernstad werkt toegewezen aan het stadsgewest. Binnen de stadsgewesten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Enschede/Hengelo liggen ook enkele subkernen (Haarlemmermeer, Haarlem en Hilversum; Dordrecht; Delft; Hengelo). Zij vervullen zelf een belangrijke werkgelegenheidsfunctie, maar zijn tevens in vrij sterke mate gericht op de kernstad (tussen 10% en 20% pendelt naar de hoofdkern). De overgebleven gemeenten zijn onderverdeeld in 22 landelijke gebieden en drie suburbane gebieden. Binnen de landelijke gebieden is veelal sprake van één of meer regionale kernen (zie figuur I.1). Uitzonderingen zijn Oost-Groningen en Boxtel/Bladel e.o., waar geen sprake is van een duidelijke regionale kern. Regionale kernen zijn gemeenten die niet aan het criterium voldoen om als kernstad te worden geselecteerd, maar toch een belangrijke werkgelegenheidsfunctie en voorzieningenfunctie vervullen voor hun omgeving. Daarnaast is er nog een derde type gebieden, namelijk suburbane regio's/gebieden. Dat zijn combinaties van gemeenten die niet voldoen aan het criterium dat 15% of meer van hun werkzame beroepsbevolking in één nabijgelegen kernstad werkt, maar waarbij wel een groot deel van de werkzame beroepsbevolking pendelt naar omliggende stadsgewesten. Er zijn drie suburbane regio's, elk zonder een regionale kern, namelijk Duin- en Bollenstreek (gericht op de stadsgewesten Den Haag, Leiden en Amsterdam), Beverwijk/Castricum (gericht op de stadsgewesten Amsterdam en Alkmaar; binnen stadsgewest Amsterdam zijn de gemeenten binnen deze regio zowel op Haarlem als Amsterdam gericht, en ook enigszins op Haarlemmermeer) en Huizen/Soest (gericht op de stadsgewesten Amsterdam, Utrecht en Amersfoort). Er zijn daardoor in de nieuwe indeling twee typen suburbane gemeenten, namelijk 'suburbaan specifiek' (voor een groot deel gericht op één kernstad) en 'suburbaan algemeen' (gericht op verschillende kernsteden). In het rapport wordt dit onderscheid overigens niet gemaakt en wordt gesproken over 'suburbane gemeenten' (de combinatie van beide typen).

Figuur II.1 Gemeentetypen

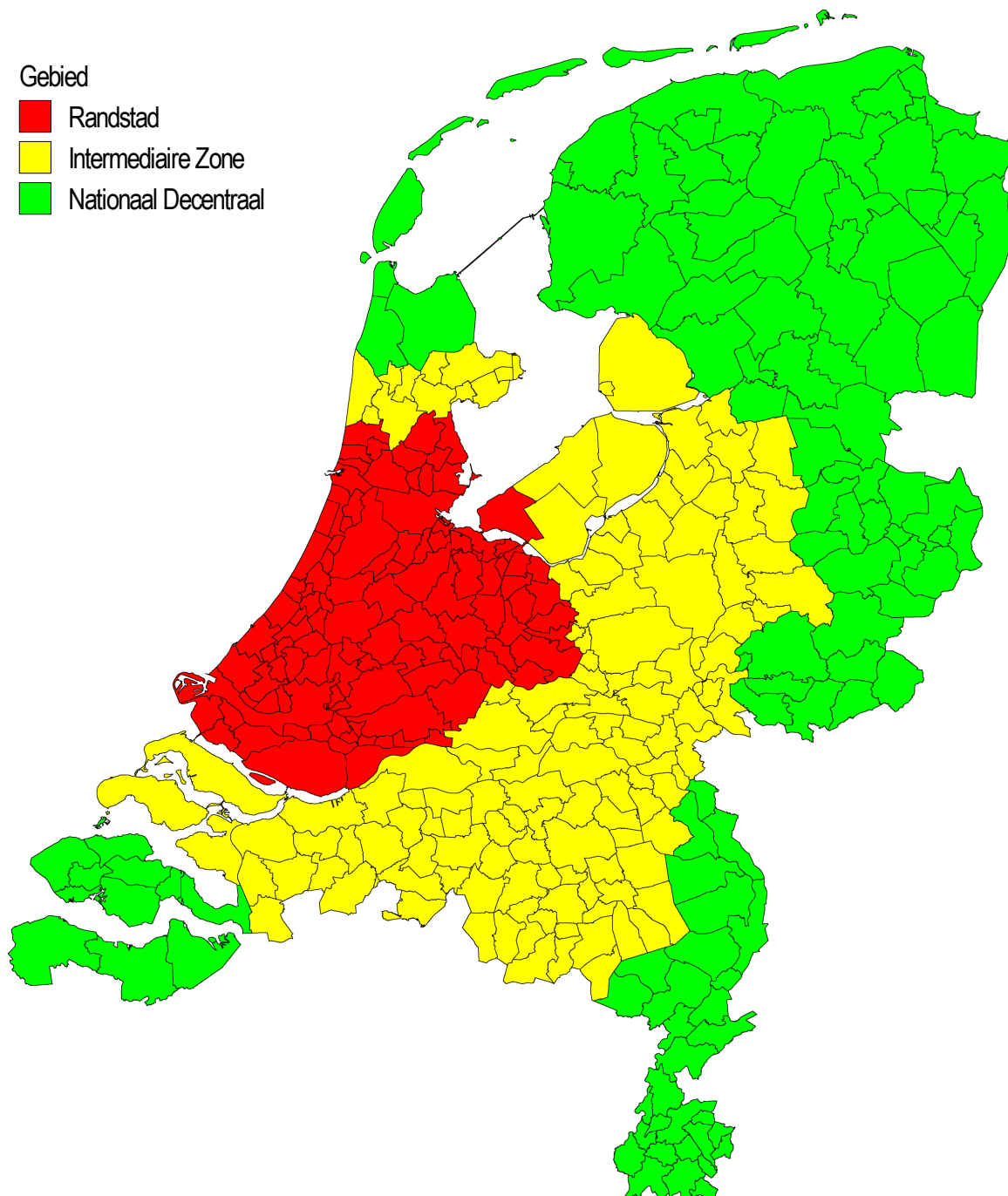
Figuur II.2 Indeling naar 47 regio's

1 SG Groningen	11 SG Alkmaar	21 SG Maastricht	31 Almelo e.o.	41 Waalwijk e.o.
2 SG Leeuwarden	12 SG Leiden	22 SG Heerlen	32 Deventer e.o.	42 Tiel e.o.
3 SG Enschede/ Hengelo	13 SG 's-Gravenhage	23 Soest/Huizen e.o.	33 Achterhoek	43 Zeeland
4 SG Zwolle	14 SG Rotterdam	24 Beverwijk/Castricum e.o.	34 Flevoland	44 Westelijk Brabant
5 SG Apeldoorn	15 SG Breda	25 Duin- en Bollenstreek	35 Noord-Veluwe	45 Boxtel/Bladel e.o.
6 SG Arnhem	16 SG Tilburg	26 Oostelijk Groningen	36 Ede/ Veenendaal e.o.	46 Oss/ Veghel e.o.
7 SG Nijmegen	17 SG 's-Hertogenbosch	27 Emmen e.o.	37 Hoorn e.o.	47 Roermond/ Weert e.o.
8 SG Amersfoort	18 SG Eindhoven	28 Assen e.o.	38 Kop van Noord-Holland	
9 SG Utrecht	19 SG Venlo	29 Hoogeveen/ Meppel e.o.	39 Groene Hart	
10 SG Amsterdam	20 SG Sittard-Geleen	30 Zuidelijk Fryslân	40 Gorinchem e.o.	

In figuur II.3 staat de indeling van gemeenten naar hun ligging binnen Nederland (Randstad, Intermediaire Zone, Nationaal Decentraal). In het rapport wordt daar soms naar verwezen.

Figuur II.3 Indeling naar ligging binnen Nederland

Bijlage III Ranglijsten gemeenten

In deze bijlage staan de posities van de gemeenten (in alfabetische volgorde) op de totale ranglijst voor economische prestaties ('Totaal'), op de MKB-prestaties ('MKB') en op de monitor Sociaal-Economische Dynamiek ('SED 2019'). De economische prestaties zijn daarbij bepaald voor 350 gemeenten, de Sociaal-Economische Dynamiek op het niveau van 350 gemeenten.

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
Aa en Hunze	Drenthe	Landelijk	25,453	307	257	276
Aalsmeer	Noord-Holland	Suburbaan	31,857	46	24	8
Aalten	Gelderland	Landelijk	27,117	284	236	272
Achtkarspelen	Friesland	Landelijk	27,836	338	330	328
Alblasserdam	Zuid-Holland	Suburbaan	20,165	119	102	222
Albrandswaard	Zuid-Holland	Suburbaan	25,589	197	298	15
Alkmaar	Noord-Holland	Kernstad	109,444	22	74	139
Almelo	Overijssel	Regionale kern	73,080	59	89	308
Almere	Flevoland	Suburbaan	211,840	120	259	116
Alphen a.d. Rijn	Zuid-Holland	Regionale kern	111,889	123	124	81
Alphen-Chaam	Noord-Brabant	Suburbaan	10,213	304	241	108
Altena	Noord-Brabant	Landelijk	55,980	260	217	130
Amersfoort	Utrecht	Kernstad	157,279	15	41	9
Amstelveen	Noord-Holland	Suburbaan	91,691	36	45	26
Amsterdam	Noord-Holland	Kernstad	886,808	6	4	17
Apeldoorn	Gelderland	Kernstad	163,829	18	66	183
Appingedam	Groningen	Suburbaan	11,644	306	320	343
Arnhem	Gelderland	Kernstad	161,368	24	98	181
Assen	Drenthe	Regionale kern	68,606	92	166	240
Asten	Noord-Brabant	Landelijk	16,734	144	50	160
Baarle-Nassau	Noord-Brabant	Suburbaan	6,860	107	19	254
Baarn	Utrecht	Suburbaan	24,873	39	18	104
Barendrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	48,713	49	65	14
Barneveld	Gelderland	Regionale kern	59,077	14	6	45
Beek	Limburg	Suburbaan	15,868	84	11	262
Beekdaelen	Limburg	Suburbaan	35,976	308	296	295
Beemster	Noord-Holland	Suburbaan	10,025	201	226	33
Beesel	Limburg	Suburbaan	13,483	342	335	306
Berg en Dal	Gelderland	Suburbaan	34,990	259	287	279
Bergeijk	Noord-Brabant	Landelijk	18,638	171	111	79
Bergen (L.)	Limburg	Landelijk	13,085	334	323	287
Bergen (NH.)	Noord-Holland	Suburbaan	29,844	170	181	230
Bergen op Zoom	Noord-Brabant	Regionale kern	67,489	55	75	276
Berkelland	Gelderland	Landelijk	43,748	270	188	303
Bernheze	Noord-Brabant	Landelijk	31,247	211	232	89
Best	Noord-Brabant	Suburbaan	29,985	133	103	23
Beuningen	Gelderland	Suburbaan	25,891	285	302	101
Beverwijk	Noord-Holland	Suburbaan	41,613	115	178	190
Bladel	Noord-Brabant	Landelijk	20,395	30	10	57
Blaricum	Noord-Holland	Suburbaan	11,536	178	202	148
Bloemendaal	Noord-Holland	Suburbaan	23,570	210	247	146
Bodegraven-Reeuwijk	Zuid-Holland	Landelijk	34,869	88	39	61
Boekel	Noord-Brabant	Landelijk	10,784	286	304	48
Borger-Odoorn	Drenthe	Landelijk	25,558	326	306	325
Borne	Overijssel	Suburbaan	23,313	302	290	212

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
Borsele	Zeeland	Landelijk	22,738	198	194	97
Boxmeer	Noord-Brabant	Landelijk	29,371	103	87	146
Boxtel	Noord-Brabant	Landelijk	30,803	67	93	143
Breda	Noord-Brabant	Kernstad	184,271	11	26	42
Brielle	Zuid-Holland	Suburbaan	17,282	256	288	101
Bronckhorst	Gelderland	Landelijk	36,052	258	126	220
Brummen	Gelderland	Suburbaan	20,756	277	237	270
Brunssum	Limburg	Suburbaan	27,817	343	344	342
Bunnik	Utrecht	Suburbaan	15,191	16	2	10
Bunschoten	Utrecht	Suburbaan	21,867	158	120	12
Buren	Gelderland	Landelijk	26,742	301	279	98
Capelle a.d. IJssel	Zuid-Holland	Suburbaan	67,151	58	174	248
Castricum	Noord-Holland	Suburbaan	35,988	225	276	125
Coevorden	Drenthe	Landelijk	35,296	245	201	327
Cranendonck	Noord-Brabant	Landelijk	21,166	194	139	223
Cuijk	Noord-Brabant	Landelijk	25,139	216	243	217
Culemborg	Gelderland	Landelijk	28,956	113	141	115
Dalfsen	Overijssel	Suburbaan	28,585	237	177	85
Dantumadiel	Friesland	Suburbaan	18,916	346	345	337
De Bilt	Utrecht	Suburbaan	43,124	112	69	89
De Fryske Marren	Friesland	Landelijk	51,567	188	110	280
De Ronde Venen	Utrecht	Suburbaan	44,457	137	97	19
De Wolden	Drenthe	Landelijk	24,327	300	244	213
Delft	Zuid-Holland	Kernstad	103,659	102	246	186
Delfzijl	Groningen	Landelijk	24,666	239	249	347
Den Helder	Noord-Holland	Regionale kern	56,305	238	305	333
Deurne	Noord-Brabant	Landelijk	32,474	161	70	173
Deventer	Overijssel	Regionale kern	100,718	70	114	185
Diemen	Noord-Holland	Suburbaan	30,781	13	84	60
Dinkelland	Overijssel	Suburbaan	26,470	217	121	104
Doesburg	Gelderland	Landelijk	11,078	283	286	340
Doetinchem	Gelderland	Regionale kern	58,009	50	35	239
Dongen	Noord-Brabant	Landelijk	26,226	234	224	150
Dordrecht	Zuid-Holland	Kernstad	119,300	33	122	237
Drechterland	Noord-Holland	Landelijk	19,717	330	334	197
Drimmelen	Noord-Brabant	Suburbaan	27,274	278	293	142
Dronten	Flevoland	Landelijk	41,569	186	196	118
Druten	Gelderland	Landelijk	18,918	202	280	123
Duiven	Gelderland	Suburbaan	25,124	69	108	58
Echt-Susteren	Limburg	Suburbaan	31,618	200	163	266
Edam-Volendam	Noord-Holland	Suburbaan	36,201	174	168	65
Ede	Gelderland	Regionale kern	117,166	53	49	114
Eemnes	Utrecht	Suburbaan	9,247	187	95	84
Eersel	Noord-Brabant	Landelijk	19,314	43	7	44
Eijsden-Margraten	Limburg	Suburbaan	25,753	310	272	153
Eindhoven	Noord-Brabant	Kernstad	234,456	9	51	92
Elburg	Gelderland	Landelijk	23,161	160	182	232
Emmen	Drenthe	Regionale kern	107,055	196	209	341
Enkhuizen	Noord-Holland	Landelijk	18,592	147	208	252
Enschede	Overijssel	Kernstad	159,734	83	151	291
Epe	Gelderland	Suburbaan	33,186	150	88	284
Ermelo	Gelderland	Landelijk	27,005	109	107	148
Etten-Leur	Noord-Brabant	Suburbaan	43,880	75	109	178

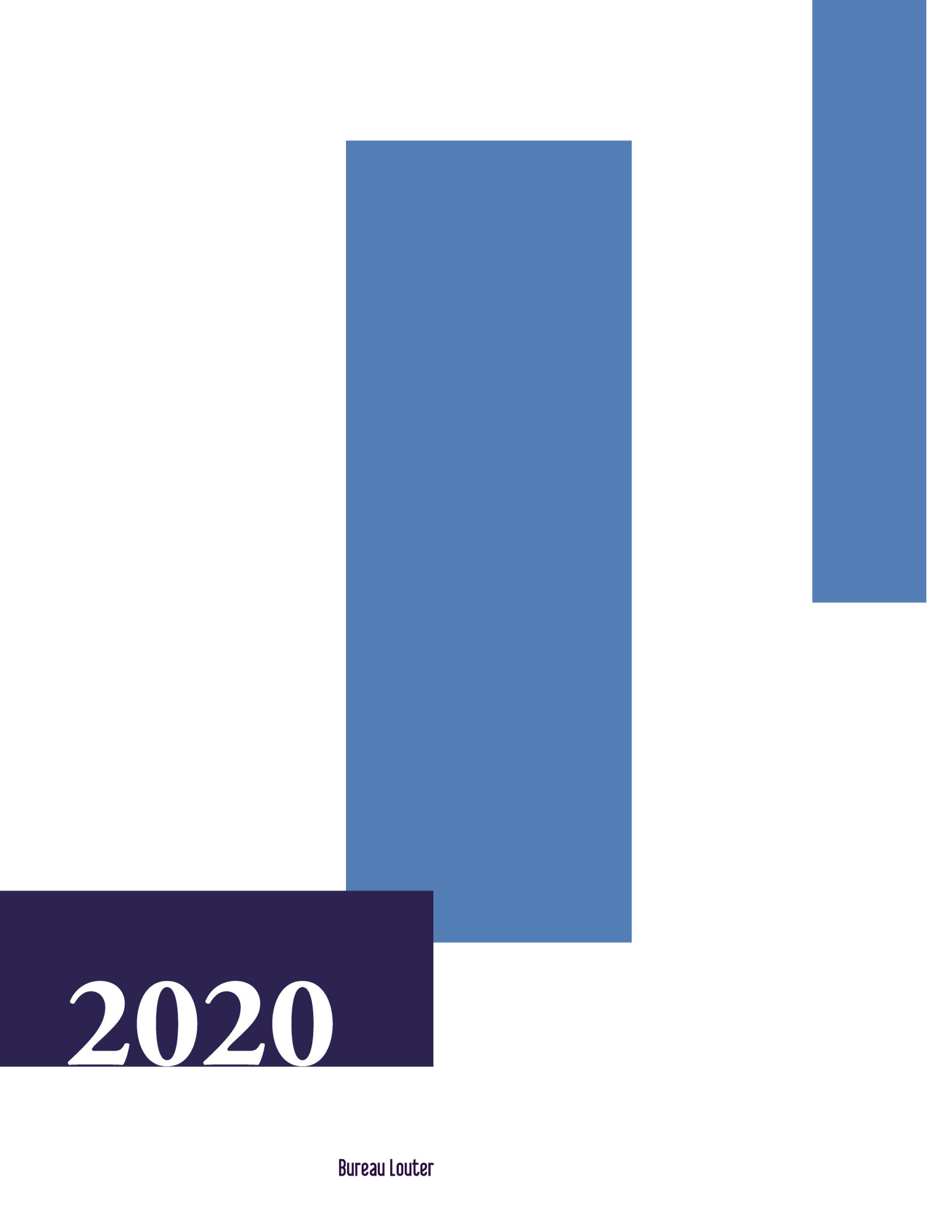
Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
Friese Waddeneinlanden	Friesland	Landelijk	10,706	223	96	176
Geertruidenberg	Noord-Brabant	Landelijk	21,538	116	113	79
Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	Suburbaan	39,733	177	251	206
Gemert-Bakel	Noord-Brabant	Landelijk	30,725	227	191	156
Gennep	Limburg	Landelijk	16,924	145	133	228
Gilze en Rijen	Noord-Brabant	Suburbaan	26,438	114	81	122
Goeree-Overflakkee	Zuid-Holland	Landelijk	50,049	193	135	192
Goes	Zeeland	Regionale kern	38,080	12	3	194
Goirle	Noord-Brabant	Suburbaan	23,906	246	252	173
Gooise Meren	Noord-Holland	Suburbaan	58,041	68	79	66
Gorinchem	Zuid-Holland	Regionale kern	37,009	7	5	132
Gouda	Zuid-Holland	Regionale kern	73,443	79	128	198
Grave	Noord-Brabant	Landelijk	12,437	241	300	247
Groningen	Groningen	Kernstad	232,922	56	154	204
Gulpen-Wittem	Limburg	Suburbaan	14,176	325	313	312
Haaksbergen	Overijssel	Suburbaan	24,309	254	164	265
Haaren	Noord-Brabant	Landelijk	14,371	222	222	46
Haarlem	Noord-Holland	Kernstad	162,961	71	146	30
Haarlemmermeer	Noord-Holland	Kernstad	156,039	1	14	6
Halderberge	Noord-Brabant	Landelijk	30,277	181	175	223
Hardenberg	Overijssel	Landelijk	60,940	215	197	233
Harderwijk	Gelderland	Regionale kern	48,429	45	62	120
Hardinxveld-Giessendam	Zuid-Holland	Landelijk	18,295	149	216	112
Harlingen	Friesland	Landelijk	15,720	199	189	335
Hattem	Gelderland	Suburbaan	12,213	249	248	211
Heemskerk	Noord-Holland	Suburbaan	39,188	336	346	223
Heemstede	Noord-Holland	Suburbaan	27,239	156	142	110
Heerde	Gelderland	Landelijk	18,587	247	231	194
Heerenveen	Friesland	Regionale kern	50,494	23	13	246
Heerhugowaard	Noord-Holland	Suburbaan	57,592	108	206	165
Heerlen	Limburg	Kernstad	87,057	73	145	331
Heeze-Leende	Noord-Brabant	Suburbaan	16,150	172	167	107
Heiloo	Noord-Holland	Suburbaan	23,974	163	235	200
Hellendoorn	Overijssel	Landelijk	35,923	244	205	218
Hellevoetsluis	Zuid-Holland	Suburbaan	40,158	315	336	251
Helmond	Noord-Brabant	Suburbaan	92,432	97	157	243
Hendrik-Ido-Ambacht	Zuid-Holland	Suburbaan	31,204	320	331	64
Hengelo	Overijssel	Kernstad	81,147	20	21	227
Het Hogeland	Groningen	Suburbaan	47,834	323	319	334
Heumen	Gelderland	Suburbaan	16,450	262	233	126
Heusden	Noord-Brabant	Suburbaan	44,699	233	263	113
Hillegom	Zuid-Holland	Suburbaan	22,208	191	230	86
Hilvarenbeek	Noord-Brabant	Suburbaan	15,514	164	71	46
Hilversum	Noord-Holland	Kernstad	90,883	21	47	76
Hoeksche Waard	Zuid-Holland	Suburbaan	87,461	166	127	134
Hof van Twente	Overijssel	Suburbaan	35,013	182	68	226
Hollands Kroon	Noord-Holland	Landelijk	48,434	305	284	198
Hoogeveen	Drenthe	Regionale kern	55,697	152	148	315
Hoorn	Noord-Holland	Regionale kern	73,232	96	185	216
Horst a.d. Maas	Limburg	Suburbaan	42,433	205	183	61
Houten	Utrecht	Suburbaan	50,146	98	73	1
Huizen	Noord-Holland	Suburbaan	41,273	195	292	180
Hulst	Zeeland	Landelijk	27,556	322	308	308

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
IJsselstein	Utrecht	Suburbaan	34,110	155	190	30
Kaag en Braassem	Zuid-Holland	Landelijk	27,300	230	179	51
Kampen	Overijssel	Suburbaan	54,340	226	234	166
Kapelle	Zeeland	Landelijk	12,691	263	203	143
Katwijk	Zuid-Holland	Suburbaan	65,754	265	281	81
Kerkrade	Limburg	Suburbaan	45,744	312	326	344
Koggenland	Noord-Holland	Landelijk	22,752	314	301	109
Krimpen a.d. IJssel	Zuid-Holland	Suburbaan	29,533	214	274	267
Krimpenerwaard	Zuid-Holland	Landelijk	56,319	248	198	150
Laarbeek	Noord-Brabant	Suburbaan	22,530	192	118	181
Landerd	Noord-Brabant	Landelijk	15,730	232	240	111
Landgraaf	Limburg	Suburbaan	37,457	341	347	338
Landsmeer	Noord-Holland	Suburbaan	11,492	169	171	63
Langedijk	Noord-Holland	Suburbaan	28,157	218	270	98
Lansingerland	Zuid-Holland	Suburbaan	62,396	140	160	4
Laren	Noord-Holland	Suburbaan	11,274	82	31	166
Leeuwarden	Friesland	Kernstad	124,058	77	143	259
Leiden	Zuid-Holland	Kernstad	125,174	48	138	71
Leiderdorp	Zuid-Holland	Suburbaan	27,059	159	221	128
Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland	Suburbaan	76,553	207	299	215
Lelystad	Flevoland	Regionale kern	78,619	51	101	285
Leudal	Limburg	Landelijk	35,896	272	204	208
Leusden	Utrecht	Suburbaan	30,399	72	46	41
Lingewaard	Gelderland	Suburbaan	46,606	295	310	191
Lisse	Zuid-Holland	Suburbaan	22,957	124	94	118
Lochem	Gelderland	Landelijk	33,730	146	76	202
Loon op Zand	Noord-Brabant	Landelijk	23,407	204	223	141
Lopik	Utrecht	Landelijk	14,471	291	261	32
Loppersum	Groningen	Suburbaan	9,533	350	343	323
Losser	Overijssel	Suburbaan	22,685	316	311	298
Maasdriel	Gelderland	Suburbaan	25,034	185	155	59
Maasgouw	Limburg	Landelijk	23,960	266	228	260
Maassluis	Zuid-Holland	Suburbaan	33,216	303	333	324
Maastricht	Limburg	Kernstad	121,558	85	116	268
Medemblik	Noord-Holland	Landelijk	45,104	203	229	208
Meerssen	Limburg	Suburbaan	18,832	329	317	264
Meierijstad	Noord-Brabant	Regionale kern	81,197	63	56	73
Meppel	Drenthe	Landelijk	33,902	61	43	175
Middelburg	Zeeland	Regionale kern	48,810	87	92	255
Midden-Delfland	Zuid-Holland	Suburbaan	19,344	220	278	2
Midden-Drenthe	Drenthe	Landelijk	33,182	269	250	249
Midden-Groningen	Groningen	Suburbaan	60,804	293	324	332
Mill en Sint Hubert	Noord-Brabant	Landelijk	10,941	296	285	159
Moerdijk	Noord-Brabant	Landelijk	37,136	105	58	171
Molenlanden	Zuid-Holland	Landelijk	43,931	151	82	74
Montferland	Gelderland	Landelijk	36,009	282	266	282
Montfoort	Utrecht	Suburbaan	13,920	209	186	29
Mook en Middelaar	Limburg	Suburbaan	7,847	279	265	262
Neder-Betuwe	Gelderland	Landelijk	24,342	128	106	126
Nederweert	Limburg	Landelijk	17,022	221	131	163
Nieuwegein	Utrecht	Suburbaan	63,461	4	8	138
Nieuwkoop	Zuid-Holland	Landelijk	28,809	212	225	20
Nijkerk	Gelderland	Suburbaan	43,176	52	20	56

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
Nijmegen	Gelderland	Kernstad	177,698	35	140	153
Nissewaard	Zuid-Holland	Suburbaan	85,237	313	341	297
Noardeast-Fryslân	Friesland	Suburbaan	45,251	331	309	326
Noord-Beveland	Zeeland	Landelijk	7,395	236	132	321
Noordenveld	Drenthe	Suburbaan	31,242	275	212	290
Noordoostpolder	Flevoland	Landelijk	47,262	136	90	194
Noordwijk	Zuid-Holland	Suburbaan	43,528	44	25	54
Nuenen c.a.	Noord-Brabant	Suburbaan	23,379	189	153	162
Nunspeet	Gelderland	Landelijk	27,845	91	42	171
Oegstgeest	Zuid-Holland	Suburbaan	24,843	176	258	40
Oirschot	Noord-Brabant	Landelijk	18,723	38	17	23
Oisterwijk	Noord-Brabant	Suburbaan	26,241	54	9	86
Oldambt	Groningen	Landelijk	38,213	257	254	346
Oldebroek	Gelderland	Suburbaan	23,645	290	245	221
Oldenzaal	Overijssel	Suburbaan	31,832	41	16	228
Olst-Wijhe	Overijssel	Landelijk	18,251	309	307	153
Ommen	Overijssel	Landelijk	18,007	219	172	231
Oost Gelre	Gelderland	Landelijk	29,623	138	77	137
Oosterhout	Noord-Brabant	Suburbaan	55,990	34	59	193
Ooststellingwerf	Friesland	Landelijk	25,472	292	260	320
Oostzaan	Noord-Holland	Suburbaan	9,733	134	144	37
Opmeer	Noord-Holland	Landelijk	11,837	243	282	166
Opsterland	Friesland	Landelijk	29,742	289	256	271
Oss	Noord-Brabant	Regionale kern	91,932	143	184	201
Oude IJsselstreek	Gelderland	Landelijk	39,392	242	219	313
Oudewater	Utrecht	Landelijk	10,226	180	130	20
Overbetuwe	Gelderland	Suburbaan	47,909	126	86	74
Papendrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	32,133	135	238	164
Peel en Maas	Limburg	Suburbaan	43,420	253	214	135
Pekela	Groningen	Landelijk	12,199	349	349	350
Pijnacker-Nootdorp	Zuid-Holland	Suburbaan	55,329	255	314	7
Purmerend	Noord-Holland	Suburbaan	81,233	231	322	235
Putten	Gelderland	Landelijk	24,113	154	72	81
Raalte	Overijssel	Suburbaan	37,709	168	173	116
Reimerswaal	Zeeland	Landelijk	22,728	276	264	206
Renkum	Gelderland	Suburbaan	31,404	141	159	238
Renswoude	Utrecht	Landelijk	5,448	261	180	5
Reusel-De Mierden	Noord-Brabant	Landelijk	13,110	332	312	55
Rheden/ Rozendaal	Gelderland	Suburbaan	45,441	148	199	298
Rhenen	Utrecht	Landelijk	20,125	250	211	183
Ridderkerk	Zuid-Holland	Suburbaan	46,204	100	134	291
Rijssen-Holten	Overijssel	Landelijk	38,178	122	85	103
Rijswijk	Zuid-Holland	Suburbaan	54,432	66	119	208
Roerdalen	Limburg	Landelijk	20,572	340	338	310
Roermond	Limburg	Regionale kern	58,254	32	27	243
Roosendaal	Noord-Brabant	Regionale kern	77,226	95	99	282
Rotterdam	Zuid-Holland	Kernstad	651,376	3	57	240
Rucphen	Noord-Brabant	Landelijk	22,873	333	327	276
Schagen	Noord-Holland	Landelijk	46,482	89	104	214
Scherpenzeel	Gelderland	Landelijk	9,880	264	220	77
Schiedam	Zuid-Holland	Suburbaan	78,739	65	262	288
Schouwen-Duiveland	Zeeland	Landelijk	33,858	130	40	260
's-Gravenhage	Zuid-Holland	Kernstad	545,163	47	193	177

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
's-Hertogenbosch	Noord-Brabant	Kernstad	155,113	5	15	36
Simpelveld	Limburg	Suburbaan	10,552	345	342	329
Sint Anthonis	Noord-Brabant	Landelijk	11,672	319	316	53
Sint-Michielsgestel	Noord-Brabant	Suburbaan	29,203	240	239	93
Sittard-Geleen	Limburg	Kernstad	92,422	29	29	300
Sliedrecht	Zuid-Holland	Landelijk	25,217	25	67	245
Sluis	Zeeland	Landelijk	23,217	224	125	318
Smallingerland	Friesland	Regionale kern	56,154	94	80	296
Soest	Utrecht	Suburbaan	46,607	60	38	187
Someren	Noord-Brabant	Landelijk	19,376	179	100	66
Son en Breugel	Noord-Brabant	Suburbaan	17,321	2	1	35
Stadskanaal	Groningen	Landelijk	31,688	299	271	348
Staphorst	Overijssel	Landelijk	17,144	229	169	91
Stede Broec	Noord-Holland	Landelijk	21,734	337	348	303
Steenbergen	Noord-Brabant	Landelijk	24,501	339	337	255
Steenwijkerland	Overijssel	Landelijk	44,139	271	218	302
Stein	Limburg	Suburbaan	25,000	294	303	311
Stichtse Vecht	Utrecht	Suburbaan	64,928	142	149	49
Súdwest-Fryslân	Friesland	Landelijk	89,987	183	152	293
Terneuzen	Zeeland	Regionale kern	54,438	129	158	307
Texel	Noord-Holland	Landelijk	13,573	101	30	236
Teylingen	Zuid-Holland	Suburbaan	37,426	132	162	11
Tholen	Zeeland	Landelijk	25,758	317	283	257
Tiel	Gelderland	Regionale kern	42,161	57	91	233
Tilburg	Noord-Brabant	Kernstad	219,800	37	165	170
Tubbergen	Overijssel	Landelijk	21,279	281	200	52
Twenterand	Overijssel	Landelijk	33,743	327	315	286
Tynaarlo	Drenthe	Suburbaan	33,879	228	192	202
Tytsjerksteradiel	Friesland	Suburbaan	32,046	335	318	316
Uden	Noord-Brabant	Regionale kern	42,122	28	36	187
Uitgeest	Noord-Holland	Suburbaan	13,649	318	332	25
Uithoorn	Noord-Holland	Suburbaan	29,466	76	137	50
Urk	Flevoland	Landelijk	21,033	235	215	68
Utrecht	Utrecht	Kernstad	357,694	10	53	3
Utrechtse Heuvelrug	Utrecht	Landelijk	49,601	104	54	95
Vaals	Limburg	Suburbaan	10,099	347	340	345
Valkenburg a.d. Geul	Limburg	Suburbaan	16,360	251	210	303
Valkenswaard	Noord-Brabant	Suburbaan	31,200	86	64	253
Veendam	Groningen	Suburbaan	27,387	175	227	336
Veenendaal	Utrecht	Regionale kern	66,491	74	63	135
Veere	Zeeland	Landelijk	21,885	274	176	219
Veldhoven	Noord-Brabant	Suburbaan	45,458	27	37	27
Velsen	Noord-Holland	Suburbaan	68,660	93	207	95
Venlo	Limburg	Kernstad	101,797	40	48	274
Venray	Limburg	Regionale kern	43,604	90	78	130
Vijfheerenlanden	Utrecht	Landelijk	56,816	62	52	140
Vlaardingen	Zuid-Holland	Suburbaan	73,445	213	328	318
Vlissingen	Zeeland	Landelijk	44,365	173	269	339
Voerendaal	Limburg	Suburbaan	12,471	348	339	269
Voorschoten	Zuid-Holland	Suburbaan	25,603	268	291	120
Voorst	Gelderland	Suburbaan	24,546	118	60	94
Vught	Noord-Brabant	Suburbaan	26,554	78	129	16
Waadhoeke	Friesland	Suburbaan	46,079	324	325	317

Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2020	Totaal	MKB	SED 2019
Waalre	Noord-Brabant	Suburbaan	17,454	267	267	106
Waalwijk	Noord-Brabant	Regionale kern	48,620	42	22	157
Waddinxveen	Zuid-Holland	Landelijk	29,293	117	105	133
Wageningen	Gelderland	Landelijk	39,673	208	289	179
Wassenaar	Zuid-Holland	Suburbaan	26,214	125	170	169
Waterland	Noord-Holland	Suburbaan	17,422	280	297	145
Weert	Limburg	Regionale kern	50,107	81	61	250
Weesp	Noord-Holland	Suburbaan	19,729	26	33	78
West Betuwe	Gelderland	Landelijk	51,198	80	34	38
West Maas en Waal	Gelderland	Landelijk	19,320	252	213	98
Westerkwartier	Groningen	Suburbaan	63,375	287	268	257
Westerveld	Drenthe	Landelijk	19,460	184	150	294
Westervoort	Gelderland	Suburbaan	14,973	344	350	274
Westerwolde	Groningen	Landelijk	25,796	328	329	349
Westland	Zuid-Holland	Suburbaan	110,357	64	55	18
Weststellingwerf	Friesland	Landelijk	25,916	297	277	330
Westvoorne	Zuid-Holland	Suburbaan	14,728	288	294	150
Wierden	Overijssel	Landelijk	24,440	298	255	86
Wijchen	Gelderland	Suburbaan	41,124	153	147	157
Wijdmeren	Noord-Holland	Suburbaan	24,360	111	117	128
Wijk bij Duurstede	Utrecht	Landelijk	23,910	321	295	71
Winterswijk	Gelderland	Landelijk	28,865	162	136	314
Woensdrecht	Noord-Brabant	Landelijk	21,883	190	242	300
Woerden	Utrecht	Regionale kern	52,294	31	12	20
Wormerland	Noord-Holland	Suburbaan	16,299	311	321	204
Woudenberg	Utrecht	Landelijk	13,362	139	112	38
Zaanstad	Noord-Holland	Suburbaan	156,711	99	161	242
Zaltbommel	Gelderland	Landelijk	28,901	106	44	69
Zandvoort	Noord-Holland	Suburbaan	17,116	206	275	273
Zeewolde	Flevoland	Landelijk	22,656	131	83	34
Zeist	Utrecht	Suburbaan	64,932	19	32	69
Zevenaar	Gelderland	Suburbaan	43,740	157	187	322
Zoetermeer	Zuid-Holland	Suburbaan	125,283	127	273	187
Zoeterwoude	Zuid-Holland	Suburbaan	8,611	17	28	13
Zuidplas	Zuid-Holland	Suburbaan	43,894	165	156	27
Zundert	Noord-Brabant	Suburbaan	21,821	273	253	161
Zutphen	Gelderland	Regionale kern	47,942	110	115	289
Zwartewaterland	Overijssel	Suburbaan	22,690	167	123	124
Zwijndrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	44,741	121	195	280
Zwolle	Overijssel	Kernstad	128,831	8	23	42

The image features an abstract graphic design. A large, solid blue rectangle is positioned in the upper left quadrant. To its right, a thinner, vertical blue rectangle extends from the top edge. In the bottom left corner, a dark purple rectangle contains the year '2020' in a large, white, serif font.

2020

Bureau Louter